

od leta
1895

PLANINSKI vestnik

Revija za ljubitelje gora
glasilo Planinske zveze Slovenije

102. letnik
April 2002

4

Medved in mi

cena 600 SIT

Mošeja v Logu
pod Mangartom

Kako pravilno zapisati
imena gora?

PRIVOŠČITE SVOJIM NOGAM NAJBOLJŠE!

Med celodnevnim prebojem skozi Gačnik, drugo najdaljšo grapo Avstroogrške in prvo na Cerkljanskem, se je treba kdaj tudi sezuti in zagaziti v kristalne gačniške tolmane. Takrat niti ni pomembno kakšno obutev imamo. Kadar pa nam bosih nog ne hladi bistra studenčnica, jo nadomesti prava izbira čevljev.

AIR REVOLUTION - ČEVLJI S KLIMO

Neodvisni testi so pokazali, da čevlji Meindl Air Revolution® dihajo najmanj 33% bolje od vseh drugih čevljev z goretexs membrano.

- zgornji del iz semiša in cordure
- GORE-TEX® membrana zagotavlja paroprepustnost in vodoodpornost
- AIR ACTIVE® odstranljiv vložek izboljšuje zračenje čevlja
- DiGAFix sistem diagonalnega zategovanja vezalk
- odstranljiv jezik za enostavnejše sušenje
- VIBRAM® podplat Meindl Multigriff

Bridgedale

NI DOBRIH ČEVLJEV BREZ DOBRIH NOGAVIC

Da bi odlične lastnosti čevljev Meindl Air Revolution 3.0 kar najbolj prišle do izraza, moramo obuti primerne nogavice. Priporočamo tehnične nogavice BRIDGEDALE GTX TRAIL.

33% BOLJŠE DIHANJE 33% LAŽJI ČEVELJ
100% INOVACIJA

V trgovini TOMAS SPORT
na Mestnem trgu 18
v Ljubljani je na zalogi
več kot dvajset različnih
modelov obutve

PRODAJNA MESTA V SLOVENIJI

KOALA SPORT, Bled
KEJŽAR, Kranjska gora
TOMAS SPORT, Ljubljana
POHODNIK, Ljubljana
ANAPURNA WAY, Ljubljana
MERKUR M-SPORT, Kranj in Ljubljana - Rudnik
SUVEL SPORT, Nova Gorica
ALP SPORT, Novo mesto
3S ŠPORT, Kamnik

www.air-revolution.de • www.bridgedale.com

Ekskluzivni zastopnik in
distributer blagovnih znamk
MEINDL in **BRIDGEDALE**
v Sloveniji je podjetje
LOGOS TREND, d. o. o.,
telefon: 01 / 83 11 665

**Pomlad
z revijo**

G E A

**Dogodivščine in znanje
za vso družino**

**Posebna ponudba
samo do 26. aprila!**

**20 % ali 35 % popusta
+ darilo* za izzrebance**

* 30 številc posebnih izdaj revije GEA - NEMIT in 10 različic naših KOČNIK 18

moai

Pišček džekson

gora

revulje

korale

čulstva

DA, naročam revijo GEA:

12 številc z 20-odstotnim popustom (7.200 SIT) ali

24 številc s 35-odstotnim popustom (10.700 SIT).

Ponudba velja do 26. 4. 2002.

Ime in priimek _____

Tečen naslov _____

Polna številka in pošta _____

Telefon _____

Datum rojstva _____

Davčna številka _____

Datum naročila _____

Podpis _____

Naročnino bomo poravnali(a) po polaznici v enkratnem znesku.

V imenu je vseh COV. Na preloženih straneh uporabljamo barve, ki so v naravi. Revija GEA in prejemni listi so izdelani iz obnovljivega papirja. Če želite prejeti revijo GEA in prejemni listi, vam bomo poslali tudi darilo. Če želite prejeti revijo GEA in prejemni listi, vam bomo poslali tudi darilo. Če želite prejeti revijo GEA in prejemni listi, vam bomo poslali tudi darilo. Če želite prejeti revijo GEA in prejemni listi, vam bomo poslali tudi darilo.

Tudi v preloženih barvah prejemni listi. do ne

Letno izide 12 številc. Cena posamezne številke v prosti prodaji je 750 SIT (cena za 12 številc je 9.000 SIT), za vse, ki se boste naročili do 26. 4. 2002, pa velja poseben popust.

Naročnino pošljite na:

Mladinska knjiga Založba, d. d.

**Informacijsko-oskrbovalno središče
Slovenska cesta 29**

1000 Ljubljana

Informacije in naročanje (24 ur na dan): **01 241 32 06**

www.geo-on.net

april 02/7

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Glasilno Planinske zveze Slovenije
ISSN 0350-4344
Izhaja vsakega desetega v mesecu, julija in avgusta kot dvojna številka.
Planinski vestnik objavlja izvorne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugod.

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvorčakova ulica 9, p. p. 214
SI-1001 Ljubljana
tel. 01 4343022
faks 01 4322140
e-pošta: pv@pzs.si
<http://www.planinski-vestnik.com>

UREDNIŠKI ODBOR:

Vladimir Habjan (glavni urednik), **Andrej Stritar** (namestnik gl. urednika), **Emil Pevec** (tehnični urednik), **Igor Maher**, **Marjeta Keršič Svetel**, **Marjan Bradesko**, **Boris Strmšek**, **Andrej Mašera** (recenzent), **Adi Vidmajer**, **Tone Škarja**

ZASNOVA IN OBLIKOVANJE:

Kojetaj d. o. o.

PRIPRAVA ZA TISK:

Studio CTP, d. o. o.

TISK:

DELO tiskarna, d. d.

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte natisnjene in na elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Žiro račun PZS je pri APP v Ljubljani, št.: 50101-678-47046. Račun za devizne prilive je pri NLB d. d., Ljubljana, št.: 01000-000200097-900, šilke na št.: 27400 – šifra valute – 30538. Naročnina: 5500 SIT, 45 EUR za tujino, posamezna številka 600 SIT. Članarini PZS za člana A in D vključujeta naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova s tiskanimi črkami navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez soglasja izdajatelja ni dovoljeno. Uredništvo si pridružuje pravico do objave ali neobjave, kratek, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih člankov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.

Naslavnicca: Rjavi medved (foto: Igor Modic)

Berilo o gorah

Piše: **Andrej Mašera**

Vedno znova me preseneča raznovrstnost intelektualnega vzgiba, ki ga v človeku vzbudi ljubezen do gora. Prav neverjetno različne so možnosti kulturnega udejstvovanja, predvsem v pisani besedi, in redko katera človekova dejavnost se pri tem lahko meri z gorništvom. Vsako leto izide v Evropi in ZDA na stotine knjig in revij z gorniško tematiko. Izhajajo številni vodniki za različne načine delovanja v gorah, doživljajske knjige, zgodovinski orisi, knjige o gorski flori in favni, o geografskih in geoloških značilnostih gora, razne enciklopedije, zemljevidi in še bi lahko naštevali. Vsekakor drži, da so vsa znana svetovna gorstva obdelana z vseh aspektov človeškega interesa in to nešteto krat v številnih različicah. Pa vendar – ta dejavnost ima vedno svojo duhovno težo! Včasih ji lahko očitamo nerodno izrazje, fakto-grafske nepravilnosti, napačne zaključke, toda osnovna tematika je vedno zanimiva in aktualna. Nikoli ne postane dopolnjena sama po sebi, ampak se vedno znova vrača v središče našega zanimanja o gorah. Ni dvoma, gorništvost je postala prava stroka, ki se nenehno izpopolnjuje in bogati z živahno izdajateljsko dejavnostjo.

Seveda so pri tem večji narodi s širokim jezikovnim področjem v veliki prednosti. Pri nas so naklade nizke, ker so izdajateljske hiše precej zadržane pri tiskanju gorniške literature. Če imamo v razvitih alpskih deželah specializirane knjigarne polne knjig in revij s to tematiko, se pri nas srečujemo zgolj z rudimentarnimi poskusi te vrste (npr. v ljubljanskem Konzorciju), kjer so na voljo praktično vse domače gorniške knjige, tujih pa je sorazmerno malo. Tuje knjige in revije, večinoma v angleškem in deloma nemškem jeziku, se sicer ponujajo po nekem nedoločljivem izboru, novi naslovi pa prihajajo na police silno počasi in neredno. Res pa lahko pri nas v redkih boljših knjigarnah naročimo katerokoli tujo knjigo. O njih se informiramo v gorniških revijah, če smo seveda na nanje naročeni. Da bi to pot skrajšali, bi morale take knjigarne bolj ažurno naročati vsaj po nekaj izvodov na novo izdanih gorniških knjig, na voljo pa bi morale biti tudi najpomembnejše in najuglednejše revije s tega področja. Tako bi si prihranili občasna potovanja v Gradec in Trst, ko lakota po dobrem branju postane prehuda.

Kaj pa domače izdajateljstvo? Vodniška literatura še nekako uspeva, slaba pa je situacija pri izvornem in prevodnem slovstvu. Slednje je skoraj popolnoma zamrlo in spomini na nekoč odlično mariborsko založbo Obzorja so že zelo blede. V času, ko je po svetu gorniško izdajateljstvo v polnem razcvetu, bi si Slovenci kot majhen, a pomemben alpski narod zaslužili kaj več.

4–13

AKTUALNA TEMA

Medved in mi (4)

Naš veliki kosmati sosed

Slovenci živimo z medvedmi. Lahko smo ponosni na to, kajti medvedi ne živijo kjerkoli. Radi so doma tam, kjer je veliko gozdov, kjer je narava še neokrnjena, kjer ni veliko tovarn, preveč naselij in veliko ljudi.

Hej medved (10)

V gore po kanadsko, 1. del

Mateja Blažič, str. 4
Damjan Slabe, str. 10

11–20

INTERVJU

Kako pravilno zapisati imena gora? (14)

Pogovor z dr. Milanom Orožen Adamičem

Leta 1986 je naša vlada imenovala Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen, ki z nekaj prekinitvami deluje še danes. Danes šteje 16 članov, njen predsednik pa je dr. Milan Orožen Adamič, geograf, višji znanstveni sodelavec Geografskega instituta Antona Melika ZRC SAZU.

Andrej Stritar

21–35

PLANINSTVO

Nevarnost v spomladanskih gorah (21)

V 38 dneh od Gančanov do Slavnika, 1. del (22)

Po sledeh islama v naših gorah (25)

Razvoj gorskega reševanja v Grintovcih, 1. del (28)

Zvone Korenčan, str. 21
Janez Korošec, str. 22
Tomaž Ovčak, str. 25
France Malesič, str. 28

IZLET

39

Velika planina

NAŠA SMER

50–52

Za pomladne Frikote v visokogorju (Rumena zajeda v Koglu)

NOVICE IZ VERTIKALE

53–54

36–38

KOČE

Visokogorsko mravljišče (36)

Koče na Veliki planini

Če bi vas kdo vprašal, kje v slovenskem visokogorju je največ koč, bi vsi najprej pomislili na Julijske Alpe in na triglavsko skupino. Pa vendar ni tako. Daleč največ raznovrstnih planinskih, pastirskih, sindikalnih koč, brunaric in celo hotelov je na planoti Velike planine.

Jože Drab

40–44

LETO GORA

Navadna smreka (40)

Gorska rastlina meseca (Picea abies)

Plezanje po skladovnici kamnin (42)

Geologija slovenskih sten, 1. del

Igor Maher, str. 40
Bogomir Celarc, str. 42

45–49

ALPINIZEM

Potrero Chico – skale na mehiškem soncu (45)

Potepanje sredi kaktusov in puščavskih vrhov

Zdi se, kot da je polica, na kateri stojim, v skalo izklesana. Na njej ni prav dosti prostora. Samo za par nog in plezalnike, ki sem jih sezul takoj potem, ko sem priplezal nanjo. Močno stisnjeni prsti me že presneto tiščijo in bolijo v pretesnih plezalnih čevljih.

Silvo Babič

PLANINSKA LITERATURA

55–59

Moje gore Učbenik Mentor planinske skupine

NOVICE IN OBVESTILA

60–64

Jubilej mežiških planincev Biološka čistilna naprava na Peci Zbor gorskih vodnikov

Medved in mi

Naš veliki kosmati sosed

Besedilo: Mateja Blažič
Fotografije: Petra Kaczensky

Odrasli medved (foto: Igor Modic)

Slovenci živimo z medvedi. Lahko smo ponosni na to, kajti medvedi ne živijo kjer koli. Radi so doma tam, kjer je veliko gozdov, kjer je narava še neokrmjena, kjer ni veliko tovarn, preveč naselij in veliko ljudi. Saj vse to imamo radi tudi mi, ljubitelji gora! Torej smo si s temi kosmatinci nekako podobni. Z njim tudi kar dobro sobivamo, saj v javnosti ni slišati o prav pogostih in velikih težavah. Le občasno pride do kakega »medvedjega zapleta«, ko se mediji razpišejo o teh naših sosedih, včasih negativno, redkeje pa pozitivno.

V uredništvu smo želeli našim bralcem medveda podrobneje predstaviti, predvsem zato, da se bomo do nje pravilno obnašali, kadar hodimo po njegovem domu. Na naše vabilo se je prijazno odzvala Mateja Blažič, sodelavka Agencije Republike Slovenije za okolje.

Rjavi medved (*Ursus arctos*)

Grizli ali rjavi medved (*Ursus arctos*), kot ga imenujemo v Evropi, je v preteklosti naseljeval celotno Severno Ameriko ter večino Evrope in Azije. Danes, čeprav je to še vedno najbolj razširjena medvedja vrsta, so se velike populacije ohranile samo na Aljaski, v Kanadi ter Rusiji. Nekatere izolirane populacije v Evropi štejejo manj kot 30 živali. Slovenska populacija je del dinarsko-vzhodnoalpske populacije, ki šteje po ocenah strokovnjakov 2800 živali, od tega slovenska od 350 do 450.

Največji predstavnik medvedov v Ameriki je kodiaški medved, ki živi visoko na severozahodu

in doseže težo do 780 kilogramov. V Evraziji se velikost živali veča od zahoda proti vzhodu. Velikost je odvisna tudi od razpoložljive hrane. Teža odraslih samcev v Sloveniji doseže do 300 kg, izjemoma lahko tudi več, samice so manjše in lažje, tehtajo do 180 kg.

Medved ima močno in čokato telo. Barva kože je izredno spremenljiva, od kremastih, rjavih, pa vse do črnih. Oči so drobne, uhlji kratki in zaokroženi, rep je tudi kratek in skrit v kožuhu. Vohalne sposobnosti so mnogo bolj razvite kot sluh in vid. Medved lahko na več kilometrov zazna vonj razpadajočega trupla. Je zelo močna in vzdržljiva žival, ki lahko jelena pokonča z enim samim udarcem s šapo. Čeprav je navidez neokreten in počasen, lahko zelo hitro teče. Je zelo dober plavec, mlajše živali pa tudi dobro plezajo.

Rjavi medved je vsejed, hrani se pretežno s hrano rastlinskega izvora, ki se spreminja z letnimi časi: sočne zelnate rastline, gomolji, koreninice, jagodičevje in plodovi. Beljakovinsko hrano predstavljajo žuželke in njihove ličinke, drugi nevretenčarji, manjši glodalci in mrhovina. Izjemoma so plen medveda parkljarji, ki jih ulovi v visokem snegu. Plen medveda lahko postane nezavarovana domača živina, predvsem drobnica. Hrano najde tudi na neurejenih smetiščih, mrhoviščih in krmilnicah za divjad.

Krmilno napravo za parkljasto divjad, v kateri je koruza, tako imenovani hercules, lovci postavijo na izredno visoke nosilce. Vendar spretni medved, ki mu koruza izredno tekne, spleza po ozkih nosilcih do sladkega

Razdrto trhlo drevo v gozdu pomeni, da si je v bližini medved iskal hrano

zaloga. Zgodilo se je celo, da je lačni medved splezal na hercules, odstranil akumulator in izpil njegovo vsebino. Ostanke nesrečnega medveda so čez nekaj dni našli lovci.

Medvedka je skotila mladiče v smrekovi gošči

Medved se pari med aprilom in junijem, ko samci iščejo za paritev godne samice. Samica je breja od sedem do devet mesecev. Med decembrom in februarjem skoti v brlogu, ki si ga pripravi v naravni votlini, v votlem drevesu, pod podrtim drevjem ali v smrekovi gošči, enega do štiri mladiče. Mladiči ob rojstvu tehtajo 350 do 400 gramov, so slepi in skoraj goli ter povsem nebojgli. V brlogu ostanejo do aprila, nato pa ostanejo z materjo tudi do četrtega leta starosti. Spolno zrelost dosežejo z 2,5 do 4 leti. Medvedi dočakajo starost do 25 let, v ujetništvu celo 50 let.

Medved je lahko aktiven preko celega dne, višek aktivnosti je navadno zjutraj in zvečer, podnevi pa največkrat počiva v goščavi ali v brlogu. Dnevna aktivnost je odvisna od pogojev v okolju, obilja hrane in prisotnosti človeka.

Petletna medvedka, ki so jo opremili z radijskim oddajnikom in spremljali na območju okoli Slivnice (Notranjska), je bila navadno aktivna v nočnih urah. Ponoči je iskala hrano tudi na divjih odlagališčih odpadkov v bližini vasi. Podnevi pa je ležala v strmih in nedostopnih predelih.

Medved lahko v enem dnevu prehodi tudi do nekaj 10 km. Površina območja aktivnosti v različnih regijah se zelo razlikuje: od 25 km² do 1000 km². Območja aktivnosti posameznih medvedov se lahko prekrivajo. Navadno ne branijo svojega

ozemlja, čeprav so samotarji. Medvedke lahko ostanejo v območju, ki pripada njihovi materi, tudi potem, ko ta neha skrbeti zanje.

Raziskovalci so spremljali pot triletnega medveda, ki je bil odlovljen v bližini Rakitne in opremljen z radijskim oddajnikom, preko gozdov pod Notranjskim Snežnikom do Bjelolasice v gorskem Kotarju (Hrvaška).

Del zime medved »prespi« v brlogu. »Zimsko spanje« medveda ni prava hibernacija. Telesna temperatura se zmanjša le za 2 °C, kar je še vedno v mejah telesne temperature budnega medveda. Opazno pa se upočasni srčni utrip. Spanje je rahlo, medved tudi pozimi večkrat zapusti brlog. Kdaj se odpravi v brlog, je odvisno od zemljepisne lege, vremenskih pogojev in medvedove kondicije. Bolj na jugu je »zimsko spanje« zelo kratko ali pa ga sploh ni. Medved je lahko aktiven celo zimo, zlasti ob zadostni in stalni ponudbi hrane. Glede brloga ni izbirljen, včasih mu zadostuje že zavetje pod podrtim drevesom ali gost sestoj mladega drevja. Iz suhega listja, vej in mahu si pripravi ležišče.

Medved hodi po celem podplatu, njegova stopinja v snegu spominja na človekovo

Jamarji, ki v zimskem času iščejo nove vhode v jame, so doživeli že prenekatero bližnje srečanje z medvedom. Veliko strahu sta bila deležna jamarja, ki sta v stenah kanjona Kolpe iskala vhod v podzemlje. Iz luknje v steni je v trenutku, ko sta stopila na ozko polico, pogledal medved. Da je bila nesreča še večja, sta jamarja stala vsak na svoji strani vhoda. Junaki so se nekaj časa gledali, potem pa je najbolj spretnemu – medvedu – uspelo pobegniti.

Kje v Slovenji lahko srečamo medveda?

V Sloveniji je najpogostejši v bukovo-jelovih gozdovih dinarskega visokega krasa. Največ možnosti za srečanje z medvedom imamo na območju južne in delu osrednje Slovenije – na Kočevskem, Notranjskem, pogorju Krma in Mokrca, Trnovskem gozdu, Nanosu, Hrušici, delu idrijskega hribovja in delu Dolenjske. Opisana območja pa medvedi zapuščajo: v smeri severozahoda proti Idrijskemu in Cerkljanskemu v Jelovico ter Julijske Alpe; v zahodni smeri na območje med Brkini, Vremščico, Slavnikom ter mejo s Hrvaško; v severni smeri čez reki Krko in Savo, čez Zasavsko hribovje na Menino planino in Savinjske Alpe, posamezne živali zaidejo celo na Pohorje; v severozahodni smeri na Gorjance in jugovzhodni v Belo krajino.

Zakaj je medved napadalen?

Razlog, ki drži tako za samca kot tudi za samico, je v prizadevanju, da bi si zagotovil potomstvo. Medvedka skoti v svojem življenju le redko več kot 6 do 8 mladičev. Preživetje vsakega mladiča je ključnega pomena za samičin razmnoževalni uspeh, zato jih odločno brani.

Pred leti so gozdni delavci v kočevskih gozdovih podirali drevice. V neposredni bližini so opazili jamo, iz katere se je slišalo renčanje. V jamo so drezali z dolgo palico toliko časa, da se je iz nje zapodila medvedka. Razjarjena medvedka se je zaradi zvoka motorne žage hitro umaknila v brlog. Ko so se delavci naslednji dan vrnili, je bil brlog prazen, medvedka je svoje mladiče ponoči odnesla na varno.

Za paritev pripravljene samice so redke in razkropljene na velikem območju ter pripravljene na ploditev le vsakih nekaj let. Parijo se z več samci. Samci zato zmanjšujejo možnost tekmovanja z izganjanjem nedoraslih samcev, ki bi lahko postali v kasnejših sezonah tekmeci pri samicah. Takšni samci so običajno najbolj agresivni. Kratkovidni medved verjetno ne more ločiti človeka od nedo-

Medvedek v rokah človeka je izgubljen za naravo. Spretnosti preživetja v naravi ga lahko nauči le medvedka

raslega medveda, zato je večina napadov na ljudi verjetno posledica napadne ocene.

Ali je možno sožitje med človekom in medvedom?

Rjavi medved je ogrožena živalska vrsta. Glavni dejavniki ogrožanja so: lov, ki spreminja starostno in spolno strukturo, uničevanje življenjskega prostora zaradi človekove dejavnosti in bojazen lokalnega prebivalstva pred povratkom medveda v predalpsko in alpsko območje.

Uspešno sožitje med medvedom in človekom je možno, vendar moramo dobro poznati medveda in njegov način življenja. Zavedati se moramo, da to ni dobrodošna in nikomur nevarna plišasta žival. A tudi ne krvoločna zver, ki preži na človeka in namerno uničuje njegovo lastnino. Medved je živo bitje, ki je tako kot človek v teku evolucije našel svoj prostor v naravi.

Literatura:

- *Velika enciklopedija Sesalci*, Založba mladinska knjiga, Ljubljana 1996
- *Sesalci Slovenije*, Boris Kryštufek, Prirodoslovni muzej Slovenije, 1991
- *Zveri*, Boris Kryštufek, Lovska zveza Slovenije, 1988
- *Srečanja z medvedom*, Anton Simonič, MKGP, Ljubljana 1998 ◉

Kako ravnati ob srečanju z medvedom?

Medved se človeku običajno hitro umakne. Ker dobro sliši in še bolje voha, ga je zelo težko presenetiti in se mu približati na krajšo razdaljo.

- Če medveda ne želimo srečati, je dovolj, da hodimo dovolj glasno. To pomeni, da nam pod nogami šumi listje, pokajo suhe vejice in škrtta pesek. Od časa do časa udarimo s palico po kamnu ali drevesnem deblu in tako medveda opozorimo na svojo prisotnost.
- Ko zagledamo medveda, ki je še dovolj daleč, da nas ni opazil, se počasi in previdno umaknemo. V nobenem primeru ga ne smemo zasledovati, še zlasti ne medvedke z mladiči. Kar pa je razdalja med medvedom in

nami le nekaj metrov, se moramo mirno, a kolikor mogoče hitro, umakniti v smeri, iz katere smo prišli.

- Posebej moramo biti previdni, če opazimo majhnega medvedjega mladiča, mati je prav gotovo nekje v bližini. Če medvedka že kaže znake napadalnosti, skušamo ohraniti mirno kri in se postopoma, počasi umikati v smeri od mladičev.

Medved človeka ne napade zaradi lakote niti iz hudobije, ampak samo v stiski, ko se počuti skrajno ogroženega. Zato se ob srečanju z medvedom ogibajmo vsega, kar bi ga utegnilo dodatno strašiti. Pes, ki hodi skupaj z gospodarjem, je pri srečanju z medvedom v nevarnosti lahko koristen, medtem ko nenadzorovano tavajoči pes lahko gospodarja spravi v hudo nevarnost.

(foto: Jure Gorjanec)

Hej, medved!

V gore po kanadsko, 1. del

Besedilo in Fotografije: Damjan Slabe

Kdo ve, o čem je razmišljala Frances Frost, medtem ko je v začetku januarja 2001 še zadnjič drsela na smučeh po progah kanadskega narodnega parka Banff. Postala je namreč žrtev napada pume ali, kot živali tudi rečejo, gorskega leva, in to le kakšnih sto metrov pred ciljem ene izmed urejenih tekaških prog. Obvestilo o nesreči so posredovali naključni smučarji. Ko so čuvaji parka prispele na kraj dogodka, je bila žival še vedno na svoji žrtvi. Krepkega puminega samca so nemudoma ustrelili. Rekonstrukcija dogodka je pokazala, da je žival samotno smučarko nekaj časa zasledovala, nato pa se ji v skoku pognala na hrbet in ji pregriznila vrat. Vse se je moralo zgoditi v trenutku, tako bliskovito, da se pokojna gotovo niti ni zavedala, kaj se dogaja. Tako se je končalo življenje tridesetletne ljubiteljice narave in umeznice, kot so zapisali mediji.

Zgodba nesrečne smučarke me je spremljala večino časa mojega štirinajstdnevnega popotovanja po parkih kanadskega Skalnega gorovja, pa čeprav naj bi bil to prvi zabeležen primer, da je puma napadla človeka v omenjenem parku. Nanjo me je, tako bolj mimogrede, opozoril Francelj Slabe, moj stric, pri katerem sem bil v gosteh. Izkazal se je kot dober poznavalec gora zahodno od Calgaryja in očitno tudi kot dober pripovedovalec svojih izkušenj, zgodb in primerov iz gora, ki smo jih obiskali. (Kar na tem mestu moram poudariti,

Sheep River Falls

Twin Falls

da skupaj z ženo Patricijo tudi kot odlični gostitelj.) Tako ni bilo čudno, da sem se pogosto oziral nazaj, medtem ko smo se vzpenjali po poteh med visokimi smrekami, goram naproti. Verjetnost, da bi se srečali s pumo, je bila sicer majhna, če pa temu dodam še možnost srečanja iz oči v oči z grizljem ali črnim medvedom, potem je bila čuječnost povsem na mestu. Nikoli ne več ...

Da bo obisk Skalnega gorovja nekaj posebnege, sem predvideval že doma. Ne samo zaradi velikega pričakovanja, ki je raslo v meni že vsaj deset let, pač pa predvsem zaradi članov »odprave«: mojega očeta pri 74 letih, strica pri 62 in avtorja tega besedila pri ... (pustimo malenkosti). To posebno sestavo moštva je na primer opazil mlajši par, ki smo ga srečali nad jezerom O'Hara (v narodnem parku Yoho). Medtem ko sva se s stricem zamujala s fotografiranjem, jo je oče s svojim tempom mahnil naprej. Prišleka sta nama namenila nekaj običajnih vljudnostnih fraz, mladenič pa je stricu še omenil, da sta malo prej srečala njegovega očeta, ki da mu je zelo podoben. Stric je moral pri-

pombo doživeti kot velik poklon njegovim letom, da pa bi bila mera polna, je še dodal: »Ja, morda sta spodaj pri jezeru srečala tudi mojega starega očeta in mojega vnuka!«

Medvedi

Razpršilec je bil obvezen del naše opreme med pohodi. Ne brez razloga. Čeprav je minilo že enaindvajset let, sem imel občutek, kot bi se zgodilo včeraj; tako živo sem namreč doživel stričevo pripoved o nesreči njegovega prijatelja Ernieja Cohoeja. Ernie je bil s prijateljem na ribolovu, kak kilometer zunaj Banffa. Ko sta se vračala proti Banffu, sta presenetila grizlija. Začela sta bežati. Prijatelj je padel, medtem ko je Ernie tekkel naprej. Grizli jo je ucvril za njim, ga kmalu dohitel ter ga s kremplji hudo poškodoval po obrazu in prsih, da je čez nekaj dni v bolnišnici umrl za posledicami napada. Njegov prijatelj je šel potem v Banff po pomoč ... Čuvaji parka so najprej ustrelili črnega medveda, toda ko je grizli v kratkem še dvakrat napadel turiste, so spoznali, da niso ubili prave živali. Čez nekaj dni je pod streli obležal tudi grizli.

Med našo prvo pohodniško turo smo na prelazu Highwood Pass poiskali dobro uhojeno in označeno Ptarmiganovo krožno učno pot ter se po njej usmerili proti 3218 m visokemu Mount Raeju. Steza se sprva zložno vzpenja med gostimi smrekami. Bilo je še zgodnje jutro in v zraku vonj po drevesni smoli. Nismo prav dosti govorili, ko

Indijanski čopič

Mary Lake in Lake O'Hara

nenadoma Steve precej glasno zavpije: »Hey, bear!« (»Hej, medved!«) Nisem vedel, komu naj bi bil vzklik namenjen. Z nobenim telesnim znakom ni pokazal, da bi bil medved res v bližini (Ali tako zaupa razpršilcu – zadeva menda deluje – ali pa je tak flegmatik?). Dobra stara šola gornišтва nas tudi uči, da se v gorah ne deremo po nepotrebnem. Torej?! Zadevo pojasni stric: priporočljivo je občasno opozoriti na svojo navzočnost. Najslabše je, to vemo tudi iz naših logov, če žival presenetiš (po možnosti še z mladičem). Nekateri si pomagajo z zvončkom, ki ga imajo pripetega na nahrbtnik ali ovešenega okoli vratu (tudi na tej turi smo srečali nekaj tako opremljenih), vendar so se medvedje na zvončke že nekako privadili in jih povezujejo s »Hej, fantje, hrana prihaja!«, kar poznamo tudi kot Pavlovov pogojni refleks. Od tistega trenutka dalje sem tudi sam postal zvest pristaš »heybearšev«, še zlasti takrat, kadar sem hodil sam. Sveži sledovi medvedovih krempljev na drevesni skorji

ob poti pa so me samo še utrdili v misli, da je lahko »veliki brat« v bližini.

Vzpnemo se do Ptarmiganovega amfiteatra, približno 2600 m visoko, ki je bil tudi naš dogovorjeni cilj. Medtem ko obedujemo, se razgledujemo po okoliških stenah in v mislih preplezam nekaj smeri ter se še posebej ustavim v smeri brezpotja proti vrhu Mount Raeja: alpinistične skomine imajo pač velike oči! Energijo (pre)usmerim v fotografiranje: pritegne me indijanski čopič (Indian Paintbrush) s številnimi barvnimi odtenki svojih listov (ki delujejo kot cvet); od rdeče, oranžne in rumene do vijoličaste, roza ter povsem bele. ●

Kaj narediti, če srečamo medveda v Kanadi?

V zloženkah (teh je na vseh obveščevalnih točkah v parkih veliko) ter na informativnih tablah posebej poudarjajo, da če imamo razpršilec proti medvedu, ga v sili uporabimo. Dobro je tudi razlikovati med grizlijem in črnim medvedom. Barva ni pomembna (»črni medved« je lahko v odtenkih od svetlo rjave do dejansko črne), pomembna pa je grba na hrbtu. Črni medved je nima. Obstaja tudi razlika v obliki glave: grizli ima bolj zaobljene, kratke uhlje in usločen profil obraza. Od tega, ali nas je napadel grizli ali črni medved, je odvisna obramba. Grizli ne pleza, torej je smiselno splezati na bližnje drevo. Običajno napade ob presenečenju in ne zaradi hrane. V takem slučaju je priporočljivo, da se naredimo »mrtve«. Uležemo se na trebuh z razkrcenimi nogami in zavaruje obraz. Z rokami zaščitimo zatilje ter tako počakamo, da se medved umakne dovolj daleč. Praviloma naj bi tako bližnje srečanje trajalo manj kot dve minuti (verjamem, da sta ti dve minuti ZELO dolgi). Branjenje lahko izzove oziroma stopnjuje agresivnost pri živali. Če pa nas napade črni medved, plezanje ne bo pomagalo. Uporabimo razpršilec! Če tega nimamo, potem nam ne preostane prav dosti. Poizkusimo ga prestrašiti s palico ali z metanjem kamenja. Odločno mu pokažimo, da nismo lahki plen! Medved sicer redko napade, razplet pa je odvisen predvsem od tega, »kakšne volje je medved«. Lahko, da se bo umaknil, lahko pa ... Skratka, poizkušajmo zmanjšati tveganje s čuječnostjo, glasnim opozarjanjem na svojo navzočnost, hojo v skupini, varnim shranjevanjem hrane in odpadkov (v vseh parkih, ki sem jih obiskal, sem lahko videl posebej prirejene kontejnerje, ki medvedom onemogočajo, da bi prišli do hrane). Previdnost je vsekakor na prvem mestu. Zato tudi v želji po dobrem posnetku raje ohranimo varno razdaljo do medveda, vsekakor vsaj 100 metrov.

Ohranimo divjad v divjini

Z oglaševanjem turizma so si Kanadčani dobesedno naredili »medvedjo uslugo«. Če smo lahko v preteklosti gledali na posnetkih, kako obiskovalci parkov hranijo grizlije iz avtomobilov, je sedaj vsako krmljenje divjih živali **PREPOVEDANO!** Živali so se pač na to navadile in postale nadležne. Prizadevanja, da bi (pre)vzgojili tako divjad kot obiskovalce parka, so združili v sloganu »Ohranimo divjad v divjini!«, ki je povsem na mestu. V kanadskih parkih za osveščanje obiskovalcev izkoristijo skoraj vsako priložnost. Zanimiv je na primer praktični prikaz pravilnega shranjevanja hrane, če šotorimo v divjini, ki sem ga zasledil v calgaryjskem živalskem vrtu. Hrano naj bi obesili dovolj daleč stran od šotorja in dovolj visoko med dve drevesi (približno 4 m nad tlemi), tako da hrana v vreči visi z drevesa. Pomembno je tudi, da jo po možnosti nepredušno zapremo in tako preprečimo, da bi omamne vonjave privabile nezaželenega obiskovalca. Tudi prostor za kuhanje si je priporočljivo izbrati v varni razdalji, vsaj 100 metrov od šotorja. Nikoli ne zakopavajmo ali kurimo ostankov hrane. Smiselno je tudi temeljito pomiti posodo, in to čim prej po obroku.

Kako pravilno zapisati imena gora?

Pogovor z dr. Milanom Orožen Adamičem

Pogovor vodil Andrej Stritar
Fotografija: Jaka Adamič

Pogovor z dr. Milanom Orožen Adamičem, predsednikom Komisije Vlade Republike Slovenije za standardizacijo zemljepisnih imen

Na straneh naše revije pogosto pride do razprav o pravilnosti pisanja zemljepisnih imen, predvsem seveda imen gora. Pred kratkim smo spet naleteli na »kost« Mangart – Mangrt, večina nas gotovo pozna problem Prisank – Prisojnik, bolj zagnani pa si belimo lase tudi s Štégovnikom – Stegovnikom, Grohatom – Grohotom, Kalškim Grébenom – Kalškim grebenom. Posebne vrste težava je zapisati, da prihajamo s planine v Bohinju, ob kateri stoji koč: »... prihajam s Planine pri Jezeru«, »... prihajam s planine Pri Jezeru«, »... prihajam s Planine pri jezeru« in tako dalje, prav vsako kombinacijo velikih začetnic bi se dalo opravičiti. Kako torej razvozlati take težave? Kdo naj bo končni razsodnik?

Javnosti je vse premalo znano, da je za rešitev poskrbela kar naša vlada. Leta 1986 je prvič imenovala Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen, ki z nekaj prekinitvami deluje še danes. Program dela in financiranje komisije pripravi Geodetska uprava in ga sprejme Vlada Republike Slovenije. Strokovne, organizacijske in administrativne naloge pa opravlja Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in

Milan Orožen Adamič

umetnosti. V komisiji sodelujejo geografi, jezikoslovci, zgodovinarji, geodeti in kartografi ter predstavniki nekaterih ministrstev. Podrobnosti o njeni sestavi in njen poslovanje si lahko ogledate na spletni strani <http://www.sigov.si/kszi/index.htm>. Danes šteje 16 članov, njen predsednik pa je dr. Milan Orožen Adamič, geograf, višji znanstveni sodelavec Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU. Prijazno se je odzval na našo pobudo, da z intervjujem predstavi delo svoje komisije. Že na začetku sva se dogovorila, da naj bi tokrat predvsem predstavila njeno delo, podrobnosti posameznih jezikovnih problemov pa bi pustila za kdaj drugič. Kot pa lahko preberete, le niso mogla mimo nekaj konkretnih komentarjev.

Gospod Orožen Adamič, vas smem na začetku vprašati, če kaj zahajate v gore?

Seveda. Povezavo s planinsko organizacijo imam celo v krvi. Moj prednik je bil namreč Fran Orožen, ki je naredil prvi šolski atlas in je bil tudi prvi predsednik Slovenskega planinskega društva. Več desetletij sodelujem pri merjenjih in opazovanjih Triglavskega ledenika in Ledenika pod Skuto.

Na vaši mizi vidim najnovejšo številko Planinskega vestnika. Ali ga redno spremljate in sledite tudi občasnim razpravam o imenih gora?

Spremljam, tudi vem za vašo zadnjo polemiko o pravilnem zapisu imena Mangart. Naj kar takoj na začetku povem, da je o tem imenu komisija odločala že pred več kot desetimi leti. Korenina imena prihaja od imena svetnika Magharta, različica Mangrt je bolj narečnega pomena, zato smo za knjižno rabo priporočili naziv Mangart. Mangrt tudi slovnico ne ustreza najboljše slovenskim pravilom.

Nam lahko strnjeno opišete, kakšna je osnovna naloga vaše komisije in kaj prazprav počnete?

Naša komisija deluje v skladu s priporočili Združenih narodov, ki vsaki državi nalagajo, da standardizira geografska imena in jih uskladi tudi s preostalim svetom. Tako smo se najprej lotili imen naselij, temu je sledila ureditev naših tako imenovanih eksonimov, to je imen zemljepisnih pojmov, ki se nahajajo v tujini, imamo pa zanje slovenska imena (recimo Dunaj, Benetke, Videm ipd.). V tem sklopu smo določili tudi slovenska imena vseh držav na svetu (seznam je objavljen na straneh Geodetske uprave Republike Slovenije <http://www.sigov.si/gu/gu.html>).

Naslednja pomembna naloga, ki smo se je morali lotiti takoj po naši »ponovni« ustanovitvi (komisija je bila po osamosvojitvi ponovno ustanovljena leta 1995), je bila uskladitev krajevnih imen. Podatke smo zbirali predvsem iz različnih zemljevidov. Tako smo, recimo, ugotovili, da imamo v

Sloveniji sedem Brezovic. To pa seveda lahko prispeva k težavam v vsakodnevnem življenju. Smiselno je, da ima vsak kraj svoje ime, ki se nikjer v naši državi ne ponovi. Tako smo skušali take primere dopolniti, recimo z »Brezovica pri Ljubljani«.

Omenim pa naj, da nimamo nikakršne zakonodajne moči, mi ne moremo enostavno določiti nekega imena. Po naši zakonodaji so krajevna imena v pristojnosti občin. Mi lahko samo nekaj priporočimo. Zato je naše delo bolj dolgotrajno, saj moramo z utemeljenim prepričevanjem doseči sprejem dobrih rešitev. Že vrsto let se ukvarjamo s pregledovanjem zemljepisnih imen na zemljevidih merila 1:25.000.

Vsa imena, o katerih razpravljamo in se o njih odločamo, shranjujemo v bazo podatkov (Register zemljepisnih imen), ki ima sedaj okoli 200.000 zapisov. Vsako ime ima vrsto spremljajočih podatkov, kot so vir, morebitni predniki, torej njegova etimološka zgodovina, zemljevid, na katerem nastopa, celo velikost črk na zemljevidu in postavitev napisa.

Priznati moram, da se naša komisija še ni sistematično lotila pregleda gorskih zemljepisnih imen. Pa ne zato, ker tega ne bi hoteli, temveč predvsem zato, ker še niso prišla na vrsto. Občasno pa smo se že lotili posameznih primerov. Sedaj se počasi z imen naselij »širimo« na imena vodotokov. Tako smo, recimo, pred kratkim razčistili, da je bolje uporabljati ime Poljanska Sora kot Poljanščica, čeprav tudi to ime seveda ni prepovedano. Naj povem kot zanimivost, da pa taisto reko v njenem zgornjem toku narečno imenujejo tudi Sovra. Vendar je naše vodilo, da narečna raba ne sme prevladati pred knjižno.

Kako pa delujete, kdo določa, o čem se boste odločali, in kako pogosto se sestajate?

Odgovarjamo prazprav na vsako pobudo. Kdor koli nam piše, mu odgovorimo. Resda se odgovor včasih zavleče, toda načeloma z veseljem odgovorimo vsakomur. Tudi s Planinske zveze smo že dobivali

vprašanja in nanje odgovarjali. Tako nam urnik našega dela pravzaprav narekujejo drugi. Sestajamo pa se od šest- do desetkrat na leto. (Ob tem mi je g. Orožen Adamič pokazal debele knjige zapisnikov njihovega dela).

V javnosti ste zelo malo znani. Sam že celo desetletje objavljam gorske vodnike, pri vsakem smo se mučili z zapisi kočljivih imen, pa sem o obstoju vaše komisije po naključju zvedel šele pred kakim letom. Od kod taka »tajnost« oz. pomanjkanje publicitete?

Seveda ni nobenih razlogov za tajnost, nikoli se nismo hoteli pred nikomer skrivati. Res pa je, da tudi nikoli nismo sklicali tiskovne konference ali pisali izjav za javnost. Verjetno to res ni bilo pametno, pa saj ravno zato sem zelo vesel vaše pobude za ta intervju. Z veseljem predstavljam naše delo vašim bralcem in upam, da bo to prispevalo k naši prepoznavnosti.

Vendar bi rad opozoril, da se mi načeloma ne želimo udeleževati »črkarskih vojn« v medijih. Komisija zastavljeno vprašanje preuči, pove svoje stališče, potem pa ni več v našem interesu udeleževati se polemik.

Kdo je glavni »prejemnik« vaših odločitev, kam gredo zapisniki?

Omenil sem že, da obstaja baza podatkov o zemljepisnih imenih, Register zemljepisnih imen, ki jo za namen evidentiranja in standardizacije imen vodi Geodetska uprava Republike Slovenije. Podatki iz baze so dostopni javnosti in jih lahko naročite na geodetski upravi.

Glavni »uporabniki« podatkov so kartografi.

Ali se lahko vendarle dotakneva tudi kakega konkretnega primera? Mangart smo že omenili, kaj pa recimo gorovje, ki Ljubljancanom zakriva severno obzorje? Še pred nekaj leti smo pisali Kamniške in/ali Savinjske Alpe, sedaj pa se praviloma piše Kamniško-Savinjske Alpe.

Pa saj vezaj med besedama pomeni isto kot in. Razlaga za tako dvojno ime pa je seveda stara in jasna: za Raduho bi, recimo, težko rekli, da spada v Kamniške Alpe, prav tako pa Kalški Greben nima veze s Savinjo. Ker pa sta obe gori v istem pogorju, mu je pač treba nadeti dvojno ime.

Še pred desetletji ali dvema smo za najvišjo goro Kamniško-Savinjskih Alp pisali Grintavec, sedaj se pa dosledno uporablja Grintovec. Ali ste to rabo priporočili vi?

Prej Grintavec, sedaj Grintovec (foto: Emil Pevec)

Ne, pri tem naša komisija ni dala nikakršnega mnenja. To je lep primer, kako se raba v jeziku pač uveljavi sama od sebe. Pač pa smo mi priporočili rabo imena Prisank, kar smo tudi obširno utemeljili.

Kakšna pa so pravila pri uporabi velikih začetnic pri večbesednih imenih? Pravila za zapis krajevnih imen so sicer nekoliko zapletena, vendar dokaj jasna in ne puščajo veliko prostora za napake. Drugače je pri zapisu nenaselbinskih imen, kjer so pravila ohlapnejša. Recimo PLANINA V LAZU, kjer bi si jaz upal zagovarjati prav vsako kombinacijo velikih začetnic. Ali je vaša komisija tista, ki naj dokončno presodi in reče »Takole je prav ...«?

Kot sem že prej omenjal, mi ne presojamo, mi samo priporočamo. Imate pa prav, upo-

raba velikih začetnic v večbesednih imenih je zapletena in nedorečena zadeva. Celo pri krajevnih imenih! Recimo Lenart v Slovenskih goricah. Tudi pri tem bi lahko zagovarjali mali s ali pa veliki G. Lani je izšla tudi študija kolegic slavistk, ki so temeljito obdelale to problematiko in izdelale rešitve, ki pa žal niso preproste. Knjižico lahko naročite na Geodetski upravi Republike Slovenije.¹

Se vam ne zdi, da je slovenščina glede tega zapletena, prezapletena, da preveč kompliciramo?

Morda res. Marsikateri večji narod pri tem manj komplicira. Tudi pri nas so v preteklosti predvsem geografi skušali vpeljati preprostejše rešitve, kot so recimo same velike začetnice v večbesednih imenih. Toda razvoj je šel pač v smer, v kateri smo sedaj.

Večkrat sem tudi že zasledil poskuse, da bi narečno izgovorjavo prelili v knjižni zapis.

¹ Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot [avtorice Metka Furlan, Alenka Gložančev, Alenka Šivic-Dular]. Ljubljana: Geodetska uprava Republike Slovenije, 2001 (Ljubljana: Geodetski inštitut Slovenije).

Recimo Rogac (Rogatec) ali pa Z'če (Setiče). Kakšen je vaš nasvet?

To sem že omenil pri Mangartu. Narečni zapis ne pride v poštev. Tudi uporabi naglasnih znamenj se je treba izogibati. Saj vendar tudi našemu glavnemu mestu domačini najpogosteje rečemo kar L'blana, pa nobenemu ne pade na pamet, da bi tako tudi zapisal.

Ali ste pripravljeni vzpostaviti stalen stik z našo revijo? Ste nam pripravljeni odgovoriti na morebitna konkretna vprašanja, na katera bomo naleteli v prihodnosti?

Z velikim veseljem. Saj to je smisel našega dela in naša naloga. Resda smo formalno imenovana komisija, toda želimo si sodelovati na pristnem, neformalnem nivoju, ki je običajno najbolj učinkovit. Veseli me, da sem lahko predstavil naše delo, in upam, da bomo lahko v bodoče drug drugemu koristili. Mislim celo, da bi bilo smotno, da Planinska zveza Slovenije ustanovi svojo skupino za zemljepisna imena, ki bi bila naši komisiji v veliko pomoč. Kdo pa naj bi bil primernejši za poimenovanje gora kot vi, planinci? ●

Zakaj Mangart?

Silvo Torkar,
Inštitut za slovenski jezik ZRC SAZU

V letošnji Februarski številki Planinskega vestnika ste objavili odmev Aleša Mohorčiča na stališče uredništva PV, da »se kot osrednje slovensko planinsko glasilo želi(te) držati uveljavljenih pravil« (pri pisanju lastnih imen), zaradi česar uporabljate knjižno Mangart proti narečnemu Mangrt. Avtor odmeva, očitno nezadovoljen s takšnim stališčem, nabere »iz svoje male knjižnice« kakih 30 (po svoji »teži« zelo različnih) navedb pisanja gorskega imena Mangart oz. Mangrt in krajevnega imena Log pod Mangartom/Mangrtom na različnih zemljevidih (7), v vodnikih (4), leksikonih (3), drugi literaturi (7) in posebej še

v Planinskem vestniku (9). V sklepu predlaga, da vsak piše tako, kot mu je ljubše.

Uredništvo in bralce Planinskega vestnika želim opozoriti, da je Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen – katere naloga je prav obravnavanje tistih zemljepisnih imen, pri katerih se v javni rabi pojavljajo dvojnice, in standardizacija ustrezne oz. ustrežnejše različice – pred leti že pretresala pisavo *Mangart/Mangrt* in ob upoštevanju različnih argumentov standardizirala prav različico *Mangart*. Zato poznajo 2. izdaja Atlasa Slovenije (1992 in ponatisi), Krajevni leksikon Slovenije 1995 (in Priročni KLS 1996), Slovenski pravopis 2001 (čeprav tudi že SP 1962), geografski učbeniki in strokovna literatura od tlej (z redkimi izjemami) samo še standardizirano različico. Obliko *Mangart* zagovarja

tudi eminentni slovenski imenoslovec akademik Pavle Merku v svojem priročniku Slovenska krajevna imena v Italiji (Trst 1999). Še bolj kot pisava standardiziranega gorskega imena *Mangart* je obvezujoča pisava krajevnega imena *Log pod Mangartom* (gl. že leksikon Slovenska krajevna imena, CZ 1985). To ime je vpisano v vseh listinah od osebnih dokumentov domačinov do različnih podatkovnih baz na občinski in državni ravni, ki so danes pretežno računalniško podprte.

Povzemam tri tehtne argumente za pisavo Mangart: 1. etimološkega (osebno ime Manhart je v slovenskih ustih preoblikovano v Mangart), 2. zgodovinskega (slovenski zapis že iz leta 1740, nemški opis meja belopeškega gospostva s slovenskimi gorskimi imeni iz leta 1573), 3. normativnega (različica Mangart je izkazana v veljavnih slovenskih pravopisnih in geografskih priročnikih).

Obliko Mangrt je prvi začel uporabljati Henrik Tuma v svojih planinskih spisih od leta 1911 dalje, misleč, da bo s tem ime napravil bolj slovensko. Šele od tega trenutka dalje je nastopilo obdobje dvojnic za ime Mangart. Končano je (naj bi) bilo s sklepom Komisije na za-

Veliki Mangart (foto: Miha Pavšek)

četku 90. let. Če še po sprejeti standardizaciji, podkrepljeni s Slovenskim pravopisom in temeljnimi geografskimi priročniki, nekateri posamezniki sejejo dvome in povzročajo nepotrebno zmedo, jih je pač potrebno opozoriti na pravila obnašanja v civilizirani družbi, ne pa odpirati o tem nove razprave.

O vprašanih poknjževanja slovenskih zemljepisnih imen je doslej sicer najbolj izčrpno razpravljala univ. prof. Alenka Šivic-Dular v svojih dveh prispevkih *Temeljna načela pri pisanju slovenskih zemljepisnih imen*, Jezik in slovtvo 34 (1988/1989), št. 1-2, in *K normiranju slovenskih zemljepisnih imen*, Zbornik predavanj XXIV. seminarja SJLK, Ljubljana 1988.

Mojo pozornost je pritegnil tudi odmev Pavla Pavlovca o imenu gore *Svinjak*, katere pravo ime bi se po mnenju avtorja moralo glasiti *Sovinjak*. Pri tem se sklicuje na pričevanje domačina, češ da je gora nekdanj nosila ime *Sovinjak*, menda po številnih sovah, obenem pa še na Henrika Tuma, ki ime te gore tudi zapisuje kot *Sovinjak*. Pri tem sicer ne pove, da Tuma izvaja to ime od glagola *zvititi*, *zaviti*, ker da je podnožje gore zavito med strugo Koritnice in Soče. P. Pavlovec v odmevu tudi poziva k spremembi imena, očitno meneč, da je razkril njegovo pristno podobo. Rekel bi, da je bralec pravilno zaznal, da gorskega imena *Svinjak* skoraj zagotovo ne moremo povezovati z današnjim »svinjakom«. Naš veliki etimolog F. Bezlaj, ki je imel poleg velike erudicije tudi izjemno intuicijo, je za imeni *Svino* in *Svinjak* v Soški dolini sklepal, da izvirata iz staroslovanskega *osvēniti*, 'zunanjii' (*Prgišče imen*, Goriška srečanja, 1968, št. 13-14). Zaradi i-jevskega izgovora nekdanjega jata je, če je Bezlajeva domneva pravilna, ime *Svinjak* pač sovpadlo z neljubim *svinjakom*. Jožefinski zemljevid iz leta 1785, dostopen danes vsakomur v ponatisu (3. zvezek, Ljubljana 1997), beleži to gorsko ime natanko tako, kot ga zapisujemo danes: *Svinjak*. O tem pa, ali naj zemljepisna imena, ki nam niso najbolj všeč, spreminjamo po mili volji, smo si, upam, vendarle že ustvarili neko zrelejšo mnenje. ◉

Zadnjica ali Krajcarica?

Edo Kozorog

V nekaterih novejših virih se že nekaj let pojavlja »novo« ime za Zadnjico, reko v istoimenski dolini Zadnjice v Trenti. Avtorji omenjenih virov so našo čudovito reko v osrčju Triglavskega narodnega parka preimenovali kar v Krajcarico. Ker se ime vztrajno ponavlja in ponekod tudi uveljavlja, želim v naslednjem prispevku opisati argumente za in (zlasti) proti.

Arhivski kartni in drugi viri, ki potrjujejo pravilnost imena Zadnjica

O tem območju so ohranjeni zelo bogati arhivski viri, povezani zlasti z deželnoknežjim gozdom Velikim prosekom v dolini Zadnjice. Ta je bil skupaj z ostalimi deželnoknežjimi gozdovi na Tolminskem in Bovškem izmerjen že leta 1736¹ (glej priloženi zemljevid). Iz tega obdobja je ohranjena tudi najstarejša karta tega območja v približnem merilu 1:10.000. Takrat so bile usklajene tudi meje in v skalo vklesani mejni križi. Na karti na žalost ni vpisanega imena reke Zadnjice, ker je ta na skrajnem spodnjem robu načrta, vpisan pa je Beli potok.

¹ Anonymus, 1736: Načrt deželnoknežjih gozdov na Goriškem in Gradiščanskem, Arhiv Slovenije, AS 730, Gospodstvo Dol, 1477-1875, Dol 186 (objavljeno v Gozdarskem vestniku, 1998/5-6).

Dolina Zadnjica (foto: Franci Horvat)

Leta 1770² je bil izdelan Flameckov načrt za deželnoknežje gozdove na Tolminskem in Bovškem, ki je prvi gozdnogospodarski načrt v Sloveniji in eden prvih v Evropi, ki je zasnovan na principu trajnostnega gospodarjenja z gozdovi. V tekstnem delu v opisu gozda Veliki prosek navaja, da je to »najbolj zadnji in sicer blizu tako imenovane Trente ležeči gozd, izpod katerega tukaj izvira Zadnjica ali Beli potok (ki se takoj zunaj blizu tega gozda združi s Sočo) ...« Tudi v karti, ki je bila priložna tega načrta, je vpisano ime **Sadnjic**.

Na vojaškem zemljevidu³, ki je bil za to območje izdelan okoli leta 1780, je ob obravnavani reki nedvoumno zapisano **Bach Zadnizza**.

Karta Corografica del Litorale iz leta 1826⁴, ki je izvedenka Franciscejskega katastra v merilu 1:28.800, ima ob reki razločno zapisano **Sadenzia B.**, označen pa je tudi Veil Potoc-

² Flameck, F., 1770: Cenitev lesa ali sečenj, tudi geometrična razdelitev na oddelke ali letna sečišča v c.k. (ban-kalnih) gozdovih poknežene grofije v glavarstvih Tolmin in Bovec (prevedel V. Mikuletič, obdelal E. Kozorog, 2000 – neobjavljeno, v pripravi je posebna knjiga).

³ Rajšp, V., et. al., 1998: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787, 4. zvezek, Sekcija 134, Ljubljana.

⁴ Anonimus, 1826: Karta corografica del Litorale, Archivio di Stato, Trieste, 4510/X.1.3 Allegati 1 (kopija je na Zavodu za gozdove, OE Tolmin).

co, ki pa se nanaša na istoimensko planino, ki je bila takrat verjetno še živa.

Tudi italijanski Katastro Forestale⁵ iz leta 1940 v kartnem delu (merilo 1:25.000) navaja ime Zadnizza.

Od kje naj bi izviralo ime Krajcarica?

Trentarska pripovedka, ki jo je po ustnem izročilu zapisal Simon Gregorčič mlajši⁶, to ime povezuje z znamenitim trentarskim duhovnikom Francom Venceslavom Luzzenbergerjem (v Trenti je služboval med leti 1718-1788): »Pod lepim cesarskim gozdom velikim Prosekom, ki ga zdaj oskrbuje naš Lejčar J. Kenda, je posebno dobra voda, pravijo jej »krajcarica«. Tu sem je hodil Luzzenberger vodo pit. »Vsak kozarec te vode je vreden 1. krajcar,« je rekel navadno ter vrgel vsako pot krajcar v vodo ...«

Iz pričujočega teksta je zelo težko zaključiti, da je Luzzenberger pil vodo ravno iz Zadnjice, prej

nasprotno. Če je namreč zares pil iz Zadnjice, potem ni razloga, da bi hodil kakšne tri kilometre po dolini pod gozd Veliki prosek, ampak bi lahko pil kar Na Logu v Trenti. Na tem območju je še Beli potok, ki pa ima tudi že dolgo ustaljeno ime. Menim, da je Luzzenberger pil vodo v enem izmed številnih manjših potokov oziroma izvirov na območju grape Belega potoka.

Zaključek

O pravilnosti lepega slovenskega imena, ki se je ohranilo kljub delnemu popačenju pri nava-
janju nemških in italijanskih kartografov, pričajo številni arhivski viri od sredine 18. stoletja do danes. Ime so gotovo uporabljali domačini že zelo zgodaj, sicer ga tuji kartografi ne bi povzemali. Skoraj gotovo je tudi celotna dolina dobila ime po reki in ne obratno. O tem prav tako pričajo številni kartni viri. V prid temu govori tudi dejstvo, da so domačini in drugi nekoč najprej poimenovali pomembnejše reke, ki so bile orientacijsko, gospodarsko in drugače zelo pomembne. Poimeno-
vanje dolin je kasnejšega izvora, največkrat kar po rekah (npr. dolina Soče, Tolminke ipd.).

Zagovorniki imena Krajcarica so se v preveliki vnemi po izvornosti prehitro začeli (napačno) sklicevati na neustrezno obdelane pripovedke in ustna izročila. Ob podrobnejši analizi in poznavanju terenskih razmer lahko ugotovimo, da bo po obstoječem opisu (če seveda ne obstaja še kakšen podrobnejši?) zelo težko locirati in pravilno poimenovati izvir oziroma potok, iz katerega je pil vodo duhovnik Luzzenberger.

Glede reke Zadnjica torej ne gre dvomiti – prava sramota bi bila, če bi izgubili lepo in nedvomno slovensko ime, potem ko se je celo na avstrijskih in italijanskih kartah ohranila najmanj 250 let v sicer nekoliko popačenih oblikah, a vendarle v prvotnem, izvorno slovenskem pomenu. ○

Zadnjica (Krajcarica v dolini Zadnjice) (foto: Franci Horvat)

⁵ Anonymus, 1940: Katastro Forestale, Provincia di Gorizia, Istituto centrale di statistica del regno d'Italia, Roma (eden izmed izvornikov je na Zavodu za gozdove Slovenije, OE Tolmin).

⁶ Gregorčič, S., 1971: Trentarske pripovedke, Bovško berilo, Goriški muzej, Nova Gorica – Bovec.

Nevarnost v spomladanskih gorah

Besedilo: Zvone Korenčan

23. februarja letos, na lepo spomladansko soboto, sem jo mahnil na Stol. V snežno izredno skromni zimi, ki razen nekaj malega turne smuke na Komni in v Jalovčevem kuloarju ne nudi turnosmuških užitkov, sem pot zastavil preko Zabreške planine in po Zabreškem grabnu naravnost na Prešernovo kočo. V spodnjem delu grabna, takoj nad Zabreško planino, kjer smo včasih smučali, sem se pretikal skozi dva metra visoko grmovje. Šele na višini 1500 m postane graben gol, in tu se je pojavil tudi sneg, tako da je hoja postala užitek. Po nočnem mrazu se je sneg na soncu ravno prav zmehčal, udiralo se je za pol čevlja. V takem prijetnem vzponu sem šel mimo priključka stranskega grabna z leve in skozi ožino, kjer je poleti dvometrski skok. Na dnu grabna je ležala predelana snežna odeja debeline približno enega metra in širine deset do dvajset metrov, odvisno od oblike grabna. Pobočja levo in desno, porasla z ruševjem, pa so bila kopna.

V višini približno 1700 m pa me je zmotil nenavaden šum. Kakih dvesto metrov nad sabo sem zagledal veliko skalo, ki je drvela po grabnu. Kasneje sem videl, da se je nekaj deset metrov valila po snegu in pri tem izkopala pol metra široko in četrto metra globoko gaz, nato pa jo je stranski greben pobočja, ki je segal v graben plitvo pod sneg, dvignil v zrak in je kakih deset metrov letela, nato pa se je spet valila po snegu. Skala je drvela ob levem robu, in ker ni spreminjala smeri, sem se kar hitro umaknil na desni rob. Ob časovno zelo omejenem opazovanju sem jo ocenil na premer enega metra in širino pol metra, zdelo pa se mi je, da k okrogli obliki precej prispeva tudi sneg, ki ga je pobrala med kotaljenjem. To je potrdilo tudi opazovanje sledi, ki je bila čista – brez okruškov ali zemlje. Pod priključkom zahodnega grabna je prvo grmovje skali spremenilo smer, tako da se ni več kotalila in se je ustavila.

Zanimalo me je, kje in zakaj se je sprožila. Nadaljeval sem vzpon ob sledi, seveda ob stalni pozornosti navzgor. Na zgornjem robu Zabreškega grabna se odpre malce proti zahodu obrnjena obsežna plitva kotanja, napolnjena s predelanim snegom. Kotanja je kakih sto metrov široka in sto metrov visoka, z vseh strani pa segajo vanjo nizki skalnati in travnati grebeni napol kopnega vrhnjega pobočja Malega Stola. Sled skale me je pripeljala do enega teh grebenčkov na zgornjem delu kotanje. Na spodnjem delu grebenčka, tik nad snegom, je bila sveže razkopana polica, polna črne zemlje, v senčnem delu razkopane zemlje pa so bili še veliki ledeni kristali. Po skali nad polico pa je v zemljo že mezela voda z višje ležečih snežišč.

Kaj se je torej zgodilo?

Ob snežno izredno skromni zimi, ko sneg ne pokriva celotnega pobočja, se čez dan tudi pri temperaturah pod ničlo zaradi sončnega sevanja trave in skale tako segrejejo, da se sneg topi – spreminja v vodo, ta pa zateka v skalne razpoke. Če je snega dovolj, da pokrije celotno pobočje, se to ne dogaja, ker sneg samo izpareva. Ponoči pa nočni mraz, spet zaradi pomanjkanja izolacijske plasti snega, to vodo zamrzne – led ima večjo prostornino od vode in razpoko razširi. Naslednji dan priteče v razpoko nova voda in ponoči se igra z mrazom ponovi. Ko je odklana skala že iz ravnotežja in jo zjutraj drži pri miru samo še led, je potrebno samo še malo sonca, pa se začne potovanje.

Večina tako odkrušenih skal se verjetno odvali v sončnem vremenu med 10. in 15. uro, vendar pa glede na naravo ledu to ni pravilo. Vsa ta razklanost pa se potegne še v poletje, saj tudi obilnih spomladanskih padavin, ki so svoje čase sprale stene, ni več. V teh s snegom skopih zimah in pomladih, pa tudi v zgodnjem poletju, moramo biti pozorni tudi na take pojave, če se le da, se izogibajmo grabnom in plaznicam, kajti namesto snežnega nas lahko presenetijo skalnati plaz. ○

V 38 dneh od Gančanov do Slavnika

Pot kurirjev in vezistov NOV Slovenije, 1. del

Besedilo: Janez Korošec

Kakšno je sanjsko poletje za majhno tričlansko družino? Če povprašate nas, se ob bleščečih turističnih destinacijah bližnjega in daljnega sveta namihnemo in zamahnemo z roko. Mnogo pristejša in lepša je bila namreč naša poletna dogodivščina. Petmesečna Veronika in mami Urška sta poskrbeli za slovenske otroške ljudske pesmice, ati Janez pa za tri pare boljših tekaških copat. In potem se je začelo zares ...

27. junija se nas je polotilo veselje, tako, kot se menda še ni nikogar. Ob 13. uri smo v prekmurskih Gančanih stali na začetku najdaljše in najlepše slovenske vezne poti – Poti kurirjev in vezistov

NOV Slovenije (v nadaljevanju tudi Pot). Pot je posvečena spominu na organizacijo kurirskih, telefonskih in radijskih zvez v narodnoosvobodilnem boju slovenskega naroda in je živ spomenik. Hkrati pa je tudi pot presežkov. Dolga je kar 1100 kilometrov, na njej je 33 višinskih kilometrov vzpona, 88 kontrolnih točk, ki združujejo prav vse slovenske pokrajine. Pot smo zaključili po 38 dneh hoje in teka. Pod Slavnikom nas je dohitel Radovan Skubic – Hilarij, tekaški fenomen, ki je Pot zmožel v 13 dneh, in predvsem človek, ki ga je vredno poznati in uživati. Naslednje misli so nastajale ob poslušanju ali branju otroških ljudskih pesmi, v temnem kotu skupnega ležišča planinske kočice, senci ostarele vaške hruške ali kar med tekom in hojo skozi prelepo slovensko pokrajino.

Skrben študij bodoče poti (foto: Janez Korošec)

Prekmurje in Slovenske gorice (1.–3. dan)

Kurirji in vezisti, pozor! Spet se vam je nekdo priključil na vaši poti. On teče ali hodi v tekaški opremi in ona ga spremlja, zdaj z avtom, zdaj peš – z otroškim vozičkom. V njem je nekajmesečni plod njune ljubezni. Poglejte, kako so veseli! Sveži in polni energije so. Ali sploh vedo, kako dolga pot jih čaka? Kako so s ponosom odtisnili prvi žig v knjižice in kako vedro so prečkali Muro. Še več! Privoščili so si kopanje v Banovcih ter »malih« Moravcih v Slovenskih goricah, in glej, zlezli so prav na vse razgledne stolpe. Bodo sploh opazili zlaturumeno klasje na polju in mlade štrke v gnezdu nad vaškim trgovcem? Ali bodo dojeli ostarelega in

zapuščenega domačina, ki jim z vinsko prijaznostjo izpred svoje slamnjače razlaga, kje so zgrešili in kod morajo? Če so iz mehkega testa, jih bo polna vročina uničila že do Maribora ...

Čez Pohorje (4.–7. dan)

Peklenska vročina nas je res tolkla in tolkla, a smo Maribor v mraku tretjega dne le dosegli. V dobro voljo nas je spravil prijazni vratar na glavni pošti, ki nam je odtisnil mariborski žig. Zdaj smo v alpskem prostoru in nismo več edini popotniki. Maribor je zadnje naselje pred mogočno, več kot 60-kilometrsko goro. V glavnem taboru se planinci že pripravljajo na pohodniško klasiko. Toda veliko Pohorje ostaja s svojimi samotnimi gozdnimi prostranstvi Osankarice, tihimi Lovrenškimi jezeri

Čez Pohorje je šlo gladko (foto: Urška Zušan)

in ogoljenimi kopami v žvižgajočem vetru, tiho, dostojanstveno, skrivnostno ...

V spomin se nam je vtisnil mož z grčo v roki. Prvič sem ga prehitel v lahkem tekaškem ritmu med Osankarico in Roglo. Bil je majhen, skromen in hodil je počasi. Nisem se oziral in ga morda v tekaškem ritmu celo pozdravil nisem. Po lenobnem popoldanskem počitku sem moral nado-

knaditi zamujeno. Drvel sem navzdol po gozdnem klancu. Naenkrat pa ga spet zagledam, z vso kramo, v ovinku na sredi poti. Komaj sem odskočil, da mu nisem v diru izbil rogovile, bežno iztisnil iz sebe opravičilo in že me ni več videl. Pomembno je biti hiter ...

Naslednji dan ga po nekaj urah teka začuda spet dohitim, sivolasega starca od včeraj. Zdaj se ustavim. V rokah je imel tisto rogovilo, na katero se je opiral, čez rame pa mu je visela bisaga z neznan vsebino. Iz zaraščenega obraza so sijale drobne oči. Nenadoma se starec obrne proti meni in mi začne dajati nekaj vedeti. Ni govoril, ne vpil, ne stokal in ni opisa za njegovo skrivnostno izražanje. Ni bil videti prijazen, ne jezen, ne prestrašen, ne prizadet. Po nekaj minutah srečanja še vedno nisem imel ničesar, ne bistva, ne smisla. V silni nelagodnosti sem se znal edinole na hitro posloviti in zbežati naprej. Pomembno je namreč biti hiter ... Urška in Veronika sta naslednji dan srečali bradatega moža z grčo, ki jima je prijazno pomahal v pozdrav.

Koroška dežela (8.–11. dan)

Korošci so nas pričakali pristno odprto kot vedno. Gospodična na Uradu za turizem Mestne občine Slovenj Gradec mi odtisne žiga dveh zaprtih objektov tako prijazno, da pozabim v pisarni ob pohodniški palici. Oskrbniki Poštarskega doma pod Plešivcem se hvalim, kako tečem po poti TV, dekletič pa me spremljata. Pa mi vsega vajena ženska takoj vrne, da je junak prav Urška, saj za vse poskrbi, varuje otroka, me ohranja čistega in čilega, pa še vsepovsod je zraven. Ali gorski tek ni več cenjen? Pa je! Oskrbniku Doma na Uršlji gori se zasvetijo oči ob omembi naše poti. Sam je prehodil celotno Pot kurirjev in vezistov v štirih etapah in jo dobro pozna. Celo nasvete in dogodivščine s poti mi je zaupal. V naslednji koči (kateri, pogledajte na karti) sem se izneveril zdravemu načinu življenja in se podal v stvarnost. Zvečer se je v koči zbrala peščica mož, domačinov iz okoliških samotnih kmetij. Moževali smo o življenju in delu v noč, pa se nam je zgodilo tisto, kar se modrecem rado zgodi. Ob dveh sem stežka našel posteljo in zjutraj v dolino potreboval dvojno časa. Kraj Leše mi pred očmi zapleše in za trenutek podvomim v dvojnost

znamenitih leških cerkva. V Mežici pa je naša ekipa spet popolna. Vedro naskočimo Peco, po čarobnem spustu v dolino Tople pa nas čaka še eno prijetno snidenje. Končnikovi nas povabijo na krožnik domače skute s tistim pravim kruhom. Gostoljubje in prijaznost sta doma v tej čudoviti dolini.

Visoko nad Savinjo (12.–13. dan)

Pot je nepredvidljiva dogodivščina. Zdaj je to kolovoz ali široka magistralna dvopasovnica, zdaj skrita, zaraščena stezica ali celo brezpotje. Označena je z leseno puščico ali črkama TV, sicer pa z rumenomodrim očesom ali kar navadno markacijo. Vezna pot je dobro označena za pohodnika – planinca, hitrejši (tekači, kolesarji) pa morajo biti pazljivi. In prav slednjim prijateljem Poti se tudi na prelepem savinjskem koncu rad pripeti »sin-

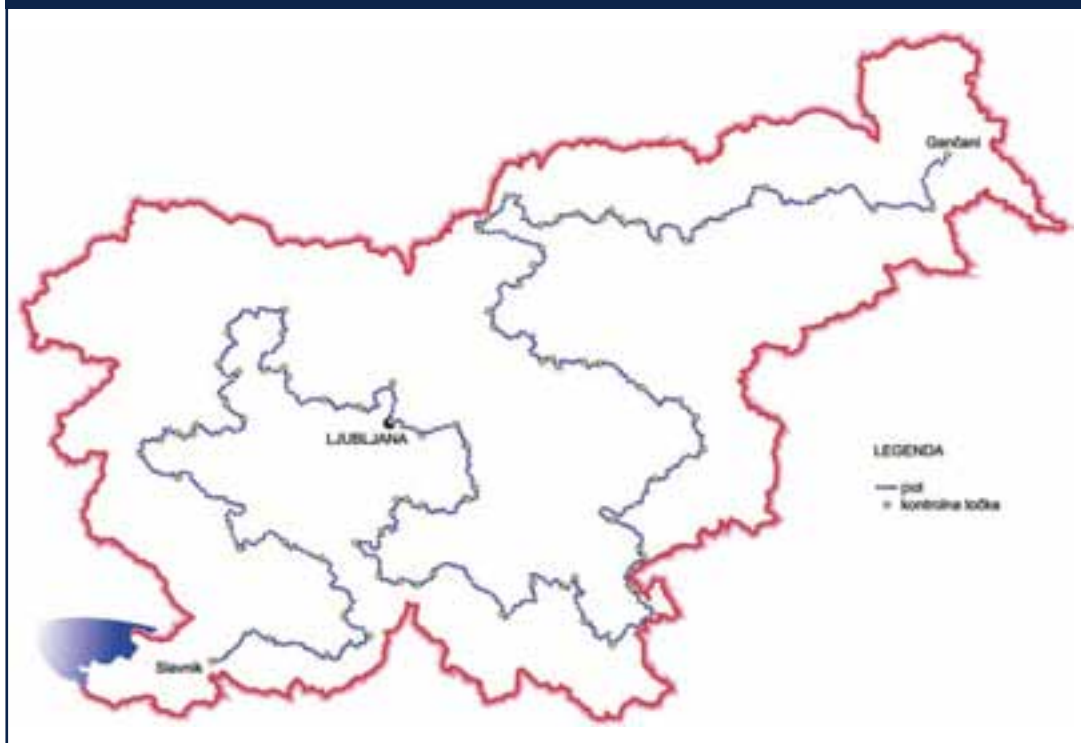
drom prečne gozdne ceste«. Kaj je to in kakšni so znaki? Dokler se pot vije po gozdu, je sijajno označena, ko pa pripelje do gozdne ceste, je veselja konec. Naravnost je ni več, ti pa ne veš kam – levo ali desno. In potem? Zaviješ levo, in ko po 300 metrih podvomiš o svoji odločitvi, se odpraviš nazaj in v drugo stran. Po 500 metrih tudi tam ne odkriješ ničesar, zato se vrneš na izhodišče in res podrobno pregledaš vse teoretične odcepe 100 metrov na vsako stran, dokler se razrvan ponovno ne odpraviš v prvo (levo) smer in po 350 metrih ne odkriješ naslednje markacije.

Pohodniku brez kančka sreče pa pri tej igri ne uide še kakšna zanimivejša kombinacija.

Zdravilo je preprosto – v eni roki nosiš odlični vodnik Jožeta Dobnika (Pot kurirjev in vezistov NOV), v drugi roki pa sladki smeh.

In spet je vse kot pravljica ...

Pot kurirjev in vezistov po Sloveniji

Po sledih islama v naših gorah

Mošeja v Logu pod Mangartom in njeni graditelji

Besedilo: Tomaž Ovčak

V bogati zgodovini Bovškega, ki so jo krojile številne vojske, so bile gore nad Sočo in njenimi pritoki poldrugo leto tudi dom vojakom, ki so na glavah nosili fese. Ti nenavadni borci, številni med njimi so bili islamski verniki, so si v Logu pod Mangartom v dolini Koritnice zgradili tudi snežnobelo mošejo. Stala je na travniku približno sto metrov zahodno od Spodnjega Loga. Ne, ne gre za obdobje turških vpadov, marveč za leti 1916 in 1917, ko so ob Soči divjali boji med vojskama Avstro-Ogrske in Italije, borci s fesi pa so bili bosansko-hercegovski vojaki, ki so v uniformah avstro-ogrške vojske na Bovškem pred Italijani branili habsburško monarhijo.

Ko muslimani branijo cesarja na Dunaju

Za odgovor na vprašanje, kaj so sploh počeli v vojski Avstro-Ogrske, se moramo vrniti v leto 1878. Takrat je Avstro-Ogrska z okupacijo Bosne in Hercegovine končala skoraj petstoletno obdobje njene vključenosti v turški imperij. Nova oblast je na zasedenem ozemlju že leta 1881 uvedla splošno vojaško obveznost, do leta 1884 pa ga je razdelila tudi na štiri naborna območja in temu ustrezno ustanovila štiri bosansko-hercegovske pehotne polke – sarajevskega (1.), banjaluškega (2.), tuzelskega (3.) in mostarskega (4.) –, ki so v avstro-ogrski vojski veljali za elitne enote. Njihovi možje so bili prava paša za oči, saj so nosili svetlo-modre uniforme s širokimi, t. i. turškimi hlačami,

na bluzah so se jim svetili medeninasti gumbi, uradno pokrivalo pa je bil temnordeč fes, ki ni bil predpisan le za vojake islamske veroizpovedi, temveč tudi za katoliške in pravoslavne vernike.

Ko se je leta 1914 začela vojna, se je vpadljiva živopisna uniforma izkazala za smrtonosno pomanjkljivost, zato so jo zamenjali že po nekaj me-

Strah in trepet italijanskih vojakov
(foto: Avstrijska nacionalna knjižnica Dunaj)

secih. Skupaj s fesom (!) je postala zelenosiva (nemško Feldgrau, poljsko siva). Do takrat se je tudi pokazalo, iz kakšnega testa so ti vojaki. S svojim pogumom in nepremagljivostjo v boju mož na moža so vzbujali strah in trepet prav vsakemu sovražniku. Med njimi so bili tudi takšni, ki med juriši sploh niso nosili puške, pač pa so z eno roko metali bombe, v drugi pa vihteli buzdovan ali nož. Pogled nanje je bil za marsikaterega sovražnikovega vojaka zadnji v njegovem življenju. Zaradi hrabrosti so bili med prvo svetovno vojno bosansko-hercegovski pehotni polki in lovski bataljoni (enote prve bojne črte; obstajale so tudi zaledne bosansko-hercegovski enote – delovne, gradbene ipd.) med najbolj odlikovanimi, če ne kar najbolj odlikovani v cesarski in kraljevski vojski. Cena odlikovanj pa je bila visoka in se je kazala v visokih številkah smrtnih žrtev.

Mošeja islamsko verujočih borcev 4. bosansko-hercegoveškega pehotnega polka v Spodnjem Logu pod Mangartom (foto: zbirka Davida Erika Pipana)

V začetku aprila 1916 so prišli na bovški odsek fronte med Avstro-Ogrsko in Italijo tudi ti hrabri vojaki – pripadali so mostarskemu, 4. bosansko-hercegoveškemu pehotnemu polku. Na Bovškem je polk ostal do oktobra 1917, do preboja, ki je končal soško fronto, njegovi možje pa so v tem času predstavljali skoraj polovico od približno deset tisoč avstro-ogrskih vojakov 93. pehotne divizije, ki je branila fronto med Rombonom in Krnom. Samo Rombon je leto in pol branilo kar dva tisoč Bošnjakov. Vključno z žrtvami preboja pri Kobarižu jih je od aprila 1916 do oktobra 1917 na Bovškem umrlo približno tisoč. Mnogo, a ob današnjem vsesplošnem pretiravanju s števili smrtnih žrtev na soški fronti (ne, ni jih bilo milijon, pač pa »le« tristo tisoč – na obeh straneh skupaj!) za koga morda tudi presenetljivo malo. Sicer pa: kdo je že rekel, da je nekaj mrtvih tragedija, nekaj sto tisoč pa le še statistika, s katero je tako lahko manipulirati?

Skalna trdnjava zloveščega imena

Štiristo na Rombonu padlih Bošnjakov so pokopali na avstro-ogrskem vojaškem pokopališču v Logu pod Mangartom, kjer se eden od njih, skupaj z gorskimi strelcem upodobljen v kamnu, še dandanes ozira proti Rombonu. Na tem zloglasnem vrhu je bilo najhuje od 16. do 18. septembra 1916, ko je I. bataljon 4. bosansko-hercegoveškega pehotnega polka ubranil več zaporednih napadov petih italijanskih alpskih bataljonov. Bošnjaki so iz svojih utrjenih skalnih položajev dobesedno zdesetkali napadalce, ki so imeli več kot 1600 padlih in ranjenih. V prvih dveh dneh spopadov so imeli hude, a neprimerno manjše izgube tudi sami, a so, zavedajoč se, da obvladujejo položaj, ostali povsem hladnokrvni. Ko se je 18. septembra ob desetih zjutraj jalovo končal še zadnji italijanski poizkus zavzetja vrha Rombona, je nadporočnik bosansko-hercegoveške stotnije, ki je na koti 1992 preživela nekaj najsilovitejših italijanskih napadov, poslal v polkovni štab samo še kratko sporočilo: »Italijani spet postavljajo svoje žične ovire. Telefonske povezave so pretrgane na najmanj desetih mestih! Drugače nič novega. Skrbí so odveč! Nič izgub. Razpoloženje moštva zelo dobro – voja-

ki so si zaželeli ruma. Prosim, pošljite ga. Pa ne premalo!»

Vojake 4. bosansko-hercegoveškega pehotnega polka, ki so imeli navado reči »ako ima ruma bit će i šturma, ako nema ruma nema ni šturma«, so v dneh pred načrtovanim napadom združenih avstro-ogrskih in nemških sil oktobra 1917 premestili na položaje v severnem delu Krnskega pogorja, kjer so se jim pridružili tudi vojaki 2. bosansko-hercegoveškega pehotnega polka. Na kratkem odseku avstro-ogrške frontne črte med planinama Golobar in Duplje se je takrat zbralo kar sedem tisoč bosansko-hercegoveških borcev, ki so med vsemi vojaki na širšem območju, predvidenem za napad, dobili verjetno najtežjo nalogo: zavzetje italijanskih položajev na grebenu Krn–Krnčica–Vrata–Vršič. To jim je uspelo šele na drugi dan napada, 25. oktobra 1917, ko so Italijani v vsesplošnem razsulu, ki sta ga povzročila preboja fronte v dolini (pri Bovcu in Tolminu), začeli panično zapuščati svoje položaje.

Vzdolž nekdanje bojne črte so dolga desetletja preživele številne ostaline soške fronte: poti, jarki, kaverne, vojna obeležja ... Velik delež tistih na nekoč avstro-ogrski strani bovškega odseka fronte so od aprila 1916 do oktobra 1917 zgradili in branili prav tisoči Bošnjakov 4. bosansko-hercegoveškega pehotnega polka. Takrat so bile številne tamkajšnje gore povsem v znamenju vojakov z zelenosivimi fesi. Nekaterih od teh vrhov se njihov pečat drži še danes, saj nas poti, ki peljejo nanje, z vsakim metrom vzpona vodijo tudi nazaj v preteklost. Če ne prej, se nam bo vsaj na koncu teh poti, v kateri od globokih, temačnih, vlažnih in s kratico BH4 označenih kavern, zazdelo, da smo se znašli na kraju, kjer je čas obtičal v letu 1917. Da odmevi naših korakov, ki nam iz teme prihajajo naproti, niso to, pač pa odmevi vojnih dni, in da bomo zdaj zdaj v soju čelne svetilke ugledali duhove padlih borcev, ki obsojeni na večnost še naprej branijo te vrhove.

Se sprašujete, kaj se je zgodilo z mošejo iz uvida, ki bi bila danes, če bi bila še ohranjena, zaradi svojega vojnega izvora in lokacije v slikoviti alpski pokrajini, poseljeni s katoliško verujočim prebivalstvom, neprecenljiv kulturni spomenik in prvovrstna turistična zanimivost? Po pripovedovanjih so jo prav iz razlogov, s katerimi bi zdaj utemeljevali njeno varovanje, porušili že kmalu po koncu prve svetovne vojne. Spomin na Bošnjake, ki so se jih

Italijani med prvo svetovno vojno bali huje od hudica, je bil še živ, zato je bila mošeja italijanski upravi, ki je po vojni prevzela oblast v Posočju, prav gotovo velik trn v peti. ●

Na nekdanjem avstro-ogrskem vojaškem pokopališču v Lepeni spominja poleg napisa na padle Bošnjake IV. bataljona 4. bosansko-hercegoveškega pehotnega polka tudi v skalo vklesan fes (foto: Tomaž Ovčak)

DIA STUDIO

Tomšičeva 4, Ljubljana, tel.: 01/2515-747, 421-66-70

IZVJANJE DIAREMOV - MEDNARODNI CERTIFIKAT KVALITETE

UKVIRJANJE DIAPOZITIVOV, DS IN CS SISTEM S TISKOM IN ZAŠČITNO FOLIJO

IZDELAVA DIAKOPIL, PROPAGANDNA FOTOGRAFIJA

NOVO - EKSPRES DIGITALNI STUDIO

IZDELAVA FOTOGRAFIJ:

- iz barvnih in črno-belih filmov
- iz dia filmov
- iz vseh digitalnih medijev
- skeniranje na CD
- fotografski tečaj - vodi jih Stane Kliment
- ugodne cene vseh vrst filmov in baterij
- prodaja okvirjev, projektorjev, arhivskih materialov ...

www.dia-studio.si

E-pošta: dia.studio@iol.net

OBIŠČITE NAS MED DELOVNIM ČASOM
od ponedeljka do petka
od 8 - 19 ure.

Razvoj gorskega reševanja v Grintovcih

Prispevek k jubileju Gorske reševalne službe, 1. del

Besedilo: France Malešič

Kako je Spruk preskušal svojega vodenca, Bôs pil gamsovo kri in kako so pohiteli ustanovitelji prvih dveh podružnic SPD

Najstarejše nesreče

Gore, mogočne in visoke, so s svojim skrivnostnim svetom stoletja odbijale in hkrati vabile ljudi, vajene varnih dolin. V njihovih strminah so prežale zveri in druge nevarnosti, ovijale so jih strašljive zgodbe, pravljičice in bajke. Le malokdo si je drznil tja gor.

In vendar nam arheološke in druge ugotovitve zadnjih let nedvomno potrjujejo, da so se staroselci mudili tamkaj že v bronasti dobi. V 6. stoletju so v gorah celo prebivali ljudje, ki so jih naši predniki poimenovali dovje (divje) može. Od njih so se naučili marsičesa in sami začeli »planovati« po njihovih starodavnih planinah.

Najstarejši podatki o nesrečah v gorah se začnejo z dvema pastiricama, ki sta pred petsto ali več leti zmrznili v snežnem viharju na Dolgi njivi, ter grajsko hčerjo Elizabeto Thurn, ki jo je 1572. leta na Starem gradu ubila strela. Pred več kot dvestopetdesetimi leti je v današnjem Srobotnem na pobočju Menine velik snežni plaz podsul tamkajšnjega kmeta z družino in živino vred.

Obiski gora so bili izredno redki, vendar so lovci, pastirji in divji lovci obrali vsa gorska zakotja, po dolinah pa so si svoj trdi kruh služili drvarji in oglarji. Domačini so precej pred prvimi planinci prišli na vse najvišje vrhove.

Prvi gorski vodnik Spruk

Leta 1564 je Kamniško Bistrico kot prvi znani turist obiskal deželni knez nadvojvoda Karel II. Na lovu in pri vodenju se je proslavil lovec Lenart Spruk z Gozda. Njegov potomec lovec Spruk pa velja za prvega pravega in nič manj slavnega gorskega vodnika. Leta 1792 je svojega vodenca Franca Hohenwarta, naravoslovca in kasnejšega soustanovitelja ljubljanskega muzeja, najprej preskusil na naravnem mostu Prédaslju. Mladenič je potreboval celo uro, da se je okorajžil in se znebil vrtočlave, in je potem z vodnikoma prišel kot prvi turist na vrh Planjave. Med potjo sta ga vodnika učila, kako naj hodi, uporablja palico in celo kramžarje (dereze), sestop pa je trajal še danes komaj verjetno uro. Vse to mu je pomagalo, da je dve leti kasneje prišel kot prvi na Mangart, čeprav ga je tamkajšnji vodnik pustil kar samega.

Ljudje so se že v nekdanjih časih zavedali nevarnosti gora, vendar jih je življenje prisililo, da so se spuščali v nevarnost. Na marsikatero njihovo nesrečo spominja le še ohranjeno krajevno ime. V stiski so si že tedaj poskušali pomagati. Priskočili so sopotniki, pogrešane so šli iskat sorodniki in na pomoč poklicali ljudi, ki so najbolje poznali gorski svet. Že od nekdaj so se zavedali, da ne bodo mogli drug brez drugega. Skupaj so opravljali marsikatero izredno zahtevno in celo nevarno delo, na primer pri »tvaki«, kot še danes imenujejo skupinsko pastirsko delo na Veliki planini, in pri plavljenju lesa po Kamniški Bistrici, kjer je sodelovalo po sto domačinov. To kaže, da so bili vsakakor sposobni tudi težavnejšega iskanja in reševanja.

V ljudskem izročilu je ohranjen spomin na prvo zahtevno reševanje, ko je 2. marca 1852 snežni plaz zastul hišo s tremi ljudmi na Planini 7, na vzhodni strani Velike planine (pod sedanjimi Marjaninimi njivami). Pri iskanju so sodelovali sovaščani iz gojske župnije. Dva zasuta so našli po šestih, tretjo šele po devetih dneh.

V naslednjem obdobju je bilo precej nesreč domačinov, turističnih pa še ni bilo. Prvi znani reševalci so bili Frischaufovi vodniki Matija in Valentin Uršič (ki sta še s ponosom pripovedovala, da sta rokovnjaškega rodu) in za njima gorska vodnika Lovrenc Potočnik in Miha Uršič.

Drzni plezalec in reševalec Valentin Slatnar – Bôsov Tine

Osrednja osebnost pa je bil dolga leta Valentin Slatnar – Bôsov Tine, nekdanji divji lovec, ki je potem postal strog lovski čuvaj. Tega drznega ple-

Valentin Slatnar – Bôsov Tine, notar Karol Schmidinger in Andrej Uršič – Tinačov Andrej leta 1902 (arhiv Vlasta Kopača)

zalca, ki je bil prepričan, da mu v gorah nikdar ne spodleti zato, ker pije gamsovo kri, še danes ovijajo srhljive zgodbe in vprašanje, ali je bil ustreljeni divji lovec res njegov sin.

Razmere ob ustanovitvi Slovenskega planinskega društva niso bile rožnate. Ni šlo le za spoznavanje domačih vrhov, ampak tudi za ohranitev slovenskega značaja gora. V dramatičnih okoliščinah sta že takoj leta 1893 nastali Kamniška, to je prva podružnica SPD, in druga, Savinjska podružnica. Takrat so se posebej izkazali zavedni Ivan Luznar, bojeviti Miha Kos s piparskim imenom Keber in njegov pobratim na savinjski strani Fran Kocbek. Luznar je 17. julija 1893 sporočil SPD in prav tako v Kamnik in še Kocbeku, da nameravajo nemškutarji označiti planinske poti. Kamničani so že po dveh dneh ustanovili prvo podružnico SPD, Kocbek pa je najprej pohitel z markiranjem in 28. avgusta ustanovil Savinjsko podružnico. Ni ti danes se ne bi mogli odrezati hitreje in bolje. Nova ugotovljena dejstva so izredno pomembna za našo planinsko in s tem tudi kulturno zgodovino.

Prve hude turistične nesreče

Leta 1895 je se zgodila prva turistična nesreča s srečnim koncem. Iz robne zevi pod Planjavo je Hermanna Wunderlicha rešil Ivan Luznar s pomočniki.

V času, ko je bila v Kranjski Gori leta 1912 ustanovljena prva Rešilna postaja in s tem tudi slovenska Gorska reševalna služba, so v gorah nad Kamnikom ob vsaki nesreči še vedno poklicali Bôsa in njegove lovce ali pa gorskega vodnika Franca Prelesnika. Sodelovali so pri reševanju Janca Petriča leta 1913 z Ledenika pod Skuto. Poleg njih so ga reševali tudi vodniki iz Kokre in Jezerškega, še posebej pa 74-letni gorski vodnik Blaž Plaznik iz Solčave.

Prav zanesljivost teh in drugih domačinov je glavni vzrok, da še ni bilo tolikšne potrebe, da bi tudi v Grintovcih že pred prvo svetovno vojno posebej organizirali reševalno službo.

Na gorskih čevljih vam bomo ugodno naredili nov gumijast (vibrant) podplat. Čevljarstvo, Slovenska 30, Ljubljana. Telefon: 041-325-432

Med prvo svetovno vojno so bile Kamniško-Savinjske Alpe v zaledju in je bil v njih živahen turistični obisk. S tem je SPD vsaj malo zmanjšalo denarno stisko in se ohranilo. Po vojni pa je vse sile posvetilo obnovi. To prebujajoči se mladini nikakor ni ustrezalo in je zato ustanovila Turistovski klub Skalo. Izredno zanimanje za gore in alpinizem je za seboj privedlo nesreče. Leta 1921 se je v Turski gori smrtno ponesrečil Karleto Tauzher. Potem, ko ga niso mogli rešiti skalaši, je šel ponj v steno 71-letni gorski vodnik Martin Ošep iz Solčave. Novembra 1922 se je na poledenelem Grintovcu smrtno ponesrečil Joža Turk. Rešilna ekspedicija, kot so tedaj imenovali reševalno odpravo, ga je s precej tveganja srečno spravila v Kokro. Ti dve nesreči sta skupaj z nesrečo Mančija Kusyja – Dubrava v Triglavu pospešili odločitev, da je SPD poživilo delo reševalne postaje v Kranjski Gori in na novo ustanovilo reševalna odseka v Kamniku in Mojstrani.

O najboljši reševalni skupini pri nas, ki so jo sestavljali štirje srčni bratje Erjavški, slikar Maks

*Sprukova domačija na Gozdu
(foto: France Malešič)*

Koželj in drugi, pa naslednjič (več o vsem pa v novi knjigi Zgodovina reševanja v gorah nad Kamnikom). ●

Na smučeh skozi zgodovino

Že 5500 let si ljudje s smučmi lajšamo hojo po zasneženi pokrajini

Besedilo: Mateja Pate

Fotografije: arhiv Svetozarja Gučka

Če bi vas kdo vprašal, do kod segajo korenine slovenskega smučanja, bi verjetno najprej pomislili na znamenite bloške smučarje. In zadeli žebljico na glavico, saj je že Janez Vajkard Valvasor v svoji Slavi vojvodine Kranjske, ki je izšla leta 1689, opisal, kako kmetje na lesenih »dilcah« po kačje viju-gajo po snegu. Njegovo poročilo se je glasilo tako-le: »Poleg tega poznajo kmetje ponekod na Kranj-skem, zlasti pri Turjaku in tam okoli, neki redke izum, kakršnega nisem videl še nikoli v nobeni de-želi, namreč, da se spuščajo pozimi, ko leži sneg, po visokem hribovju z neverjetno naglico v dolino. V ta namen vzamejo po dve leseni deščici, četr-t palca debeli, pol čevlja široki in približno pet čevljev dolgi. Spredaj sta deščici ukrivljeni in navz-gor zavilnjeni. Na sredi je usnat jermen, da se vti-kajo noge vanj; na vsako nogo se pritruje po ena taka deščica. K temu ima kmet še čvrsto gorjačo v

rokah; to si nastavi pod pazduho pa se drži ob nji močno nazaj, da mu je za oporo in krmilo, in tako se driča, lahko bi zapisal tudi smuka ali leti po najbolj strmem pobočju.«

Najstarejše smuči segajo v čas okoli 3500 let pred našim štetjem. Smuči so se po obliki in dol-žini med seboj in v primerjavi z današnjimi seveda precej razlikovale, vse pa so imele skupni namen: olajšati hojo po snegu. Tako so jih v zgodovini kmalu koristno uporabili tudi za vojne namene: prvi zapis o tem, da je smuči – v bitki za Oslo – uporabljala vojska, sega v leto 1200. Prav švedsko-norveška vojna v začetku 18. stoletja pa naj bi ime-la veliko zaslug za nadaljnji razvoj smučanja, saj je v njej delovala posebna enota 2000 norveških voj-jakov na smučeh, večinoma prebivalcev doline Te-lemark. Po vrnitvi domov so še naprej gojili smu-čanje in ga širili med prebivalci; ti so ga zanesli tu-di v Oslo, kjer sta se začeli množična izdelava in prodaja smučarske opreme, od tam pa se je do sredine 19. stoletja razširilo na vso Norveško. Prvo smučarsko tekmovanje na svetu je potekalo leta 1843 v norveškem Tromsøju, zmagovalec pa je bil Laponec, ki je 5 kilometrov dolgo progo pretekel v 29 minutah.

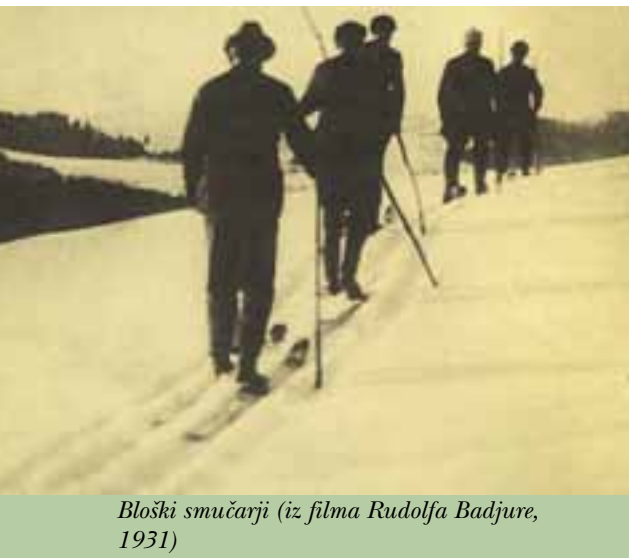
Iz Herbersteinovih Moskovskih zapiskov, smu-čanje v pokrajini Perm (arhiv Svetozar Guček)

Smučarji na Bloški planoti

Na območju Slovenije smo smučali že precej pred Valvasorjevim zapisom v Slavi vojvodine Kranjske. Smuči so iz prvotne domovine Koreje k nam prišle po dveh poteh. Po tako imenovani ju-žni poti preko zakarpatske pokrajine Perm (smu-

čanje v tem delu sveta je že leta 1549 popisal Žiga Herberstein v svojih Moskovskih zapiskih) so se znašle na Blokah že v 6. stoletju. Bloške smuči so bile dolge od 130 do 180 cm, široke do 12 cm in debele do 2 cm. Stranska robova sta bila na vrhnji strani posneta, krivina je bila relativno dolga in to-po odrezana, kot vez je služilo streme iz vrvice, žice ali usnja, ki je bilo nameščeno pred težiščno točko smuči, kar je pomenilo, da so se smuči pri dvigu povesele nazaj, to pa je bilo povezano s tehniko hoje na smučeh. K smučem je sodila tudi 1,5 do 2 m in 2-3 cm debela palica, ki so jo uporabljali predvsem pri smuku navzdol. Kmetje so jih sprva uporabljali kot izvrsten pripomoček za delo v gozdu in lov (utilitarno smučanje), v tej večini pa so se tako izurili, da so lahko smučali čepe in hkrati streljali zajce, kar so bili pravzaprav začetki biatlona. Zanimivo je tudi, da so Bločani obvladali viju-ganje na smučeh že davno pred Norvežani, ki so zavijanje iznašli šele v začetku 19. stoletja. Poleg tega, da so smuči uporabljali kot prometno sredstvo, so jih prebivalci Bloške planote uporabljali tudi za zabavo, predvsem na pustni torek, ki je veljal za praznik vseh »drsalcev«. Zaton starosvetnega smučanja na Blokah se je začel po 1. svetovni vojni, dokončno pa je zamrlo med drugo svetovno vojno, ko so Italijani odredili zaplembo vseh smučič na Bloški planoti, vendar so jih domačini raje poskrili oziroma uničili.

Bloški smučarji (iz filma Rudolfa Badjura, 1931)

Smuči po pošti iz Skandinavije

Druga pot, po kateri so smuči zašle v naše kraje, pa je bila severna preko Skandinavije. Od tam si je Edmund Čibej iz Lokavca, ki je na Gori, planoti nad Vipavsko dolino, v drugi polovici 19. stoletja služboval kot učitelj, naročil prvi par smučič, ki je na ozemlje današnje Slovenije prišel s severa. O tem, kako jih je zasledil, je v svoji kroniki pisal takole: »Leta 1888 sem čital v dunajskem nemškem listu Weltblatt, da je slavni Norvežan Fritjof Nansen, ki je preiskoval in prepotoval ledeno in zasneženo Grenlandijo, namesto imenovanih krpeljev iznašel pripravo, ki jo je imenoval ski, in ki v velikem nadomešča že imenovane krpelje. V listu je bila slika te priprave, ki me je zelo mikala. Potom uredništva imenovanega lista doznal sem, da se da kupiti tako pripravo v Oslu (Kristijanija) na Norveškem, v tejintej trgovini in stane 15 goldinarjev avstrijske veljave. Smučke so došle po mojem naročilu, in sicer je bila priložena še enako dolga palica z obročkom na spodnjem koncu. Toda ne malo me je ozlovoljilo, da je pošiljka došla brez potrebnega navodila, kajti kako naj vendar pričem in kako naj sploh ravnam s to – na videz – nerodno pripravo?«

Z veliko dobre volje in truda je Čibej po vztrajnih vajah na gričih okoli šole ob številnih dovtipih opazovalcev le ugotovil, kako se smučanju streže, in posledično močno olajšal zimsko delo gozdarjem in lovcev v Trnovskem gozdu. Na Gori so torej začeli uporabljati smuči – verjeli ali ne – tisoč let za Bločani, da pa prebivalci dveh tako odmaknjenih planot niso prišli v stik, niti ni presenetljivo, saj se je pisalo 19. stoletje. Zgodba o Čibeju in njegovih smučeh ne bi bila nič posebnega, dasiravno je zanimiva, če ne bi imel nadaljnji potek dogodkov velikega vpliva na razvoj smučanja kot športa. Bloško starosvetno smučanje namreč kljub temu, da spada med najstarejše v Evropi, ni imelo nikakršnega vpliva na razvoj modernega športnega smučanja. Širši javnosti je bloško smučanje odkril šele Rudolf Badjura leta 1913, ko je iskal primerne terene za smučanje in »na novo odkril Bloke«. Gorjani pa so že leta 1895, šest let po Čibejevih prvih smuških korakih, ki so zabavali staro in mlado, priredili prvo smučarsko tekmovanje, ki naj bi bilo po pisnih virih četrto v Evropi. Gozdarji in lovci so se pomerili v kombinaciji teka in spušta, s snežkami, kakor so takrat imenovali smuči,

pa so morali osvojiti Golak (1495 m), najvišji vrh Trnovske planote. Glavni namen tega izleta, kakor je kasneje pisalo v časopisu Soča, je bil »povzdigniti ta sport in praktično pokazati, da je za naše gore snežka po zimi neprecenljive vrednosti.« In še ena zanimivost: direktor gozdnega gospodarstva na gradu Snežnik, E. H. Schollmayer, je leta 1891 dobil smuči s Švedske in za smučanje navdušil grajsko gospodo, dve leti kasneje pa je napisal prvi priročnik o smučanju »za gozdarje, lovce in turiste«.

Smučarski oldtimerji modernega časa

Wd tkrt je minilo že duosti let, bi rekli Gorjani. O silovitem napredku smučanja in opreme ni vredno izgubljati besed. Smuči že davno niso več nepogrešljiva zimska delovna oprema gozdarjev in lovcev. Z njihovo uporabo je seznanjen domala vsak otrok, še preden se nauči branja in pisanja, les in usnje so zamenjali živopisani umetni materiali, ki ustrezajo dandanašnjim smučarskim šegam

Bloške smuči v tovarni Elan

Naslovnica prvega smučarskega priročnika iz leta 1893

in navadam. Na lesene »dilce« bi lahko naleteli le še v kakšnem pajčevinastem kotu kleti ali pa v muzejih, skupaj s porumenelimi fotografijami iz pionirskih časov smučanja, če ne bi bilo navdušencev posebne vrste. Ker je to malo daljša zgodba, bo treba ponovno poseči v zgodovino.

Ob stoti obletnici prve smučarske tekme pri nas, leta 1995 torej, so Gorjani pripravili tekmovanje s staro smučarsko opremo in razstavo o razvoju smučanja in skakanja na Gori. Kmalu zatem je nekaj smučarskih zanesenjakov začelo premišlevati o tem, kako bi prišli do smuči iz Čibejevih ča-

sov. Originali so se že davno izgubili, zato so prišli na idejo, da bi njihove kopije poskusili izdelati kar sami. Rečeno, storjeno. Z nekaj vohunske žilice so na neki razstavi starih smuči naredili njihove natančne skice in se lotili dela. Veselje ob prvem »doma« narejenem paru smuči je bilo neizmerno in kmalu so bili vsi člani sedanje demonstratorske skupine Edmund Čibej, ki sodi pod okrilje Društva za ohranjanje naravne in kulturne dediščine Gora, opremljeni s popolno »starodavno« smučarsko opremo: lesene smuči brez robnikov, usnjeni čevlji, usnjene vezi s prosto peto, kot smuči dolga palica. Oblečeni po zadnji športni modi iz 19. stoletja so svoj prvi nastop pred širšo publiko doživeli na pohorski Zlati lisici leta 1996, ko so opremo

le razkazovali, ne pa tudi uporabljali. Rezlanja (v prevodu: smučanja) se takrat še niso lotili ... Kasneje, ko so se priučili tudi tega, so zelo uspešno nastopali na različnih mednarodnih tekmovanjih smučanja po starem, demonstrirali staro telemark smučanje in druge sloge smučanja po starem ter odnesli kup priznanj in nagrad, med njimi sta najpomembnejši prvi mesti na dveh največjih mednarodnih prireditvah v Livignu in na ledeniku Val Senales. In ker zgledi vlečejo, so zgledu prve skupine starosvetnih smučarjev pri nas kmalu sledile še druge. Tako imamo danes v Kamniku Kamniške grče, v Kropi Ta lesene, v Škofji Loki Rovtarje, v Ajdovščini skupino Marjana Batagelja in v Bovcu Dračjen dračjen. ○

Mojih pet minut v Julijcih

Zadovoljstvo, ko človek stori tisto, kar zmore

Besedilo: Erna Anderle

Vsak začetek šolskega leta prinese mnogo napornih dni. Predvsem zato, ker je tudi v popoldanskem času še več obveznosti kot sicer. V sredini najlepšega meseca, oktobra, sem začutila močno utrujenost in vedela sem, kaj moram storiti. Zaradi »indijanskega poletja« je bila odločitev še veliko lažja. Upala sem le, da bodo noge vzdržale, pa ne zaradi kondicije ...

Po notranji mir v gore

V petek popoldne sem se že vzpenjala s primerno težkim nahrbtnikom skozi Kot. Po poti skozi gozd in ruševje je bilo senčno in vlažno, skozi glavo pa so še švigale misli, povezane z delom v vrtcu. Kako bi storila to, kako ono ... Kar prisiliti

sem se morala, da sem odgnala »dolinske« probleme. Pri tem mi je pomagala narava, ki je bila ode ta v paleto toplih barv. Skalne strmine in modro nebo so dodali le še piko na i. Ko sem se vzpenjala po strmi zavarovani plezalni poti na Rjavino, ni bilo časa za druga razmišljanja kot to, da pravilno postavim roke in noge in se z vsakim korakom dvignem višje. Spomin mi poleti nekaj let nazaj, ko smo se po isti poti umikali pred nevihto. Takrat smo si čim prej želeli z grebena, sedaj pa sem se grebena veselila, saj sem vedela, kako blizu je vrh. Potem sem hitro nadaljevala, saj so jesenski dnevi vse krajši. Na podih je bilo še nekaj snega in tisti, ki je ležal v senci, je bil kar trd. Preko Rži me je pot pripeljala na Kredarico, kjer sem tudi sama pogledala sončni zahod, ki so ga občudovali hri-

bolazci, ki so prišli na Kredarico iz drugih smeri. Koča je bila polna, kar glede na lepo vreme ni bilo nič čudnega, kljub temu pa sama med potjo do Kredarice nisem srečala nikogar. Tako sem še bolj občutila samoto in majhnost posameznika.

Živimo v različnih svetovih

Počitek v koči je prijalen, vendar so bile že s sončnim vzhodom misli usmerjene v dogajanje naprej. Najprej vrh Triglava, nato pa spust čez Plemenice, po Bambergovi poti do Luknje. Tokrat sem srečala kar nekaj planincev, namenjenih na Triglav. Kozoroga, ki sta se kraljevsko gibala ob robu prepadov, sta napravila svojevrsten vtis. Precej drugačnega pa sem dobila ob srečanju z družino, ki se je začnela vzpenjati po prvih jeklenicah. Najmlajši član družine je bil še predšolski otrok in je z jokom kazal strah in nemoč, kar pa ni odvrnilo ostalih, da ne bi vztrajali. Sprašujem se, kaj vodi starše, da za otroke izbirajo take poti, ki so zahtevne celo za odrasle?! Na kakšen način vidijo in doživljajo sebe v gorskem svetu? Zakaj je za mnoge le najzahtevnejše dovolj dobro? Saj je vendar v

Si fant res želi težkega plezanja? Ne pozabimo, v gore gremo mi z otroki, ne otroci z nami!
(foto: Simon Strnad)

Sloveniji mnogo poti, ki bi tudi otroku pomenile prijetno doživetje. Med počitkom nad Luknjo sem med razmišljanjem o tem dogodku videla nekaj odraslih, kako so se obrnili že ob vstopu in si izbrali manj naporno turo. Sama sem nadaljevala pot na Bovški Gamsovec.

Pot med spomini

Začela sem razmišljati, da je danes 13. oktober in da je minilo deset let od zahtevne operacije, ki sem jo prestala, da mineva 30 let od sprejema med alpiniste pri AO Trzič in da že šest let in osem mesecev bolj ali manj sama hodim po hribih, ker sem postala vdova ... Kako lep je bil pogled na gamse pod Pihavcem in na njihovo lahkotno gibanje! Ker je minilo šele pol dneva, sem nadaljevala pot proti Stenarju in se odločila, da grem še na vrh. Koza z mladim gamsom mi je polepšala nekaj trenutkov. Čudoviti razgledi na vse strani, sem ter tja kak hodec, sicer pa globoka tišina.

Turo sem nadaljevala na Križ, kjer so kavke pričakovale približek iz mojega nahrbtnika. No, predolgo se nisem smela zadržati, za pot v Vrata je bilo potrebno narediti še mnogo varnih korakov. Kar hitro sem se mimo možicev spustila do Bivaka IV, kamor je ravno prispela mlada družina. V poznem popoldnevu sem se mimo zlatorumenih macesnov in po poteh, nastlanih z bukovim listjem, spustila v dolino.

Nov kamenček v mozaiku

Dan se je začel poslavljati in nad Vrata je legel mrak. Najvišje vrhove so še božali sončni žarki kot zadnji pozdrav čudovitemu dnevu. Bila sem tako notranje polna, da nisem niti občutila že nekoliko razbolelih kolen. Počitek v koči je dobro del, zato bi zjutraj najraje spet odšla na kak hrib ... Vendar sem bila z Aljažem dogovorjena, da me pride iskat. Vseeno nisem čakala v koči in sem se odpravila po cesti proti Mojstrani. Tako kot že mnogokrat dotlej, pa vseeno tako drugače ... S spomini, novimi doživetji in izkušnjami. Predvsem pa s spoznanjem, da sem naredila zase največ, kar sem lahko. V zadnjih metrih pred Mojstrano sem se razveselila Aljaža in pa konec koncev tudi avta, s katerim sva se odpeljala domov. Mojih pet minut se je za ta teden izteklo. ◉

Visokogorsko mravljišče

Koče na Veliki planini

Besedilo in Fotografije: Jože Drab

Če bi vas kdo vprašal, kje v slovenskem visokogorju je največ koč, bi vsi najprej pomislili na Julijske Alpe in na triglavsko skupino. Pa vendar ni tako. Daleč največ raznovrstnih planinskih, pastirskih, sindikalnih koč, brunaric in celo hotelov je na planoti Velike planine. In prav tam so tudi tri gorske koče, ki so najbolj skupaj stoječe koče v naših gorah. Med njimi je le pet minut hoda. Vsi trije planinski domovi stojijo na Mali planini. Do vsakega nas vabijo številne smerne table, pritrjene na slikovite viharnike.

In kako naj se obiskovalci, ki jih prvič zanese v ta prelepi gorski svet, odločijo, v kateri koči naj si spočijejo, kje naj kaj dobrega pojedjo ali povprašajo za nasvet glede nadaljnje poti? Zato smo na lep februarški zimski dan obiskali kar vse tri. Pa poglejmo!

Domovi

Domžalski dom (1534 m) bo drugo leto praznoval pol stoletja, kar so ga postavili domžalski gorniki. Odprt je od sredine junija do sredine oktobra, sicer pa ob sobotah, nedeljah in praznikih. V koči je v treh gostinskih prostorih 80 sedežev, pred njo pa 100. Kadilcem je namenjen prvi prostor v prvem nadstropju koče, kjer je tudi šank. Nekadilci morajo skozi ta prostor do sosednjega, ki pa je lep, velik in svetel ter ima krušno peč. Skupinam je namenjen enako velik prostor v pritličju.

Dom je s hodnikom povezan z depandanso, kjer je 52 ležišč v 14 sobah. Radiatorji so žal le na hodnikih, zato je pozimi, če vam več odej ne zadošča, priporočljiva spalna vreča. Nočni mir velja od 22. do 8. ure.

Domžalski dom

Oskrbnica doma je že 3 leta Bernarda Gradišek, ki je pred tem 12 let delala v Cojzovi koči na Kokrskem sedlu. Pomaga ji Frenk Senožetnik, poleti pa imata še 2-3 pomočnike. Informacije na GSM: (050) 647-523.

Dom na Mali planini ali Črnuški dom (1526 m) so postavili leta 1966, dogradili in uradno odprli pa so ga leta 1970. Je stalno odprt, razen v novembru. V štirih gostinskih prostorih je 50 sedežev, pred kočo pa okoli 120. Kadilcem sta namenjeni dve manjši sobi, nekadilcem ena večja, medtem ko je največja v kleti za večje skupine. V koči lahko prespi 52 oseb, in sicer 27 v sedmih sobah, ostalih 25 zgoraj, na skupnih ležiščih. Radiatorji so v sobah. Nočni mir velja od 22. do 6. ure.

Oskrbnik doma je Kolman Kovačič, ki je tukaj zadnja tri leta. Sicer pa pravi, da je preživel po raznih domovih in nižinskih kočah celo življenje, od 18. leta naprej, kar pomeni okrog 40 let. Pozimi je

Dom na Mali planini ali Črnuški dom

za vsa dela sam v domu, poleti in takrat, ko je gostov več, pa ima 2-3 pomočnike. Informacije na (041) 843-172.

Jarški dom (1520 m) se je nekoč imenoval Dom Induplati, kasneje pa Nežkin dom. Upajmo, da bo sedanje ime ostalo, saj pogosto menjanje zmede obiskovalce. Še posebno, ker na kažipotih ob poteh še vedno najdemo vsa tri imena. Dom je stalno odprt vseh 365 (366) dni v letu. V 40 let stari koči je v edinem, malo preveč temačnem gostin-

Jarški dom

skem prostoru 40 sedežev, prav toliko tudi pred domom. Nikjer se ne sme kaditi. V petih sobah lahko prenoči 18 do 20 oseb, v poletnem času pa še 5 v neogrevani mansardi. Nočni mir mora biti od 22. oziroma 24. do 7. ure.

Jarški dom upravljata Marko in Mojca Štrifof, in sicer že pet let. Tudi tukaj pridejo na pomoč 2-3 osebe, kadar je več obiskovalcev, zlasti poleti. Informacije na (041) 676-254.

Primerjava

Vse kočje imajo električno napeljavo iz omrežja. Ogrevanje je pri vseh enako: centralna kurjava na drva, saj kurilno olje ni več dovoljeno.

Največji problem je voda. Imajo kapnico, ki jo morajo varčno uporabljati, da jim je ne zmanjka. Pri tem so v najboljšem položaju v Črnuškem domu, ki ima največji rezervoar. Menda celo toliko, da se tamkajšnji gosti lahko na hitro stuširajo! Seveda imajo posoda umivalnice in WC-je.

V vseh kočah imajo svojo posteljnino, ki jo (kot zatrjujejo) redno perejo, zato ne priznavajo popustov za s seboj prineseno rjuho. Odeje imajo dovolj.

Kljub mrazu je prav prijetno posedeti pred kočjo na soncu. Če so klopi očiščene snega, seveda. Vendar so bile očiščene in s tem primerne za sedenje le pred Jarškim domom. Od zadnjega sneženja, ko je padlo okoli 30 centimetrov snega, pa je minil že cel teden.

Razgled od koč je omejen in je bolje, če se podamo na bližnje vzpetine. Od tam je ob jasnih dnevih pogled res čudovit.

Vzdušje v koči ali okoli nje je bilo najboljše v Jarškem domu, nekoliko bolj umirjeno je bilo v Domžalskem, v Črnuškem pa je bilo bolj prazno, zato tudi vzdušja ni bilo pravega. Tudi sicer slednji dom najmanj obiskujejo, saj je nekoliko s poti (celih 300 metrov – op. avtorja), medtem ko sta druga dva na »prometnejši« pot. Tako so mi vsaj zardili trije gorniki, ki sem jih srečal na poti.

Osebe je bilo dokaj prijazno. Čeprav jim pogosto zmanjkuje časa in hitijo s kuhanjem oziroma strežbo, si vseeno vzamejo čas za krajši pogovor.

Ponudba hrane in vseh treh kočah je podobna. Ponavadi lahko dobimo ričet, pasulj, govejo juho in klobase. Poskrbijo tudi za vegetarijance – jota (brez mesa), žganci z zeljem ali mlekom – in za sladkosnede: štruklji, palačinke. Od »hišnih specialitet« pa lahko naročimo v Črnuškem domu golaž bograč in kuhano zelenjavo s krompirjem, v Domžalskem domu obaro z ajdovimi žganci, sirove ali orehove štruklje in jabolčni ali sirov zavitek. V Jarškem domu posebnih specialitet nimajo, lahko pa pripravijo marsikaj, če imajo le sestavine na zalogi – na primer pečenice ali krvavice z zeljem, rebrca, žgance ... Za zahtevnejše obiskovalce in za skupine pa je bolje, da se predhodno napovedo.

Motiv z Velike planine

Ja, pozna se, da sta tukaj preprost dostop in močan vpliv turizma opravila svoje.

O kakovosti hrane v domovih sem se posvetoval tudi s številnimi obiskovalci, najbolj pa upošteval mnenja tistih, ki preživijo na Mali ali Veliki planini več časa in obiskujejo vse tri koče. Na kosilo najraje zahajajo v Jarški dom, kjer je vse absolutno sveže, nekoliko slabša hrana je menda v Domžalskem domu, najbolj neradi pa jedo v Črnuškem domu.

Ponudba drugih izdelkov ni velika. Tudi razglednico koče boste težko dobili. V Jarškem domu imajo na voljo tri različne razglednice, v Črnuškem le dve in v Domžalskem osem. Zemljevidov, vodnikov in transverzalnih knjižic nimajo, obljublajo pa, da se bo stvar do poletja uredila in jih bodo imeli. V vseh treh kočah imajo na prodaj tudi nekaj spominkov.

Čistoča je glede na razmere na zavidljivi ravni. Pred vrati imajo vsi metlo za otiranje snega s čev-

ljev, tako da po tleh ni pretirano mokro. Tudi stranišča so presenetljivo čista glede na letni čas in pomanjkanje vode.

Skupine obiskovalcev sprejemajo v Domžalskem in Črnuškem domu, kjer imajo dovolj ležišč in ločen prostor za notranje aktivnosti. Pogosto gostijo skupine otrok na naravoslovnih taborih.

Psi po zakonu ne smejo v koče, torej morajo ostati zunaj. Toda tudi zanje so poskrbeli v Jarškem domu in postavili nekaj pesjakov.

Prireditev v Črnuškem in Domžalskem domu ni, pri Jarškem domu oziroma nekoliko nižje na Mali planini pa jih organizirajo kar nekaj: 1. maja je prvomajski golaž s kresovanjem, poleti pastirski praznik na Mali planini, 5. avgusta prireditev Marija Snežna in 15. avgusta veliki šmaren. V teh dnevih so na planini pod kočo glasba, rajanje in seveda golaž.

Več aktivnosti imajo na sosednji Veliki planini.

Popusti za skupine

V Domžalskem domu ima vodnik, ki pripelje skupino v kočo, brezplačno hrano in prenočevanje, če pa je udeležencev nad 20, je deležen enakega popusta tudi njegov pomočnik.

Zaključek

Če ste pričakovali, da bomo na koncu koče postavili na zmagovalni oder, ste se ušтели. Okusi in zelnje ljudi so tako različni, kot smo si različni ljudje. Tako se mora glede na zgoraj napisano vsak sam odločiti, katero od koč bo obiskal. Morda kar vse tri.

Za konec še zanimiva misel kuharice Mojce iz Jarškega doma: »Najbolj sva z možem zadovoljna, če so gostje zadovoljni. Saj tukaj v gorah nismo, da bi bogateli!«

	Domžalski dom	Črnuški dom	Jarški dom
spanje v sobah za člane PZS	1300	2000*	2000*
spanje na skupnih ležiščih za člane PZS	/	840	2000**
enolončnica brez mesa (s kruhom)	850***	600***	550
goveja juha	400	300	350
čaj z limono	150	200	200
pivo, 0,5 l	350	360	350
razglednica z znamko za Slovenijo	130	150	150

* – z zajtrkom
** – popustov za člane PZS ni, saj koča ni uvrščena med koče PZS
*** – polovične porcije so pol cenejše (vendar niso tako velike, kot so bile na Kališču)

Velika planina

Položaj: Prostrana planota na južnem koncu Kamniških Alp med dolinama Kamniške Bistrice in Podvolovljeka. Na njej je več naselij pastirskih koč: Velika planina, Mala planina, Gojska planina. Urejeno je tudi smučarsko središče. Najvišja točka je Gradišče (1666 m).

Zavetišča: Poleg treh koč, omenjenih v članku, so na planoti še številne zasebne kočice in brunarice, ki niso odprte za širšo javnost. Pri zgornji postaji nihalke stoji tudi Hotel Šimnovec. Zasebna planinska kočica je tudi na planini Kisovec.

Dostopi na planoto:

- Iz doline **Kamniške Bistrice** z nihalko do hotela Šimnovec (1407 m). Od tam s sedežnico ali peš na Veliko planino. 30 minut (s sedežnico) ali 1.15 ure peš.
- Iz **Stahovice** (440 m) po markirani poti skozi Prapretno ter mimo Sv. Primoža. Nato pod Pasjimi pečinami ali čez Pirčev hrib in mimo planine Kisovec. 3 ure.
- S **prelaza Volovljek (1029 m)**, kjer stoji gostišče Kranjski Rak, po cesti in strmo skozi gozd. 1.30 ure ali 40 minut od konca ceste.
- Iz **Krivčevega** po poti čez planino Kisovec, 3 ure.
- Iz Kamniške Bistrice po poti skozi **Dolski graben**, 3-4 ure.

Predlogi za dejavnosti:

- Možni so številni sprehodi po planoti med planinami. Poleti pasejo, zato lahko dobimo tudi mlečne izdelke.
- Pozimi so možni smučanje na smučišču, smučarski teki po urejenih progah in nezahtevni turni smuki. Enostaven je vzpon s smučmi s Kranjskega Raka in spust nazaj.
- Žičnice omogočajo udoben začetek večdnevne ture v osrčje Grintovcev: začnemo s sestopom do planine Konjščice in nadaljujemo čez Konja in Presedljam na Korošico.
- Gornikom, želnim samotnih poti, se ponuja več možnih prehodov po starih stezicah iz doline Kamniške Bistrice na planoto.

Literatura:

Vodniki: Peter Ficko: Kamniške in Savinjske Alpe, PZS. Andrej Stritar: Grintovci, Sidarta. Zemljevidi: Grintovci, 1:25.000, PZS. Kamniške in Savinjske Alpe, 1:50.000, PZS.

Andrej Stritar

Navadna smreka (*Picea abies*)

Gorska rastlina meseca

Besedilo in fotografiji: Igor Maher

Sprehod skozi značilno rastlinstvo naših gora začnemo z nič kaj znamenito, celo zelo običajno smreko. Vsi jo poznamo, skoraj na vsakem sprehodu skozi gozd jo opazimo posamič ali v skupinah, krasimo jo kot novoletno drevesce. Skratka, smreka spremlja življenje Slovenca od rojstva do smrti, od zibke do krste. Pa ni bila vedno tako pogosta na ozemlju Slovenije. Sekanje listavcev, izčrpana tla

in sajenje smrekovih sadik so porušili naravno sestavo gozdov, v katerih danes prevladuje smreka. Naravni smrekovi gozdovi so le v gorskem svetu, kjer tvorijo pas, ki sega do zgornje meje uspevanja gozdov, nekje okoli 1600 metrov nadmorske višine. Naravne smrekove sestoje pa najdemo tudi nižje, na ne prav pogostih mraziščih, kjer pride do toplotnega obrata (npr. na Trnovskem gozdu).

Za smreko je vsem jasno, da sodi med iglavce, rastlinski sistematiiki bi dodali še, da med golosemenke. Je enodomno drevo, kar pomeni, da na istem drevesu najdemo moške in ženske cvetove: moške v številčnejših rumenkastih socvetjih, ženske pa v rdečkastih socvetjih, ki zrastejo na koncu poganjkov. Cveti v drugem delu pomladi. Po oploditvi (oprašuje jo veter) iz pokončnih ženskih socvetij nastanejo viseči storži, ki nato v krošnji preživijo zimo, proti koncu zime pa iz njih začnejo izpadati krilata semena.

Smreka, ki uspeva široko po Evropi, v ugodnih razmerah za rast doseže celo izjemnih 60 metrov višine ali še več (Sgermova smreka na Pohorju je visoka skoraj 62 metrov). Tudi dosežena starost je lahko častitljiva, našli so celo 440 let stare smreke. Seveda pa v zahtevnih razmerah gorskega sveta, predvsem ko se bližamo gornji meji uspevanja, zgornji gozdni in drevesni meji, smreka izgublja svojo veličastno podobo. Vetровi, sneg, plazovi, nizke temperature, suša, vse to jo pritisne k tлом, debla se upognejo, namesto košatih krošenj se na strmih pobočjih za obstoj borijo ozke in razredčene, polne vrzeli in s polomljenimi vrhovi. V tej bojni coni, kot jo slikovito imenu-

Življenje nad gozdno mejo za smreko ni lahko (pod Pelci, skoraj 2000 m visoko)

jemo, krošnja vse bolj redkih dreves vse bolj izginja. Veter ji da najprej obliko zastave, z višino izgine tudi ta in ostane samo še blazinasta razrast, tesno prilegla k tlom. Seveda smreka v tem boju ni osamljena, družbo ji delajo macesen, ruševje in še nekatere grmovnate vrste.

V težkih rastnih razmerah naših gora, ko rastline bijejo boj za preživetje s številnimi naravnimi dejavniki, lahko prisotnost človeka hitro postane moteča. Ne le, da se v gorstva zaganja onesnaženi zrak iz urbanih in industrijskih središč v dolinah in nižinah, človek lahko povzroči tudi neposredno škodo z mehanskimi poškodbami, npr. z ostrimi robniki smuči ali z motornimi sanmi. Najpogostejše so poškodbe na pritlikavem grmičevju in mladih drevesih, med njimi je tudi smreka. Poškodbe s seboj prinesejo še manjšo odpornost na bolezni in škodljivce in neredko tako poškodovano drevesce odmre. Zato kot turni smučarji ne smučajmo po preskromni snežni odeji in skozi redke gozdne sestoje na zgornji gozdni meji in v nasadih, v gozdu pa se po možnosti držimo gozdnih cest.

Na sliki je prikazana značilna oblika krošnje smreke na zgornji meji uspevanja (Ogradi). Lepo se loči spodnji del (blazinaste razrasti), ki je pozimi zaščiten pod snežno odejo, od zgornjega (v obliki zastave), ki ga bičajo vetrovi, snežni viharji, zimske suše, močna sončna svetloba ter gamsi in korozorji, ki iščejo kaj za pod zob. ●

Značilna oblika krošnje smreke na zgornji meji uspevanja (Ogradi)

Nehajska 61 | 10000 ZG | Hrvaška
t/f +385 1 363 88 40 • 301 65 88
e vmd@open.hr • i www.vmd.hr

KORZIKA

ELBRUS

TIBET

KILIMANJARO

za planince in plezalce | 12.-23. junij 2002.

5462 m | julij 2002.

avgust 2002.

september 2002.

ZA PLANINCE in LJUBITELJE NARAVE

ZA VSE

Narodni parki Hrvaške
maj, junij, september, oktober

Letalske karte za Vaše odprave
Svetovanja pri organizaciji

Plezanje po skladovnici kamnin

Geologija slovenskih sten, 1. del

Besedilo in Fotografije: Bogomil Celarc

Plastoviti apnenci triasne starosti v spodnjem delu Planje. V zgornjem delu prehaja v masivne grebenske apnenca.

Ali ste se že kdaj vprašali, po čem pravzaprav plezamo v Sloveniji? Če na hitro pomislim: po plastiki, vodi v zmrznjeni obliki, tudi po zgradbah in drevesih, najpogosteje pa po skalah oziroma različnih kamninah. Pričujoči niz člankov se omejuje na slednje in jih obravnava z različnih zornih kotov, kot so vrsta kamnine in njihova starost, nastanek sten, stenske oblike, oblikovanost oprimkov in najvažnejše, zakaj so ponekod stene kompaktne, spet drugod pa hudičevo krušljive. V prvem delu se bomo ustavili pri pomenu vrste kamnin in njihovi starosti.

Če med seboj ločujemo plezališča (pretežno krajše stenice) in stene v gorah, lahko rečemo, da plezališča sestavljajo kamnine različnih tipov (poleg apnencev – kalcijev karbonat in dolomitov – kalcijevo-magnezijev karbonat, še klastične ali mehanske – ki so sestavljene iz odlomkov različnih kamnin in metamorfne kamnine – nastanejo zaradi močnih pritiskov in/ali visokih temperatur iz že obstoječih kamnin) in starosti, za stene pa so značilni apnenci in dolomiti skoraj izključno triasne starosti, druge vrste kamnin pa so zaradi njihovih fizikalnih značilnosti in oblike pojavljanja (tanke plasti, hitrejše preperevanje ...) ponavadi le krušljiva izjema.

Plezališča, ki jih sestavljajo pretežno apnenci in dolomiti, so najštevilčnejša. Najstarejša so iz spodnjepermskega (starost 280 milijonov let) apnenca (Dolžanova soteska, Blažčeva skala, Kovačevce). Iz srednjepermskega apnenca so Bohinjska Bela, Gorje in Boč. Najpogostejša so plezališča v kamninah triasne starosti. V srednjetriasnem nižjem dolomitu so Bodešče, v apnencu karnijske

Vršni del Kanjavca je narivo, ki ga imenujejo Slatenska plošča. Starejše plasti ležijo nad mlajšimi.

Prelom med triasnimi in jurskimi apnenci pod Bovškim Gamsovcem

starosti (spodnji del zgornjega triasa) so Radovna, Završnica, Martinj turn, Logarska dolina, Klemenča peč, iz dolomita pa Turnc. Iz dachsteinskega apnenca (zgornji del zgornjega triasa) so Vršič, Zadnjiški Ozebnik, Trenta, Kal – Koritnica, iz dolomita enake starosti pa Iški Vintgar in Gornji Ig.

V apnencih jurske starosti so Močilnik, Retovje in Luknja. Plezališča v apnencih kredne starosti so Vipavska Bela, Vipava, Slap ob Idrijci in Risnik. Najbolj obiskani centri (Mišja peč, Osp in Črni Kal) pa so iz apnenca, ki je nastal v spodnjem eocenu. Sicer so za plezanje primerni tudi apnenci devonske starosti (Štegovnik, Virnikov Grintavec), ki so najstarejši v Sloveniji.

Redka plezališča so tudi v drugih sedimentnih kamninah: Kamnitnik pri Škofji Loki je iz konglomerata oligocenske starosti, Bohinj iz srednjeoligocenske apnenčeve breče in Sopota iz peščenjaka miocenske starosti.

Plezališča v metamornih kamninah (nastalih zaradi močnih pritiskov in/ali visokih temperatur iz sedimentnih ali magmatskih kamnin) so najstarejša v Sloveniji. Na Pohorju sta takšni Gromberg in Bunceve skale. Nastala naj bi v predkambriju. Sestavlja ju gnajs.

Radlje v vznožju Kozjaka pa so iz kremenov-sericitovega filita, ki naj bi bil kambrijske starosti. V magmatskih kamninah (še) ni nobenega plezališča.

V visokogorju (Julijske, Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke) plezamo pretežno po apnencih

in dolomitih (zgornje) triasne starosti, druge kamnine (peščenjaki, glinavci, laporji, tufi različnih vrst – predvsem ladinjske starosti) pa predstavlja jo, zaradi tega ker ponavadi nastopajo kot tanke, do nekaj centimetrov debele plasti, ki so ponekod nagubane (Rzenik), nepotrebno in nevarno (krušljivo) izjemo.

Anizijski (srednetriasni) dolomiti so v spodnjem delu Prisanka. V spodnjem delu zgornjega triasa (karnij) so predvsem masivni apnenci, redkeje dolomiti, zgornji del zgornjega triasa (norij in retij) pa predstavljajo glavni dolomit (spodnji del Travnika), ki prehaja v plastovit dachsteinski apnenec (Severna triglavska stena).

Kamninska in starostna sestava slovenskega ozemlja je prikazana na Osnovni geološki karti Slovenije v merilu 1:100.000, ki so jo izdelali geologi Geološkega zavoda Slovenije. ●

RADIO OGNJIŠČE

*Doživetja
Gora in narave*

Vsak četrtek ob 10.15

Življenje v gorah (Alpah)

Revija gorniških Filmov v Cankarjevem domu od 23. do 25. aprila

Besedilo: Boris Strmšek

CIPRA - Slovenija, Zavod za varstvo Alp, se je ob mednarodnem letu gora odločil, da pripravi tridnevno mednarodno revijo Filmov, ki prikazujejo današnje razmere v alpskem svetu, kamor spada tudi Slovenija. Predlog je bil izbran na javnem razpisu Ministrstva za okolje in prostor, nato pa so se ideji pridružili še Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvo za kulturo, Cankarjev dom, Planinska zveza Slovenije, Triglavski narodni park, Slovenska Kinoteka, Televizija Slovenija, Avdiovizualni laboratorij Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU-ja, Fakulteta za arhitekturo in Nacionalno turistično združenje, saj je letos tudi leto ekološkega turizma. Po ogromno vložene truda in volje, ki ga zahteva organizacijsko delo, bomo lahko v Linhartovi dvorani Cankarjevega doma od 23. do 25. aprila videli vrsto odličnih filmov, ki so do sedaj pobirali nagrade tudi na tako renomiranih Festivalih, kot so na primer Trento, Kendal, Graz, Diableret, Poprad, Banff in drugod. Filmske projekcije bodo vsak dan ob 20. uri. Vodja celotnega projekta Neva Mužič nam je ob tem povedala:

»V mednarodnem letu gora naj bi potekale predvsem manifestacije, ki bi ljudi informirale o stanju v gorah in jih osveščale glede odnosa do njih. Gore so res lahko lepe, vir navdiha ali celo narodni simbol, a so hkrati tudi v nevarnosti in vsega je kriv prav človek s svojim ravnanjem. V številnih deklaracijah in celo pravilnikih je zapisano, kako ne bi smel ravnati in kako naj bi ravnal, a stvarnost kaže, da je na lestvici današnjih vrednot velikokrat na prvem mestu prav neodgovornost do skupnih dobrin. Dejstvo je, da ima tudi narava svoje meje in da več kot toliko škodljivih vplivov ne prenese, nato pa začne povratno učinkovanje, kar je že pričelo ogrožati človekovo življenje. O vsem tem naj bi v letu gora razmišljali vsi ljudje na našem planetu in storili kaj konkretnega, da se nevarnost ne bi povečevala in nekega dne ne bi prišlo do usodnih posledic. In to je tudi poglobljeni namen revije Filmov v Cankarjevem domu.«

Javni razpis je bil objavljen tudi na straneh Cipre (www.zrc-sazu.si/cipra/), prireditve pa je vključena v seznam dogodkov, ki jih objavlja mednarodna spletna stran www.mountains2002.org, postavljena v te namene. Prvi dan mednarodne revije Filmov z naslovom »Življenje v Alpah« bo svečana otvoritev, zadnji dan pa podelitev nagrad najboljšim. Strokovna žirija bo izbrala najboljši film, ki ga bo odkupila TV Slovenija za svoj redni program, in ob predvajanju pripravila okroglo mizo. Na-

cionalno turistično združenje bo nagradilo najboljšega režiserja ali režiserko.

»Ker je eden od namenov mednarodnega leta gora predstaviti probleme gora čim širšemu občinstvu, bomo poleg predvajanja filma na televiziji poskrbeli tudi za možnost sočlenj različnih pogledov na prihodnost naših Alp. V času revije Filmov bo 24. aprila ob 18.30 tudi problemsko omizje z naslovom Alpe za prihodnje rodove, ki se bo odvijalo v veliki sejni dvorani Cankarjevega doma. Vabimo seveda vse zainteresirane. Nekaj uspešnih slovenskih filmov iz daljine in bližnje preteklosti bo možno videti tudi v Kinoteki, in sicer 15. aprila ob 22. uri in 22. aprila ob 18. uri. Med njimi bo tudi kakšna premiera,« pravi še Neva Mužič.

Filme za revijo so poslale vse alpske države: Avstrija, Italija, Francija, Nemčija, Švica in Slovenija. Razdeljeni bodo v tri skupine. V prvi bodo filmi, ki prikazujejo naravo in njene posebnosti, v drugi filmi, ki govorijo o kulturni dediščini, se pravi o arhitekturi, umetnosti in običajih. Tretjo skupino bodo predstavljali filmi, ki govorijo o ljudeh, njihovem načinu življenja in o tem, kako se prilagajajo vplivom sodobnega sveta. Tukaj bomo lahko videli tudi pomen alpinizma. Tiskovina s podrobnim programom bo izšla v teh dneh. Skratka, ljubitelji gora in gorniškega filma bodo letos prav gotovo prišli na svoj račun. Se vidimo na reviji v Cankarjevem domu!

Potrero Chico – skale na mehiškem soncu

Potepanje sredi kaktusov in puščavskih vrhov

Besedilo in Fotografije: Silvo Babič

Prevladujejo kratke, športne smeri, ki so velikokrat podaljšane v več raztežajev dolge, vendar dobro opremljene smeri. V ozadju pogled na »Outrage wall«, eno izmed najbolj divjih sten v Potreru Chico.

Zdi se, kot da je polica, na kateri stojim, v skalo izklesana. Na njej ni prav dosti prostora. Samo za par nog in plezalnike, ki sem jih sezul takoj potem, ko sem priplezal nanjo. Močno stisnjeni prsti me že presneto tiščijo in boljjo v pretesnih plezalnih čevljih. A drugače ne gre, če hočeš dandanes plezati težke smeri. Plezalnik se mora tesno oprijemati noge, sicer lahko kar pozabiš na najmanjše stope, velike kot zamašek piva. Že celo dopoldne me nanj namreč spominja živopisna reklama za pivo »Sol« na pločevinasti strehi opuščene garaže, točno pod mojimi nogami. S Špelo in sinkom Štefom smo že skoraj deset dni v Mehiki, natančneje v bližini kanjona **Narodnega parka Potrero Chico**.

Kje sploh je Potrero Chico?

Navzgor po strmih ploščah med kaktusi

Smer Space Boys, ki sva se je s slučajnim znancom, Kanadčanom Jeffom, zgodaj zjutraj lotila, spada med klasike plezanja v Potreru Chicu. Njegova poteka zagotovo ne moreš zgrešiti, kljub temu da je po sivih, izpranih ploščah med bujnim mehiškim rastjem v tem delu stene utrlih kar nekaj smeri. Prvi plezalci so morali biti ne samo alpinisti, temveč tudi kamnoseki ter predvsem vrtnarji. Prav vsak meter spodnjega dela smeri, ki je bil precej zaraščen, so morali na razne načine očistiti raznovrstne, neprijetno bodeče »zelenjave«. Bujno rastoči kaktusi, agave spoštljivih velikosti, bodeči grmi, trničasto drevje, ostra trava in zimzeleni grmički, skozi katere se ne prebiješ s celo kožo, so popadali v vnožje zaradi sekanja s posebnimi dleti, sekirami in mačetami. Pod seboj so razkrili sivo, od redkega dežja izprano skalo, ki na nekaterih mestih spominja celo na tisto iz hrvaške Paklenice. Poznavalci pravijo, da so morali na dno strme stene, v kateri plezava, odvreči, poriniti ali odlomiti včasih kar cele bloke, ki bi sicer čakali na nepredvidne, nerodne plezalce. Smeri so zdaj v glavnem očiščene, previdnost pa vseeno ni odveč. Preplezane in urejene smeri včasih od daleč spominjajo na ozke in strme avtoceste. Številni sivi trakovi gole skale se med zelenjem preostalih delov poganjajo proti vrhu posameznih stolpov in sten.

Spodnje štiri raztežaje v neprekinjenem plezanju povežem med seboj. Tako prvi del stene v ju-

Toplo sonce sredi novembra in trdna skala - le kdo bi se mogel upreti?

Kaktusi so zaščitni znak mehiških travnikov

tranjem hladu preplezam samo v dveh, približno 60 metrov dolgih raztežajih. Jeff moj nahrbtnik, v katerega sva spravila vse odvečne stvari, pripne na verigo varovališča. Tam bo varno spravljen pred hitrimi prsti mimoidočih turistov in domačinov počakal na naju. Že čez kakšno uro bo tukaj namreč veselo. Le nekaj metrov od vstopa v smer so ob robu makadamske ceste zabetonirani veliki »roštilji«. Marsikatera mehiška družina bo nedeljski dan preživela prav pod najinimi nogami. Od spodaj bodo pogledovali, kako dobro gre nama in plezalcem v sosednjih smereh plezanje od rok in nog. Dan jim bo minil še prehitro, saj se sonce v pozni jeseni skrjuje za visoke apnenčaste stolpe že kmalu po tretji uri. Na vse to pa bodo ob glasni, temperamentni glasbi iz avtomobilskih zvočnikov, ob vonju pečenega mesa s pekočim čilijem in ob obveznem kartonu odličnega mehiškega piva vsi zelo hitro pozabili. Iz mesteca Hidalgo, ki je le nekaj minut vožnje od tukaj, se pripeljejo prav do vstopov v smeri. Sredi »parka« Potrero Chico je njihovo priljubljeno zbirališče. O tem pričajo tudi razbite steklenice tekile, zmečkane pločevinke, prodnata tla pa so dobesedno posuta z odvrženimi, zvitimi, predvsem pa zarjavelimi pivovskimi zamaški. Žeje pač ne trpijo preveč radi tukaj v Mehiki, ekološka zavest pa do njihovih glav še ni prodrla. K sreči se jim dlje od parkirišča ne ljubi potruditi. Stezice pod sivimi, apnenčastimi stenami so zato še čiste, odpadke pa vestni obiskovalci in plezalci sproti odnesejo v dolino.

Prijazni prebivalci severa Mehike

Jeff Jackson v plezalnem vodniku po Potreru Chicu opisuje, kako je prvič zašel med strme skalne stene Potrera: »Na severu Mehike sem začel plezati pred več kot desetimi leti. Ob spominu na prve dni mi še dandanes neprijetno zakruli in začrviči v trebuhu. Tako nekako, kot te je v vznožju kakšne težke smeri tako pošteno strah, da bi se najraje kar podelal v hlače. S starim chevroletom sem se pripeljal skozi Texas proti mehiški meji in previdno speljal preko mostu nad mejno reko Rio Bravo. Pred odhodom sem se površno naučil nekaj španskih glagolov in besed, kot so *cerveza* (pivo), *agua* (voda), *gracias* (hvala) in *buenas noches* (lahko noč). Pred menoj je bila neznana dežela, o kateri so v Ameriki krožile strašljive govoriče o črnih, brkatih razbojnikih s pištolami za pasom, zahrbtnih domačinih, ki vržejo nož, preden vprašajo, kdo hodi v temi, in o peklensko začinjeni hrani. Moj znanec Duane se je pred leti odpravil plezat v večje skalne stolpe *Independencia*. Domači policaji so ga oropali dvakrat v eni in isti noči, zato naj bi bil moj strah celo upravičen. Da mi na poti ne bi bilo dolgčas in da bi me bilo manj strah, sem prepričal prijatelja Geoffa, šestnajstletnega fanta, da je za nekaj dni »šprical« šolo in se peljal z menoj. Mimo Monterreya sva se cijazila sredi puščavske pokrajine. Na vsakem križišču so strašili od krogel preluknjani kažipotni, na makadamskih cestah pa so naju prehitevali razpadajoči avtomobili. Vedela sva samo, da se morava peljati na severozahod proti mestecu, ki se začne na črko h, ker si nisem zapomnil celega imena. Sedem ur pozneje sva se po začetniški nezaupljivosti, strahu in previdnosti, s pomočjo ustrežljivih Mehičanov in sporazumevanja z rokami znašla sredi mesteca *Hidalgo* (izg. *Idalgo*). Pogled nama je uhajal na strme, navpične apnenčaste stolpe, ki se dvigajo iz hribov za mestom, medtem ko sva iskala pravo pot mimo velike cementarne. Moj strah pred domačini je v naslednjih letih popolnoma izginil. Nikoli niso bili neprijazni ali nadležni in nihče me ni napadel. Največji in skoraj edini problem v okolici Potrera Chica sem v vseh teh letih imel z iskanjem svojega šotora ali avtomobila po ponujenem in popitem pivu, ki ga seveda nisem mogel odkloniti mehiškim prijateljem ali naključnim znancem in opazovalcem mojega plezanja.«

Plezalska sezona od oktobra do aprila

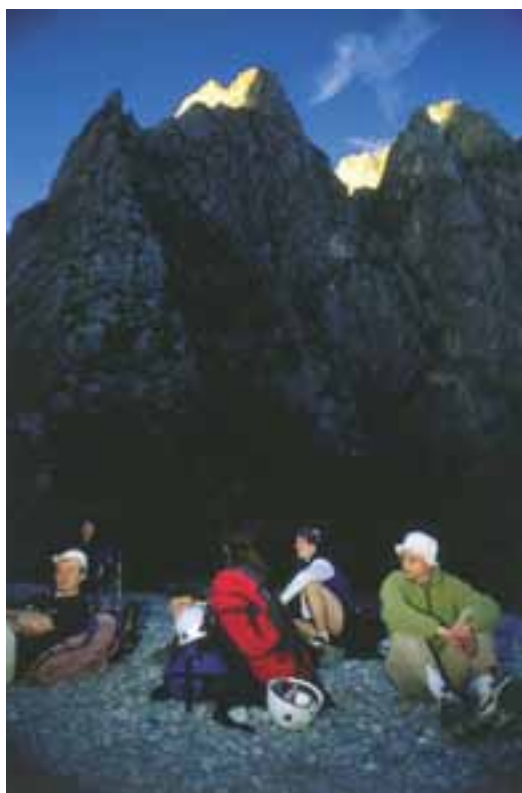
Mehiško višavje je po pokrajinskih značilnostih nadaljevanje ameriškega goratega zahoda – Skalnega gorovja. Razprostira se od mejne reke Rio Bravo na severu do Tehuantepeške ožine na jugovzhodu. Sestavljajo ga visoke planote, ki razmejujejo velike vzporedne gorske verige, in obroblija gorovja z zelo strmimi pobočji ter globokimi soteskami. Pogorje Sierra Madre je razdeljeno na več delov, vrhovi pa so ponekod le malo višji od planot, ki jih obdajajo. Osrednjo mehiško planoto, *Mesata Central*, obroblija na jugu Sierra *Neovolcánica* ali »vulkanska os z geološko mlajšimi vulkani«. Tam se dvigajo najvišji mehiški vrhovi *Orizaba* ali *Citlaltépetl* (5700 m), *Popocatepetl* (5452 m) in *Iztaccihuatl* (5286 m).

Med zadušljivo prometne ulice najpomembnejšega severnomehiškega mesta Monterreya in v bližnje plezališče Potrero Chico je tudi nas zane-

Plezanje ponekod spominja na smeri v Paklenici

sla pot. Prijatelji Tanja, Sandra in dva Andreja so bili nad plezanjem sredi Mehike navdušeni, splet srečnih naključij pa je hotel, da sva se tudi midva s Špelo in nadebudnim triletnim plezalcem Štefom po utrudljivem poletu preko Atlantika znašla tam. Po nekaj zapletih smo se iz Monterreya skozi mestece Hidalgo pripeljali do kampa kar s taksijem. Pred samim vstopom v kanjon Potrera Chica leži nekaj rančev in hiš, ki ponujajo prenočišča v sobah, apartmajih ali manjših hišicah. Na posevkih imajo Mehičani med drevesi in grmovjem urejene tudi prostore za kampiranje, pokrite in opremljene jedilnice (s štedilniki na plin in hladilnikom) ter tuše s toplo vodo. Hrano je najpametneje kupovati v Hidalgu – torek in petek sta dneva za sejem, kjer na montažnih stojnicah prodajajo skoraj vse – od pečene koruze do raznih vrst sadja ter zelenjave, tehničnih pripomočkov in otro-

Plezalna sezona traja od oktobra do aprila, največ plezalcev pa se zbere ob praznikih in okoli novega leta

ških igrač. Razen v nedeljo so tudi pozno popoldne odprte manjše samopostrežne trgovine. Če bi Potrero ležal nekaj sto kilometrov severneje, bi bil sredi sezone preplavljen z ameriškimi turisti. V severnem delu Mehike, kjer so narodni parki samo uradno na papirju, pa je Hidalgo žal znan le kot mesto z najstarejšo cementarno Latinske Amerike. Po glavni cesti, ki pelje v park, zato še vedno hrumijo največji tovornjaki z dva in pol metra visokimi kolesi, naloženi z apnenčastim kamenjem.

Plezalna sezona traja od oktobra do aprila, največ plezalcev pa se zbere ob praznikih in okoli novega leta. V toplejših mesecih je za razvajene »gringose« prevroče na strmih ploščah, obsijanih s soncem. Ponavadi jutranji hlad in meglo preženejo prvi sončni žarki, ki hitro ogrejejo skalo. Voda v vseh kampih je neoporečna, pitno vodo pa si lahko natočite tudi pri vstopu v kanjon. V okolici je še nekaj zanimivih plezalnih področij (Culo de Gato, Cuatro Cienegas, El Canono de San Lorenzo ...), a je tudi sredi relativno kratkega kanjona več kot dovolj smeri za plezanje. Iz soteske se stene raztezajo na levo in desno. Prevladujejo kratke, športne smeri, ki so velikokrat podaljšane v nekaj raztezajev dolge in opremljene smeri. Z njihovega vrha se moramo nazaj pod steno spustiti z dvojno vrvjo. Pobočja so tako gosto zaraščena z bodičastim grmovjem in kaktusi, da so praktično neprehodna, kaj šele, da bi z vrhov lahko po poteh stopili v dolino. Posebno imponantna je 800 metrov visoka stena El Tora, ki zaradi svoje višine že kmalu po tretji uri meče senco na šotore. Prav na vrh gore Cerro San Miguel, ki se kot stolp dviga nad mestom, je speljana 15 raztezajev dolga, zelo dobro opremljena smer El Sendero Luminoso, Sijoča pot.

Visoko nad mehiško ravnino

Po prvih 120 metrih prečim proti desni. Malo težji raztezaj me pripelje pod ključni del smeri, trideset metrov visoko skalno zajedo, najlepši predel stene La Selva (džungla). Varovanje v smeri Space Boys je tako kot v skoraj vseh smereh v Potreru zgledno urejeno. Vsakih nekaj metrov, na težjih mestih pa še pogosteje, so v zdravo apnenčasto skalo zavrtani zanesljivi klini – svedrovci, ki omogočajo preprosto in sproščeno plezanje. Za varen

vzpon potrebujemo le čelado, veliko kompletov in dovolj dolgo vrv za spust. Po sivih ploščah plezam navzgor, dokler mi poti ne zaprejo previsi. Izognem se jim desno in nad izpostavljeno globino splezam po sistemu počī na skalno polico. Raztezaj za raztezajem se približujeva vrhu stolpa. Globina pod nogami narašča, pa tudi sonce vedno prijetneje steguje sončne žarke. Skala je hrapava in izprana, sivi apnenec pa ponuja številne oprimke. Skozi zadnjo zajedo naposled priplezam na vrh in varujem Jeffa. Razgled je zares enkratni. Nepregledna mehiška ravnina se razteza proti jugu, puščavski pesek pa je posejan z redkimi kaktusi. Povsod naokrog se dvigujejo porasli vrhovi, od tukaj pa lahko preštejem tudi bazene kopalīšča pri vходу v sotesko. Danes se nama nikamor več ne mudi in z zadovoljstvom vpijava žarke jesenskega sonca. Rahel vetrič nama suši prepoteno čelo, ko se spomnim reklamnega slogana iz turističnega prospekta: »Mexican sun – the best sun in the world!« (Mehiško sonce – najboljše sonce na svetu!) Le kako bi mu mogel oporekati?! ◉

InFormacije za obiskovalce:

Potrero Chico je manjši narodni park jugozahtodno od Monterreya na severu Mehike. Z mednarodnega letališča je dobro uro vožnje s taksijem. Skala je apnenčasta z navpičnimi ali previsnimi ploščami s številnimi luknjicami ter dobrimi oprimki. Skoraj 300 smeri je dobro opremljenih s svedrovci in verigami za spust. Smeri so težavnosti od 5a do 8b, tako da lahko vsakdo pleza po svojem okusu. Ob vikendih in praznikih priporočam zgodnje vstajanje, sicer lahko naletite na gnečo v najbolj obleganih smereh. Makadamske ceste so primerne za raziskovanje z gorskimi kolesom, povsod pa se boste lahko prepustili užitkom začinjene mehiške hrane. Dostopi do sten so kratki in enostavni: le 10 minut hoje za najbližje smeri, do najbolj oddaljenih pa se boste morali potruditi največ pol ure. Priporočljiv cilj za vsakogar, ki si hoče pozimi pogreti premrle prste in okusiti čar Mehike.

TRGOVINA Z ALPINISTIČNO, PLANINSKO IN TREKING OPREMO

KRAKOVSKI NASIP 10, LJUBLJANA

DELOVNI ČAS: OD 9.00 - 19.00, SOBOTA OD 9.00 DO 13.00

TELEFON: 01/426-34-28, TELEFAX: 01/257-32-09

VABLJENI !

Naša smer

Za pomladne frikote v visokogorju

Rumena zajeda v Koglu

Besedilo: Boris Strmšek

Nad majavo lusko (foto: Boris Lorenčič)

Pomlad se je že kar dobro prijela. Sonce in toplota sta povzročila cvetenje plezalnih vrtcev, saj prija pretegovanje po skalovju, še posebej po letošnji količini ledu, ki ste jo verjetno prav pošteno izkoristili. V hribih oziroma planinah, gorah, bregeh ... al' kako je že prav, da me ne bi slučajno napadli zagovorniki kakršnekoli knjižne in pogovorne oblike, s katero označujemo tiste kupe skalovja nad dolinami, je s snegom bolj »švoh«, pa tudi sicer si alpinistični del planincev al' gornikov, kakor vam je pač ljubše, najbolj želi plezanja v skali. Topli skali. In lepih razgledov, kar boste težko našli v plezalnih vrtcih. In pričnemo se ozirati navzgor proti visokogorju. Med spomladanskimi alpinističnimi visokogorskimi cilji je eden najbolj priljubljenih zagotovo Kogel, neizrazit vrh na robu Velikih Podov pod Skuto. Proti Kamniški Bistrici kaže precej bolj divjo podobo – do 250 m visoka in že na videz strma ter gladka stena, ki gleda na jug ter se v zgodnjem pomladnem soncu prijetno zagreje. Pogosto zadostujeta za plezanje samo majica in pajkice. Ampak pozor – ne pozabite, da ste v visokogorju in na robu stene vas lahko pričaka sneg. Verjetno vam je jasno, kakšna oprema je potrebna v takšnih razmerah, da ne bi slučajno poskočili nazaj čez steno, kakor v primeru, ki ga bom navedel na koncu.

Opremljena smer z dobro skalo

Kaj naj izberemo, da bomo zadovoljili svoje potrebe v vseh pogledih? Čeprav mogoče nismo pravi »Friklaumbergi«, pa je treba splezati že kaj težjega, seveda prosto (kdo pa še pleza tehniko, lepo prosim!), da nas ne bodo na »ferajnu« uvrstili med šodrovce. Pa skala naj bo dobra, saj imamo tistega trganja »grifov« že preko glave, spomladanska psiha pa še ni čisto prava. Hm, Rumena zajeda? Rumena?? Ta že ni bogvekaj, če je rumena, boste pomislili. Ja, pa se motite. Ta smer vas bo popeljala navzgor po markantnih razčlembah levo ob velikem odlomu v spodnjem de-

V izstopni zajedi (foto: Boris Strmšek)

snem delu stene Kogla. Pod odlomom boste lahko tudi prespali na suhem oziroma pod streho, če se boste že odločili za kaj več kakor enodneven plezalski izlet. Smer ima nekaj navitih raztežajev, sicer pa je dolga le 100 m, nato se priključite lažji Virensovi smeri, ki vas popelje še 80 m do roba stene. Po njej se lahko spustite nazaj do vzhodja. Klinov je v smeri kar nekaj, zato kakšne silne kovačije ne potrebujete, kakšnega »Frenda« ali zatič pa le vzemite za vsak slučaj. Podatke o smeri s skicami lahko najdete v knjigi Slovenske stene (Mihelič, Zaman – Cankarjeva založba, 1987), v plezalnem vodniku Toneta Golnarja – Kamniška Bistrica, zahodni del (PZS, 1988), obstajajo pa še vodniki, ki jih lahko najdete predvsem v arhivih odsekov ali starejših alpinistov, Miheličev in Česnov sta še uporabna. Ne bomo razlagali, kako se pride iz Kamniške Bistrice do stene, saj ni težko, je pa dostopa okoli 2 uri. Uporabite karto ali kakšnega poznavalca. Z bivač prostora pod previsi ob vzhodu stene lahko do vstopa v smer odidete tudi v plezalnikih, če seveda ni snega do kolen ali pa boste vzpon od roba stene nadaljevali na vrh Skute. Brez skrbi, tudi takšni se najdejo. To so pravi gorniki! Al' planinci!?

Pazite na lusko!

Kogel so plezalci odkrili že med obema svetovnima vojnama, vendar je o vzponih znano bolj malo, razen za Direktno smer (Janez Gregorin in Karel Tarter, 1937) in

Smer Šmid – Virens (1937), ki je bolj poznana kot Virensova smer. V petdesetih letih je bilo dodanih nekaj novih smeri, med katerimi pa je Rumena zajeda izstopala in veljala dolgo za enega težjih vzponov pri nas. 4. julija 1954 sta jo preplezala Igor Levstek in Milan Schara, seveda takrat ob izdatni pomoči tehnike, Schara pa je dve leti kasneje opravil prvi solo vzpon v smeri. Brez dvoma pogumno dejanje, še posebej v tistem času, pa tudi sedaj ni kakšne posebej velike solistične gneče v smeri. Prvo prosto ponovitev smeri sta leta 1980 opravila Danilo Patarčič in Boris Benedičič. Dobila je oceno VII (sedaj VII-), najtežji del pa predstavljajo rahlo previsna mesta sredi smeri med veliko zajedo in tako imenovanim »propelerjem« – kaminu podobno zajedo pod lažjim izstopnim delom smeri.

Ko sva tako pred leti z Lonijem kar po snegu v plezalnikih odskakljala do smeri, bil je namreč januar, je bila v Koglu kljub zimskemu času precejšnja gneča. No, bila je ena tistih suhih zim in v steni je bilo videti tudi majice s kratkimi rokavi. Še gamsi, ki so se zjutraj pasli pod najinim bivakom ob vzhodni strani stene, so imeli nekaj poletne dlake. Vstopni del ni nič posebnega (II-III), plezamo proti levi, nato pa smo pod čudovito zajedo, ki jo preplezamo oporno v razkoraku (V+). Ja, malo je »glajc«, ampak z magnezijem in novimi plezalniki ne boste imeli težav. Iz zajede prečkamo čez nekoliko lažji del (IV) proti desni in najdemo se pod zanimivim kotom. Na začetku nič posebnega, potem pa pride poslastica – luska, čez katero je treba, se namreč maje. Pa ne se sekirate, če pade, bo padla vašemu soplezalcu v naročje. Skratka, previdno! Nad lusko čez previs (VII-) in kmalu ste spet na stojišču. Dalje obidete previs po levi strani, spet po gladkem, tukaj gre malo za nohte (VI+), nato pa navzgor pod gladko zajedo. Spet bo nekoliko drselo, razčlemb ni prav dosti (V+), nato pa ves čas rahlo proti desni (V+) in čez lažji del (IV+) pridete do izstopne zajede (IV), ki se zaključuje pri Virensu. Do roba stene imate še tri razte-

Proti Propelerju (foto: Boris Strmšek)

žaje mestoma IV. Lahko sestopite naokoli, se spustite nazaj ob vrvi, lahko pa tudi plezate navzdol po Virensu, če ste večji tega.

Padec čez steno

In še obljubljena zgodbica. Z Lonijem spakirava opremo in pričneva s kuhanjem, a se kmalu odločiva, da je to samo izguba časa. Dolina vabi. Vrževa nahrbtnike nase, se posloviva in oddirjava navzdol. Ta dan so alpinistični inštruktorji z enega od odsekov pripeljali tečajnike in je bilo kar živahno. Hitro se potopiva v meglo, ki je segala skoraj do vzhodja stene. Še vedno sva slišala ljudi pod steno, ko pride od zgoraj krik, navzdol pa prileti kamenje, ki naju skoraj zadene. Slišijo se nekakšni udarci. Ja, kaj se pa ta folk gre? Malo pospešiva, da ne bi doživela še kakšnega presenečenja. Nižje naju dohiti eden od alpinistov izpod stene in kmalu nama je jasno, kaj se je zgodilo. Trojna naveza je sestopala iz Zupanove smeri po robu stene. Brez derez, čeprav je bil na vrhu trd sneg. Enemu je spodrsnilo in zapeljal se je navzdol. Nekaj časa po robu, nato pa je padel čez steno. Najprej na gredino sredi stene, kjer je obstal na borovcih, se tam nekaj kobacal in nato padel naprej do vzhodja stene. Nekje tam, kjer sva midva prej kuhala, in pred obraze presenečenih tečajnikov. Padca ni preživel. Zaradi teže derez je pač šlo življenje.

Ženski vikend v Ospu 2002 – 3. srečanje slovenskih plezalk

Na prvo pomladansko soboto v letošnjem letu je v stenah Kraškega roba svoje prste hkrati pretegovalo neobičajno veliko število predstavnic nežnejšega spola. V Babni, Veliki steni, Mišji peči in v Črnem kalu je bilo moč opaziti kar precej ženskih dvojic, navez, ki so se preskušale v najrazličnejših smereh in se zraven, kot je bilo videti, izborno zabavale. V oči je na trenutke zbudila starostna struktura nekaterih navez, kajti neredko je bilo mogoče naleteti na dvojico mati – hči ali na par veterank, za katere se je zdelo (in kot se je izkazalo kasneje, zares samo zdelo), da so svoja najboljša športnoplezalna leta že pustile za seboj. Za nameček je med njimi potekal pogovor o letih in ocenah in točkah, ki je bil narključnemu in neobveščencemu opazovalcu oziroma poslušalcu verjetno nekoliko nerazumljiv, zato se je bržkone marsikdo sam pri sebi vprašal, kaj za vraga se dogaja. Tisti, ki je vprašanje izustil na glas, je dobil odgovor kot iz topa: »Ja, tekma je danes, a ne veš?«

Bila je torej tekma – in to ne kakršnakoli, ampak tekma v sklopu tretjega, torej že skoraj tradicionalnega srečanja slovenskih plezalk, ki vsako leto na začetku pomladi poteka v Ospu. Prvo srečanje leta 2000 je minilo predvsem v znamenju predavanj z diapozitivi, ki so jih pripravile različne uspešne slovenske alpinistke in športne plezalke, glavna atrakcija lanskoletnega srečanja je bila tekma v »kiklah«, s katero je slovensko žensko plezanje doživelo burnejši medijski odziv

kot marsikateri odlični vzpon naših plezalk, letos pa je bilo na vrsti zabavno tekmovanje z izjemno zanimivimi pravili. Tekmovanje je potekalo v navezah; vsaka naveza je poskušala zbrati čim več točk, to pa ji je lahko uspelo na dva načina: večji del točk je k skupnemu številu doprinesla starost tekmovalk (število let je pomenilo število točk), manjši del pa ocena najtežje preplezane smeri tistega dne. Smeri, katerih ocene so bile točkovane po posebnem ključu, so veljale za preplezane, če so tekmovke z njimi opravile v vodstvu na pogled ali z rdečo piko. Tekmovke so po predhodni prijavi v znamenitem Viki burgerju lahko plezale poljubne smeri v Mišji peči, Ospu ali Črnem kalu, več raztežajev dolge smeri pa so bile deležne posebnega bonusa točk. Morda se vse skupaj sliši precej zapleteno, vendar je bila Filozofija tekmovanja popolnoma preprosta: starejša ko je bila tekmovka, lažjo smer je morala preplezati za dobro uvrstitev. Kar je seveda pomenilo, da nobena med njimi ni skrivala let (kot to menda po splošnem prepričanju počne večina žensk?), in kar nekajkrat, to že moram

priznati, mi je rahlo vzelo sapo, ko sem se zastrmela v na prijavnico zapisane številke. »A toliko da jih ima Tainta? Kdo bi si mislil!« Brez pretiravanja, mnogim med njimi bi verjela, če bi zares skrile kakega pol ducata, nemara pa tudi več let. Potem ko je bilo opaziti pestro družbo tekmovalk, ni bilo težko uganiti, da bodo rezultati tekmovanja nedvomno zanimivi. Nanje je bilo treba počakati do poznega popoldneva, ko se je v Kulturnem domu v Gabrovici začel večerni del sobotnega sporeda srečanja. Uvodni pregled diapozitivov z lanskoletne tekme v »kiklah« je bil ob vsesplošnem hehetu ob pogledu na domiselne oprave tekmovalk dobra uvertura za razglasitev rezultatov letošnjega tekmovanja. Na najvišjo stopničko med dvanajstimi tekmujočimi navezami je s 112 osvojenimi točkami prilezla primorska naveza Marta Weingerl – Slavica Podgornik, sledili pa sta jim dvojici Metka Jug – Tanja Rajgelj (108 točk) in Romana Tomšič – Mateja Pucelj (106 točk). Po podelitvi nagrad, pri čemer je sodelovala tudi »plezalska mama« Elica, so bila na vrsti predavanja o nekaj odpravah v lanskem le-

*Družinska naveza Minca
in Neža Mramor*

tu. Mojca Žerjav je predstavila vzpon na Denali, ki ga je osvojila skupaj s soplezalkama Tino Di Batista in Anjo Bervar, Irena Mrak je odkrila čare plezanja prvenstvenih smeri v Peruju (v navezi z Matejem Mejovškom) in Kirgiziji (v navezi z Garthom Willisom), Tanja Rojs pa je zbrano publiko seznanila s plezanjem težkih skalnih smeri na veliki višini – predstavila je nastajanje nove smeri v perujski SFiingi, ki jo je preplezala v navezi z Aleksandro Voglar in Andrejem Grmovškom. Z nekaj napotki za nadaljevanje večera in željo po ponovnem snidenju ob letu osorej se je uradni del večera končal, ko je sonce že davno utonilo v morje, neuradni del v kampu Vovk v Ospu pa se je šele dobro začel. Kljub temu da je bila udeležba veselega večera bolj

skromna kot v preteklosti, je bila zabava do jutranjih ur čisto solidna – kaj vse naredijo ena ženska s kitaro in nekaj poličev črnega vina ...

Rezultati tekmovanja:

Mesto	Naveza	Št. točk
1.	Marta Weingerl – Slavica Podgornik	112
2.	Metka Jug – Tanja Rajgelj	108
3.	Romana Tomšič – Mateja Pucelj	106
4.	Mira Zorič – Gita Vuga	104
5.	Mojca Klarič – Doris Štefančič	98
6.	Neža Mramor – Minca Mramor	91

7.	Milena Praprotnik – Ana Svetlin	84
8.	Monika Weingerl – Tanja Šuligoj	78
9.	Jasna Pečjak – Julija Pečjak	72
10.	Nataša Ivančič – Andreja Kožuh	67
11.	Anja Peternelj – Katja Rapuš	66
12.	Karmen Meško – Vesna Nikšič	64

Nagrade za tekmovalke so prispevali Dumo, Promontana, Citywall in Lapis, domiselne pokale sta izdelala Jasna in Andrej Pečjak, k srečanju pa je pripomogla tudi Komisija za alpinizem pri PZS. (Besedilo in Fotografija: Mateja Pate)

DUMO®

ŠPORT IN PROSTI ČAS d.o.o.

Ig 313, tel. (01) 286 28 33,

WWW.dumo.si

info@dumo.si

Kako se obleči na trekingih in popotovanjih? Iz našega proizvodnega programa lahko izberete perilo, jopiče, hlače, kape, rokavice ...

iz materiala POLARTEC, ki omogoča neovirano gibanje, greje in varuje pred vremenskimi nepravilnostmi.

Naše artikle lahko dobite v trgovinah:

ANNAPURNA (Ljubljana, Krakovski nasip 10), PROKOLO ŠPORT Kamnik, KEJŽAR ŠPORT Kranjska gora, ALP SPORT Novo mesto, BOGO ŠPORT Trbovlje, ALPIN SPORT Bohinj, TERRA Maribor, Planinsko društvo Ljubljana Matica.

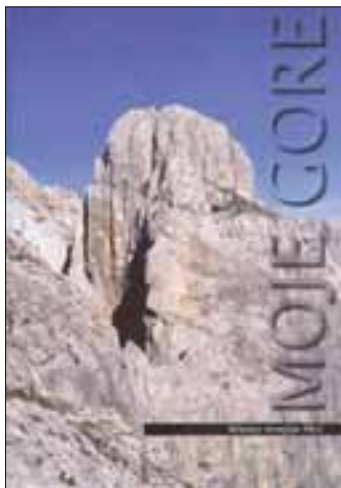
Posebne ugodnosti za klube in društva.

Organizacija trekingov v Afriko, Azijo, Južno Ameriko in po evropskih štiritisočakah.

Moje gore

Milenko Arnejšek – Prle, Planinska založba PZS, 2001.

Nedolgo tega sem avtorja srečal na obletnici nekega rock ansambla. »Živio, Prle! A še kaj plezaš?« »Še, še.«

Med branjem knjige *Moje gore* pa sem spoznal, da mu neumnost vprašanja ne bi mogel zastaviti. Prle (Milenko Arnejšek) namreč potrebuje alpinizem in gore tako, kot človek rabi zrak in hrano. Zato verjamem, da bo plezal, dokler bo zmogel. »Zakaj? Zato! ... Alpinizem je moje iskanje lepega, notranja meditacija in dokaz, da je v življenju še kaj več ... V njem sem doumel (ne povsem) smisel svojega življenja, delovanja in iskanja ...«

Knjiga je sestavljena iz več delov. V prvem nam avtor razloži svoj odnos do alpinizma, glasbe in življenjske nazore. Je neposreden in odkrit. Ne zanima ga, komu se bo zameril.

Seznam njemu najljubših krajev sestavljajo romantični opisi relativno nedotaknjenih kotičkov naših gora. Prijetna poživitev v tem delu je soplezalkin prispevek, v katerem opisuje svoje doživljanje ture s Prleto.

Milenko Arnejšek je glasbenik po duši in poklicu: »Martuljski grebeni so bolj resni, tako v plezalskem kot doživljajskem smislu,

trentarski pa lahkotnejši ... občutek samote je podoben poslušanju Bacha, Pachelbla, Glucka ali Händlata na sončni strani Tartinija, Corellija ali Vivaldija ...«

Le v kaminih ne omenja glasbe. Kaminov Prle ne mara preveč. V njih odmevajo grde besede.

V poglavju o vzponih, ki zanj predstavljajo vrhunec lepote in užitka v plezanju, je presegel običajne suhoparne opise poteka smeri. Nekateri so pravi mali eseji. Modrost, začinjena z zbadljivim humorjem. Navseti, kje in kako plezati, da se izognemo pomotam. Branje je zabavno, velja pa se zamisliti nad nekaterimi opozorili in navseti ter jih upoštevati. Konec koncev, porojeni so iz tridesetletne plezalske prakse brez resnega padca! Je v tem delu dosegel Tineta Miheliča, našega najbolj »literarnega« pisca plezalnih vodnikov? Mestoma da. Sicer pa je to stvar okusa. Kljub temu da ga Prle nekajkrat pokritizira zaradi napak pri opisu, skici ali fotografiji, pa mu lepšega komplimenta, kot mu ga je napisal za opis Nemske smeri v Steni, ne bi mogel dati. Taka gesta ni ravno pogost pojav v deželici tostran Alp.

Poglavje, ki govori o izletih v gore s psom, bi lahko poimenovali kar spomenik nemškemu ovčarju ali priročnik za ljubitelje psov.

Zaključno poglavje – Finale – so njegovi prvenstveni vzponi. Tudi tukaj obdrži nivo, ki predstavlja obogateno besedilo v primerjavi z običajnim: »s police naravnost navzgor, čez previs in po kaminu, dokler se ne zapre, nato desno ven ...« V resnici je tak literarni opis v steni skoraj neuporaben. Veliko plezalcev namreč skico in besedilo Fotokopira in ju vzame s seboj v steno. Z njuno pomočjo sproti ugotavljajo, kje se nahajajo in kam naprej.

Opis iste smeri lahko prebereš v plezalnih vodnikih različnih avtorjev. Redki pa so primeri, ko dva avtorja pišeta o isti smeri na način, ki je več kot le suhoparen podatek. Za ilustracijo si poglejmo opis obeh prvih plezalcev. Razhajata se že pri imenu smeri. Pavle Kozjek jo imenu-

je Psihomazohizem, Prle pa Kij in mesarica.

»Varovališča so še kar udobna, to pa je tudi vse, kar je v smeri lahkega ... Pa vendar je vzdušje v smeri na svoj način prijetno ... V bistvu je mešanica visoke resnosti, velike psihične in fizične motivacije in relativnega zaupanja v steno ...« (Milenko Arnejšek – Prle: *Moje gore*).

»Prle ima za to smer svoje ime ... Zgovorni so tudi njegovi komentariji v steni: saj nima smisla ..., vreme pa ne bo dolgo ..., od tukaj bi se dalo krasno abzgljati ..., vem za eno lepo smer v Šitah ...« (Pavle Kozjek: 39 in pol).

Fotografije, pod njimi pogrešam ime avtorja, so bolj dokumentarna značaja. Nekaj pa jih vseeno izstopa. Zanimiva je serija dvanajstih posnetkov, Fotoreportaža iz Iglčeve v Mali Rinki. Če primerjamo te Fotografije z odličnimi posnetki plezalnih motivov v revijah in Fotomonografijah, nam postane jasno vsaj dvoje: kadar je plezanje poglavitna dejavnost, Fotografiranje pa sekundarna, so Fotografije stranski proizvod plezanja in nastane, kar pač nastane. Včasih se posreči tudi kakšna zelo dobra.

Pri Fotografijah, ki jih občudujemo, pa je šla v steno cela ekipa z enim samim namenom – posneti čim boljše slike. Tu je plezanje sekundarno, služi kot podpora Fotografiranju.

Moje gore so prijetno branje, med katerim sem užival in se zabaval. Vendar so vmes tudi resna mesta, nad katerimi se velja zamisliti in si jih vzeti k srcu: » ... sicer ne boš dolgo plezal.«

Prle v uvodu pravi, da bo povedal svojo resnico, ki je subjektivna. Dragi bralec, tudi moje mnenje o njegovi knjigi je subjektivno. Morda se z njim ne boš strinjal – seveda šele potem, ko boš knjigo prebral.

Naj jo poskusim oceniti v plezalskem žargonu: smer je dolga, mestoma težavna in resna. Skala je dobra do zelo dobra/odlična z nekaj rahlo naloženimi mesti. Priporočam jo izurjenemu plezalcu, ki jo bo znal ceniti in uživati v njeni lepoti.

Mire Steinbuch

Učbenik Mentor planinske skupine

Mentor planinske skupine: Učbenik – gradivo za usposabljanje mentorjev planinskih skupin. Urednika Borut Peršolja in Bojan Rotovnik. Izdala in založila Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, 2001.

Planinska založba je pod zaporedno številko 218 izdala privlačno oblikovano knjigo, ki predstavlja »temeljno strokovno delo za planinsko usposabljanje. S sistematičnostjo in povezanostjo vsebin je, ob nazorni in preprosti pripovedi, svojevrsten prvenec v zakladnici planinske literature.« Avtorji besedil so Mira Ažman, Lili Jazbec, Milan Jazbec, Borut Peršolja in Bojan Poljak, izkušeni obiskovalci gora in hkrati aktivni planinski izobraževalci. Kot predavatelji so v zadnjih petih letih samo na seminarjih z naslovom Srečno v gore podali specialna znanja za varnejše gibanje v gorskem svetu skupaj 445 udeležencem, ki v večini primerov prihajajo iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol, dijaških domov ter ustanov za otroke in mlade s posebnimi potrebami.

Učbenik Mentor planinske skupine vključuje snov, prilagojeno programo usposabljanja za pridobitev tega strokovnega naziva. Avtorji so »prevetrili«, dopolnili in didaktično nadgradili študijsko gradivo

Mentorji planinskih skupin iz leta 1998. Tako je nastalo knjižno delo, ki predstavlja prvi primer specializiranega učbenika v več kot tridesetletnem obdobju izobraževanja in usposabljanja mentorjev na področju planinske vzgoje.

V uvodnih poglavjih so zbrane vsebine, namenjene kot popotnica bodočim mentorjem. Pozornost pritegne tema »Program za delo planinskih skupin«, ki je prepletena s konkretnimi izkušnjami, katere so avtorji pridobili v delu z mladimi in za mlade. Osrednji del knjige zaznamujeta vsebinska sklopa »Znanje za varnejšo hojo« in »Gremo v gore«. V njih se bralec seznanj z osebno in tehnično planinsko opremo, gibanjem v gorskem svetu, značilnostmi planinskih poti, predstavljene so temeljne informacije o orientiranju, ki so zbrane v poglavju »Razved«.

Ker na izletih in turah ne gre vedno vse po načrtih, je koristno prebrati zapise o nevarnostih v gorah, vremenoslovju, prehrani in prvi pomoči v gorah ter o Gorski reševalni službi, zapisano pa čim bolj upoštevati. Podrobno so predstavljene priprava na izlet/turo, vodenje in vrednotenje opravljenega dela, ki je med pomembnejšimi nalogami mentorja planinske skupine. Vzdušje oziroma klima v planinski skupini je močan motivacijski dejavnik, ki mlade pritegne, da si kljub vedno večji ponudbi lažje dosegljivih oblik preživljanja prostega časa izberejo dejavnosti v gorski naravi. Predlogi o tem, kako takšno klimo doseči, so predstavljeni v kar nekaj izzivih. Kdor se bo odločil za organizirano vodenje planinskih izletov/tur, pa naj natančno predela poglavje o moralni in pravni odgovornosti pri vodenju.

»Spet smo doma« je pomenljiv naslov zadnjega dela učbenika, kjer je naveden obsežen izbor planinske literature. V njej bodo bralci lahko poiskali odgovore na vprašanja, katerih jim učbenik ni uspel pojasniti ali jih je morda celo odprl. Kot poseben dodatek sta v tekst uvrščena predmetnik in učni načrt programa usposabljanja za naziv mentor planinske skupine.

Strokovno oceno učbenika je zapisal mag. Franjo Krpač, eden od pobudnikov planinskega mentorstva v Sloveniji, danes pa predavatelj na Pedagoški Fakulteti. Zato je med drugim upravičeno navedel, da v učbeniku manjkajo informacije o delovanju mentorjev v šolskem sistemu, kjer se je z zadnjo preno bistveno izboljšal položaj izletništva, pohodništva in gorništvaja v zagotovljenih in dogovorjenih programih vrtcev in šol. Žal pa večina vzgojiteljev in učiteljev za to (še) ni dovolj usposobljenih. Za dopolnitev informacij in za vsebinsko usklajitev med poglavji različnih avtorjev, v katerih se posamezne teme (npr. oprema) pojavljajo večkrat, pričakujemo, da bosta boljši že v naslednji izdaji. Zanj pa si mora izdajatelj vzeti dovolj časa! Knjiga vsekakor pomeni pomemben prispevek za planinsko literaturo in planinstvo nasploh, zato naj postane »dobrodošel sopotnik vseh, ki utirajo prve planinske poti najmlajšim in mladim, pa tudi tistim, ki so jim gore stalna učilnica življenja.«

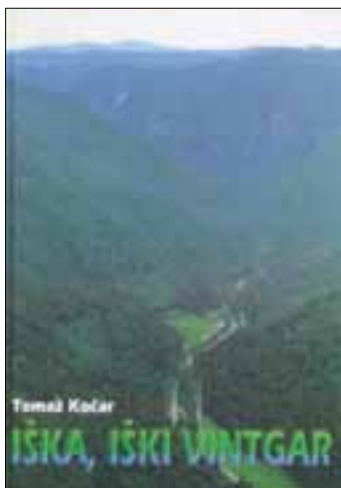
Stanislav Pinter

Prgišče domovine

Tomaž Kočar, **Iška, Iški Vintgar**. Samozaložba, Ljubljana, 2001. 192 strani.

Knjigo Tomaža Kočarja odlikuje dvojni PP: pridnost in poštenost.

O pridnosti: Knjiga je pravi rudnik informacij. Bralec se čudi, da je avtor s tako neskončno potrpežljivostjo skozi leta nabiral in urejal podatke, točno po pregovoru »Kamen na kamen palača«. Še bolj se čudi, da ta zbirka podatkov, skoraj nekakšen telegrafski slovar zgodovine in vsakršne druge podobe lga, iške in okolice, vsega javnega in naravnega, ni niti najmanj dolgočasna za branje, ravno nasprotno, pritegne z neko nevidno močjo, in to celo takega »odtujenca«, kakršen sem podpisani, to se pravi nekoga, ki je vse prej kot domačin teh krajev, nobene stvari ne pozna iz prve roke in ga kot vnaprejšnje-

ga nepoznavalca ne žene vprašanje, kako avtor komentira znane dogodke in ljudi. Skrivnost privlačnosti bo v ljubezni. Tudi ta je dvojna: ena je avtorjevo življenje, posvečeno lški in njeni bližini – v najširšem pomenu besede, poklicno (avtor je univ. dipl. ing. gozdarstva in je kulminacijo svojega življenja, svoja najbolj plodna leta zapisal lški), domačijsko, Fotografsko (v knjigi je skoraj 250, zvečine avtorjevih slik!), zgodovinsko; drugi sad ljubezni je zvoneča avtorjeva beseda, sočno domača, kot da je pognala naravnost iz dolenjskonotranjske zemlje, obrščakovska in krpanovska, iz stavčnih kadenc pronica Krpanova intonacija, bralca zamika, da bi začel brati naglas za nekakšen igralskorecitatorski užitek.

PZS polnopravna članica Olimpijskega komiteja

Na redni skupščini Olimpijskega komiteja Slovenije, ki je bila 28. 3. 2002 v Ljubljani, je bila kot polnopravna članica sprejeta Planinska zveza Slovenije. Predstavnik PZS v predsedstvu OKS je predsednik PZS mag. Franci Ekar.

(Spomnimo se magnetoFonskega posnetka ali plošče Severjevega branja Martina Krpana z domačijsko melodijo stavkov, recimo »I, kaj bi pa še raaadi!« ali »Bi tudi ne bilo zdraaaavo!« in nešteto drugih, seveda.) Neverjetno, da taka stvarna, znanstvenoprozaična knjiga onkraj svojega objektivnega poročevalskega sloga odzvanja z nekakšnim umetniškim, domačijsko zavzetim tonom. Po drugi strani se je seveda treba spomniti, da avtor ni nikakršen začetnik, »doslej je izdal tri samostojne knjige.« beremo na spremljajoči zgibanki. Da raznih člankov posebej niti ne štejemo.

O poštenosti: Avtor piše o tem, kar mu je pri srcu. Daleč mu je skušnjava, da bi se šemil z izmišljenimi podatki in prisiljenimi čustvi, z naklonjenim ali odbojnim komentarjem, ne more pa mimo globokega sočutja do človeške stiske, do medvojne nasilne izgube dragocehnih življenj, za objektivnim prikazom partizanskega in predpartizanskega obdobja lške se razodeva globoka človeška prizadetost. Tu in tam seže celo globoko nazaj v zgodovino. Ne more mimo lepote in intimnega prišepetavanja narave (poklicno jo je neposredno doživil skozi desetletja), srce mu zaigra, če s Fotografskim aparatom »zaleze« srnjaka ali če se mu posreči ujeti poigravanje svetlobe in sence nad skritimi, močno neznanimi ali celo pozabljenimi slapovi. Intimo razodevata obe platnici: potopljenost v temno valovanje notranjskih gozdov, razsežnih kot nekakšna predpodoba brezdanjih vesoljskih globin – na pragu Ljubljane! Ltd. Ko bralec zasluži to in tako poštenost, ga knjiga več ne izpusti iz svojega nisa. Nič čudnega, da so vanj stopili tudi župan občine Brezovica, Drago Stanovnik, z »Nekaj mislimi ob izidu knjige« na samem začetku, strokovnjak Stane Peterlin s »Predgovorom« in vrsta podpornikov, ki so brez besed povedali, kaj si mislijo o renomiranih založbah, ki so dragoceno knjigo pustile na cedilu in jo prepustile samozaložništvu.

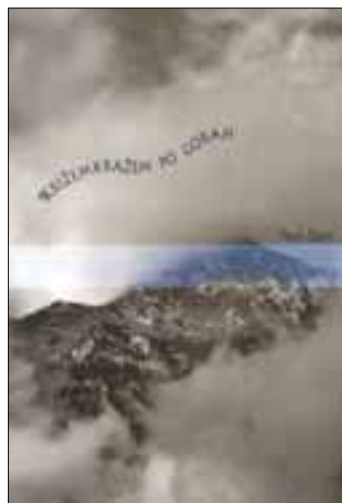
Avtor upravičeno lahko pričakuje, da bo tudi bralec s svoje

strani podlegel dvojnemu PP: da bo z zavzeto Pridnostjo prelistal knjigo in jo s priznavalno Poštenostjo uskladiščil v svojo duhovno zakladnico.

Stanko Klinar

Spomini na prehojene poti

Križemkražem po gorah, Pavle Šegula, samozaložba, Škofja Loka, 2001.

Pavleta Šegulo pozna tako rekoč vsak, ki se pogosteje srečuje z gorami, posebej v zimskem času. Mnogo let je hodil po gorah, se ukvaljal z reševanjem, plazovi, pisal poučno literaturo, slovarje ... In potem se je, kot sam pravi, zgodilo – ob delu pri slovarju. »Gre za to, da prehod z velike na razmeroma skromno telesno dejavnost, ne da bi se tega zavedali in brez naše volje, samodejno spremija in še kako čuti organizem. ... Ko potem telo spet vprežemo k izdatnejši dejavnosti, na primer za hojo po gorah, se pokažejo vrzeli, ki se jih marsikdaj – zlasti na stara leta – ne da več premostiti ...« In Pavle Šegula je ta čas, ko ne more več tako tekatiti po gorah, dodobra izkoristil. Množico spominov z gora je zapisal v obsežno, preko štiristo strani

dolgo knjigo, ki ji je dal preprost naslov: **Križemkražem po gorah**. Knjigo je pogumno izdal v samozaložbi, jo lepo opremil s štirimi barvnimi vložki Fotografij, skratka, ljubiteljem gora je dal spodobno delo, s katerim se je obenem zahvalil svojim sopotnikom na gorskih in življenjskih poteh – in goram samim. Veliko pisanja, mnogo spominov, nekateri so bolj dokumentarni, spet drugje nam avtor pričara tiste lepe, skrivnostne, romantične gore, ki očarajo še tiste najbolj trde duše. Z njim se sprehodimo po pobočjih njegove gore, Storžiča, zaidemo na karavanske grebene, v Kamniške in Savinjske Alpe, v Julijce, pa tudi v številna tuja gorstva: Visoke Tatre, Visoke Ture, na Kavkaz in v Pamir.

Žal kljub temu, da naj bi bile gore nad vsem, da naj bi zabrisale vsakdanje dolinske zamere, avtor nesrečno vplete v knjigo tudi čas, ki ga je preživel s partizani v posavskih hribih. Škoda. Ne zato, ker tega časa ne bi smelo biti, ne, vemo, da je bil težak. Škoda zato, ker ta del (in še nekatere druge v knjigi) izkoristi za ostre napade na vse, ki mu (včasih iz razumljivih razlogov) niso po volji: tuji in domači sovražnik v vojni, Cerkev, Pašisti med obema vojnama. Že res, da pravi: »Drži pa še eno: naj sem opisoval to ali drugo doživetje, vedno sem hotel biti odkrit.« Toda izražati svoje mnenje na način, ki ga gorniki in ljubitelji narave nekako nismo vajeni, sploh pa ne v knjigah, bralca žal moti. Izrazi kot: »Kakšni bedaki!«, »zalega«, »pokvarjenci«, »dobil je svoje«, »belčki«, pa opisovanje jeznega razbijanja italijanskega napisana na bunkerju nad Soriško planino ne sodijo v knjigo, ki naj bi opisovala tisto, pri čemer se vsi napajamo – veličastno gorsko naravo. Konec koncev je človeška hudobija, ki zaidede tudi v gore, vredna bolj obžalovanja kot pa takih napadov in obračunov, kot jih izvaja avtor.

Če odmislimo omenjene »vloške«, je knjiga veliko delo, ki jasno kaže, da je bil Pavle Šegula vse življenje zapisan tudi reševanju v gorah. Na mnogih mestih ne pozabi zapi-

sati tudi poučnih nasvetov. Tako pravi o tistih, ki se razoglavi nastavljajo ledenemu vetru v gorah: »Čudna miselnost je obvladovala ta svet, miselnost in navade, na kakršne danes, več kot tri desetletja kasneje, pogosto naletimo tudi v naših mestih, kjer se veliko fantov in deklet sprehaja brez pokrival in druge zaščite, četudi dežuje.« V zgodbe vplete bogate lastne izkušnje, ne nazadnje tudi napake, iz katerih se bralec lahko kaj nauči.

Prevladujejo pa seveda doživetni opisi vseh trenutkov, ki jih je o njegovi »gorski poti« zabeležil dnevnik. Sončni zahodi, viharji, prijetni večeri v kočah, tavanja po ledenih pobočjih, mehko zelenih gorskih trat, mračne ure ob gorskih nesrečah ... Prepletata se veselje in tihi mir, skrb in nevarnost, ki ju gora vedno predstavlja. Sprašuje se: » ... zakaj tako malo alpinistov piše o svojih vzponih in doživetjih, in zakaj, če se že lotijo pisanja, ostajajo mnogi redkobesedni, suho stvarni«. On sam zagotovo v svoji knjigi ni redkobeseden, ni suho stvaren. Ne, križemkražem natrese vse tisto, kar človek doživi v mnogih letih zahajanja v gore. Na bralca je, da vse te lepote vsrka, se ob njih navduši, se spomni sam svojih poti. Dolinske »smetci« pa, kot vsak pravi planinec, pospravi tja, kamor sodijo.

Marjan Bradeško

Slovenski alpinizem 1998–2000

Po nekajletnem premoru smo spet dobili zbornik Slovenski alpinizem. Pričel je izhajati v okviru že pokojnih Alpinističnih razgledov, nato leta 1997 (Slovenski alpinizem '96) pri založbi Sidarta, leto kasneje pa ga je izdala Planinska založba Slovenije. In nato tišina. Ali se v slovenskem alpinizmu ni dogajalo nič pomembnega ali se založbam tega ne splača izdajati ali pa je težko najti nekoga, ki bi prevzel to delo. Verjetno sta razloga predvsem zadnja dva, saj je pri nas vselej težko prodati alpinistično literaturo,

zbiranje materiala pa je dolgotrajno in mukotrpno delo z nizkimi honorarji in skoraj nič hvaležnosti alpinistične javnosti. Kljub vsemu je po treh sušnih letih, ko smo se Slovenci pojavljali le po tujih zbornikih in revijah, končno spet med nami Slovenski alpinizem, tokrat kar tri knjižice, vsaka pa zajema slovensko alpinistično dogajanje enega leta – 1998, 1999 in 2000. Res je, da so knjižice precej manj obsežne od prejšnjih, saj sta imela zbornika za 1996 in 1997 oba čez 120 strani, novi so od 68 do 86 strani, toda lahko smo samo hvaležni Urošu Samcu, ki je

prevzel urejanje, da je bil dovolj vztrajen in zbral material. Predstavljena so najpomembnejša dogajanja v slovenskem alpinizmu za posamezno leto, med katerimi so na prvem mestu seveda odprave v tuja gorstva, potem prvenstvene smeri in pomembnejše ponovitve v domačih in tujih stenah, tekmovanja v lednem plezanju, najuspešnejši alpinisti in alpinistični smučarji posameznega leta, recenzije knjig, jubileji, nekrologi in še kaj bi se našlo. Vsak letnik ima tudi krajši povzetek v angleščini.

Vsak zbornik ima na začetku kazalo, ki mu sledi kratka ocena alpinistične sezone, ki jo je za vse tri knjižice prispeval Tomaž JakoPčič. Pravzaprav je to kratek pregled vsake sezone, za poglobljeno oceno pa bi bilo treba narediti primerjavo z dogajanjem v svetovnem alpinizmu in modernimi trendi. Sledijo reportaže – zgodbe z nekaterih najpomembnejših odprav sezone, ki jih krasijo tudi Fotografije. Avtorji so več ali manj akterji sami. Nadaljevanje zbornikov je pravzaprav bolj podobno plezalnim vodnikom, saj se sprehodimo najprej čez domače stene in vrhove, kjer vsako leto nastane vrsta novih smeri. Vzponi so predstavljeni z osnovnimi podatki in večinoma tudi s shemami. Ponekod bomo kljub shemi težko našli vstop

smeri, zato bi za lažjo orientacijo bile potrebne tudi Fotografije sten z vrisanimi smermi. Zagotovo se najde kdo, ki bi želel ponoviti kakšno smer, a jo s podanimi podatki to težko. Tudi kakšna beseda, dve več pri vsaki smeri bi ne škodila. Glede na gostoto izdajanja vodnikov za slovenske stene bodo tovrstni zborniki še dolgo edini vir podatkov o novih smereh (poleg priloge A5 v reviji GriP) in bi se veljalo temu nekoliko bolj posvetiti. Iz domačih sten se selimo v evropske stene in vrhove in nato dalje v izvenevropska gorstva, kjer so nekako vselej najbolj množično obiskani Andi, ki jim sledijo Himalaja in ostala področja. Tukaj se pojavi že več Fotografij z vrisanimi smermi za lažjo predstavilo. V zborniku 2000 recimo pogrešamo reportažo o smučanju z Everesta, v zborniku 1998 bi lahko bil omenjen tečaj za vodnike nepalske gorniške organizacije v Manangu, manjka tudi nekaj vzponov v Andih, a to je na koncu koncev večinoma krivda udeležencev. Po alpinizmu se preselimo na področje alpinističnega smučanja, kjer je količina dosežkov neprimerno skromnejša in mu je razen v zadnjem zborniku posvečeno le nekaj vrstic, čeprav je bilo opravljenih kar nekaj spustov tudi po Andih in drugod. Pogrešamo kakšno shemo in Fotografijo.

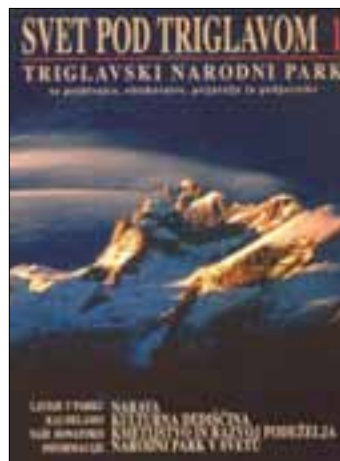
Predstavitev najuspešnejših alpinistov vsakega leta je bolj »gorenjska«, pogrešamo več informacij o najboljših, kdo so, od kod so, pa tudi tisti drugi in tretji bi lahko bili predstavljeni. Razen v letniku 1998 jih namreč ne zasledimo. »Sam prvi so pomembni« je vse preveč ameriško razmišljanje, še posebej, če se zavedamo, da je ločnica med prvimi in drugimi pogosto zelo ozka. V zadnjih dveh letnikih je predstavljen tudi svetovni pokal v lednem plezanju, ki se ga v zadnjih letih uspešno udeležujejo tudi slovenski plezalci. Žal so pozabljena domača tekmovanja. Pred angleškim povzetkom najpomembnejšega v slovenskem alpinizmu so spomini na tragično preminule alpiniste, spomnimo se kakšne pomembne obletnice – skromna sestavka

o Everestu leta 1979 in zimskem Čopu leta 1968, ter recenzije knjig. Za tiste, ki jih zanima še kaj več razen oprimkov po stenah, bodo zborniki Slovenski alpinizem prav gotovo dobrodošel vir informacij, saj predstavljajo najpopolnejši pregled slovenskih alpinističnih dosežkov, na katere smo lahko vselej ponosni. Že imate svoje izvide?

Boris Strmšek

Svet pod Triglavom

Podobno kot imajo prebivalci na območju načrtovanega Regijskega parka Snežnik na razpolago aktualne novice v obliki biltena Park Snežnik (o njem smo že poročali), tako so sedaj tudi prebivalci v Triglavskem narodnem parku (TNP) dobili svoj časopis. Februarja je javni zavod TNP Bled pod uredniško taktirko Janeza Bizjaka izdal prvo številko časopisa Svet pod Triglavom, ki ga je namenil ne le domačinom, ampak tudi obiskovalcem, ljubiteljem in podpornikom parka. Na svojih straneh bo predvidoma 4-krat letno prinašal novice o delu parkovne uprave in o vseh aktualnih dogodkih v prostoru parka. Razpošiljali ga bodo vsem gospodinjstvom in šolam na območju parka, dobiti pa ga bo možno še na turistično-informacijskih točkah. Prva številka je izšla na 16

straneh v barvni tehniki in v nakladi 5000 izvodov. V njej je med drugim zanimiva reportaža o vasi Čardrg in o vztrajanju njenih prebivalcev na gorskih domačijah. Rubriki Narava in Kulturna dediščina prinašata drobce iz bogastva parka, predstavljeno je ekološko kmetovanje, seznanimo pa se še z aktualnimi novicami iz vseh šestih občin na območju parka.

Igor Maher

Jubilej mežiških planincev

Zametki planinstva v Mežiški dolini segajo v čas po 1. svetovni vojni, ko so zavedni Slovenci in ljubitelji koroških gora 16. avgusta 1919 ustanovili mežiško podružnico Slovenskega planinskega društva v Pliberku. Po koroškem plebiscitu se je podružnica SPD morala preseliti v Prevalje. Zaradi razvoja planinstva in gradnje koč na Peci je leta 1926, torej pred 75 leti, nastalo samostojno mežiško planinsko društvo, imenovano Mežiška podružnica SPD »PECA«. Prvi predsednik društva je bil Martin Ule, ki je društvo vodil od leta 1926 do 1943. Po njem se je imenovala leta 1928 zgrajena (Uletova) koča na Peci, ki je bila požgana leta 1943, na nje-

nem mestu pa je 15 let kasneje zrasel sedanji planinski dom. Danes društvo poleg Doma na Peci (1665 m) upravlja še tri postojanke: Kočo na Pikovem (992 m), Kočo na Grohotu pod Raduho (1460 m) in karavlo – stražnico Slovenske vojske (1665 m). Nedaleč od Doma na Peci je votlina s skulpturo kralja Matjaža, ki je bila sprva lesena, vendar so jo med drugo svetovno vojno uničili, nov bronast kip pa je leta 1961 naredil kipar Marjan Keršič. V preteklosti je društvo upravljalo še z nekaterimi postojankami: leta 1948 odprto postojanko Puc v Koprivni, od leta 1953 do 1960 postojanko pri Graufu nad Mežico, od leta 1955 postojanko pri Škrubiju, od leta 1956 postojanko v Heleni (danes Podpeca) in od leta 1962 postojanko Mihev v Podpeci. Ob uspešnem gospodarjenju pa mežiški planinci razvijamo tudi planinsko kulturo in skrbimo za vzgojo kadrov. Vzgoja in izobraževanje se začneta že pri najmlajših v vrtcu in nadaljujeta v osnovni šoli, pri čemer so v veliko pomoč vzgojiteljice in učiteljice. Mladi so združeni v mladinskem odseku, ki že 30 let skrbno upravlja z mladinskim domom, nekdanjo stražnico, vendar sam ne zmore stroškov celovite obnove. Vsi, mladi in malo manj mladi, pa se radi udeležujemo številnih izletov, ki jih organizira društvo. Zavedamo se, da z jubilejem naše delo ne sme zastati, temveč se nadaljuje, čeprav so minili časi, naklonjeni prostovoljnemu delu. (Viljem Blatnik)

Biološka čistilna naprava na Peci

Planinski dom na Peci stoji na vzhodni strani te mogočne koroške gore. Po njenem površju, pa tudi v njeni notranjosti se pretakajo vode, od katerih je odvisno življenje v koroških dolinah na obeh straneh meje. Zato nam, mežiškim planincem, ki upravljamo dom, ni vseeno, kaj se dogaja z odpadki in odplakami v domu in okolici. Že pred letom

1990 smo za odplake, ki smo jih spuščali preko pretočne dvoprekatne greznice, izdelali projekt očiščenja nastajajočih Pekalij. Vendar projekta sami nismo mogli uresničiti, uspeli smo šele po letu 1995 v sodelovanju z Gospodarsko komisijo PZS, ki je takrat na osnovi študij, kako zavarovati naše gore pred onesnaževanjem, že navezala stike z Ministrstvom za okolje in prostor Republike Slovenije (MOP) v okviru sodelovanja z Avstrijo. Tako se je v letu 2001 Planinsko društvo Mežica z Domom na Peci pridružilo petim slovenskim visokogorskim planinskim postojankam, ki so namestile biološko čistilno napravo. Ta naprava za čiščenje odpadnih voda pri Domu na Peci je prva na Koroškem, ki bo zagotovo pripomogla k izboljšanju preskrbe s pitno vodo v dolini in k uresničevanju projekta ustekleničenja vode, ki ga v dolini Tople načrtuje občina Črna. Nova biološka čistilna naprava pa je tudi še ena od pomembnih investicij društva in je rezultat skupnih vlaganj sredstev programa Phare CBC, MOP, PZS, občin Zgornje Mežiške doline in donatorjev. Z uresnitvijo tega zahtevnega projekta je društvo na najlepši način obeležilo svojih 75 let obstoja in s tem dokazalo, da mežiškim planincem skrb za čisto okolje ni tuja. (Viljem Blatnik)

Srečanje markacistov

V soboto, 27. januarja, je bilo v novi osnovni šoli na Rečici ob Savinji 28. srečanje markacistov Savinjske območne markacijske skupine, posvečeno 20-letnici prvega tečaja za markaciste Savinjskega meddruštvenega odbora (glej PV 1982/446) in 10-letnici prvega seminarja za inštruktorje – markaciste na Mrzlici (glej PV 1992/228). Udeležilo se ga je 53 markacistov in 17 pripravnikov iz 29 društev, srečanje pa so počastili še številni gosti, med njimi tudi župan občine Mozirje Jože Kramer in načelnik Komisije

Dom na Peci (foto: Rado Vončina)

za pota Tone Tomše. Srečanje je vodil dosedanj vodja skupine Florjan Nunčič. Na dnevnem redu je bil tudi pregled stanja poti, veznih in krožnih. Prve zamirajo, druge se rojevajo, saj jih odpirajo številna društva. Izvoljen je bil novi vodja Stanko Gašparič iz PD Rečica. Štirje markacisti so prejeli KnaFelčevo diplomu. Prav letos mineva 80 let od začetka uporabe značilne KnaFelčeve markacije in lepo bi bilo, da bi ob mednarodnem letu gor na dobili zakonsko zaščito markacije in označenih poti. (Božo Jordan)

Zbor gorskih vodnikov

Združenje gorskih vodnikov (ZGVS) je imelo 9. marca v Bovcu svoj letni zbor. Poleg bogatega kulturnopromocijskega programa je gorske vodnike sprejel in pogostil tudi župan občine Bovec. ZGVS bo prihodnje leto praznovalo deseto obletnico ustanovitve, leta 2006 pa stoletnico prvega vodniškega tečaja, ki ga je organiziralo SPD. Upravni odbor združenja se je zato odločil, da povabi na zbor vse slovenske gorske vodnike z namenom, da bi se jih čim več aktivno vključilo v priprave za praznovanje obeh jubilejev. Zlasti starejši člani lahko najbolj pripomorejo pri zbiranju podatkov o delovanju gorskih vodnikov v preteklosti.

V letu 2001 je bilo v ZGVS v skladu z Zakonom o gorskih vodnikih registrirano 54 obveznih članov – aktivnih gorskih vodnikov. Od tega jih je 38 imelo mednarodno licenco. ZGVS ima tudi 12 prostovoljnih članov in častnega člana Janeza Krušica. V usposabljanje je vključenih 24 kandidatov za gorske vodnike. V zadnjih letih je bila glavna dejavnost ZGVS usposabljanje novih gorskih vodnikov. Na letošnjem zboru so predstavili nove pripravnike za gorske vodnike, to so: Andreja Belavič-Benedik, Peter Benedik, Aleš Dolenc, Borut Naglič in Zvonko Požgaj. Andreja Belavič-Benedik je po

podatkih ZGVS prva gorska vodnica, ki je uspešno zaključila to šolanje.

Zbor gorskih vodnikov je posebno pozornost posvetil pripravam na organizacijo generalne skupščine mednarodnega združenja gorskih vodnikov (IVBV), ki bo leta 2003 potekala v Sloveniji. V ta namen bo pripravljena Fotografska razstava, ki naj bi dostojno predstavila gorsko vodništvo v Sloveniji. V prihodnje se bodo gorski vodniki poleg vodenja smučanja, plezanja v ledu, skali in višinskega vodenja, posvetili tudi vodenju soteskanja (t. i. kanjoninga). V letu 2001 so na tovrstni tečaj poslali dva svoja predstavnika, ki sta se seznanila s potrebnimi znanji za takšno vodenje. Več pozornosti bo združenje v prihodnje posvetilo tudi večji informiranosti svojih članov, v program šolanja za gorske vodnike pa bodo vključili še znanja trženja, česar do zdaj ni bilo.

Konec leta 2001 je ZGVS izdalo brošuro za leto 2001/2002, kjer so objavljeni podatki o vseh gorskih vodnikih, obnem pa lahko najdemo napotke za varnejšo hojo v gore in osnovne minimalne tarife za vodenje. Brošuro je možno dobiti na Planinski zvezi Slovenije, informacije so tudi na spletni strani PZS. (Vladimir Habjan)

Program potovanj in izletov v letu 2002

Odbor za gorsko popotništvo pri PZS je pripravil program akcij.

Turno smučanje:

Hochalmspitze, 3360 m, 23.–24. marec; Ankogel, 3246 m, 20. april; Grossvenediger, 3674 m, 18.–19. maj.

Pot prijateljstva:

Peralba, 2693 m, in Avanza, 2489 m, 6.–7. julij; Grossvenediger, 17.–18. avgust.

Klub 4000:

Saas Fee in Chamonix (Allalinhorn, Strahlhorn, Mont Maudit, Mont Blanc du Tacul), 3.–10. avgust.

Popotovanja:

Perujski Andi in starodavne kulture, 10. maj–1. junij; Polnočno sonce Islanda, 16.–30. junij; Karpati 2002, prva polovica julija; Malezijski polotok in Kinabalu, 29. september–19. oktober; Andaluzija, 22.–29. september; Treking po Nepal, 3.–25. november; Treking po Tibetu, 3.–25. november; Kilimandžaro in saFari, 8.–22. december.

Podrobnejše informacije o programih, cenah, pogojih potovanja in izletov dobite na Planinski zvezi Slovenije na Dvorčakovi 9 v Ljubljani, tel. 01/434 30 22, int. 204.

Posledice vojne na Treskavici

Iz Sarajeva smo od Ahmeda Hrapovića, urednika športnega časopisa ABC sporta, dobili dopis s prijaznim vabilom na Treskavico, po njegovem mnenju eno najlepših bosanskih planin. Temu mnenju se bodo pridružili vsi, ki so že obiskali to gorsko skupino južno od Sarajeva in ob tem občudovali značilne kmečke domove v vaseh ob vznožju, uživali na travnikih pod Lupočem, se zaustavili ob samotnih bukvah, iskali odseve v številnih gorskih jezerih ali se razgledovali izpred Đokinega stolpa (na las podobnega Aljaževemu) na najvišjem, 2088 metrov visokem Paklijašu. Žal pa je vojna v devetdesetih letih pustila sledi, ki bodo še dolgo ovirale sproščen obisk tega bisera

Belo jezero pod Paklijašem na Treskavici (foto: Igor Maher)

narave. Velika planinska koča »Josip Sigmund Pepo« je podrtja, vsepovsod pa je polno skrityh min. Zato se nihče ne upa hoditi izven markiranih poti, še najbolj pa se je na obisk podati z domačini, ki so se na gori bojevali in vedo, kje je lahko podtahnjen eksploziv. Tako pet čudovitih gorskih jezer, številni potoki in zoreče borovnice le počasi privabljajo goste, med njimi pa so vse pogostejši tudi Slovenci. (Andrej Stritar)

Praznovanje pri severnih sosedih

Medtem ko pri nas še čakamo na uraden začetek mednarodnega leta gora, so naši severni sosede Avstrijci že izpeljali uradno predstavitvev in najavo praznovanja. Na Dunaju se je 22. marca v prostorih vlade na povabilo zveznega kan-

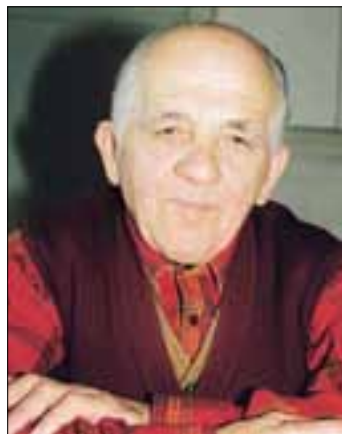
Kancler Schüssel ter Franci Ekar s soprogo

clerja WolfGanga Schüssla poleg politikov zbrala vsa strokovna in znanstvena elita, katere področje delovanja je povezano z gorami. V nagovorih so vsi po vrsti v ospredje postavljali pomen gorskega sveta ter potrebo po večji skrbi zanj in njegove prebivalce. Izpostavljena sta bila pomembnost gorskega turizma in s tem v zvezi tudi dobrih sto milijonov evrov, kolikor jih Avstrija namenja za ekološko sanacijo planinskih postojank. Ob tem se je lahko še kako zamislil Franc Ekar, predsednik Planinske

zveze Slovenije, ki je bil med povabljenimi na tej slovesnosti in raje ni omenjal sramotnega podatka o tovrstnem prispevku naše države. Je pa izkoristil priložnost in predstavnikom avstrijske vlade v dar izročil novo izdane slovenske poštnne znamke z motivom Martuljkove skupine. (Franci Ekar)

Franc Kešpret – osemdesetletnik

Ko sem obiskala Franca Kešpreta, je odhajal »na teren« pobirat članarino. Pred leti je znamkice prinesel več kot petsto članom Planinskega društva Prevalje, letos pa jih je obiskal okrog 70.

PD Prevalje se po številu članov (lani jih je bilo 1839) že nekaj let uvršča na četrto mesto v Sloveniji. »Saj bi imeli še več članov, če ne bi bilo krize v ravenski železarni in v prevaljskih podjetjih,« pojasnjuje Kešpret in dodaja, da je članarina previsoka. Razmere dobro pozna, saj je zdaj predsednik komisije za razvoj članstva. Poskrbi tudi, da člani, ki so društvu zvesti 25, 40 in 50 let, dobijo priznanja. Ponosen je na udeležbo na vsakoletnem občnem zboru. »Udeleži se ga od 300 do 400 ljudi. To pa je številka, ki jo dosežejo le še redkokje.«

Franc Kešpret je član upravnega odbora PD Prevalje že od le-

ta 1957. V tem času je opravljal različne funkcije. »Kjer je bilo treba, tam sem pomagal, kolikor sem mogel,« skromno dodaja. V glavnem je delal na gospodarskem področju, pri oskrbi planinskega doma na Uršlji gori, pomagal je tudi pri organizaciji izletov.

Sprva je bil član Planinskega društva Črna oziroma njegove žerjavske podružnice. Na Koroško se je 1921. leta rojeni Lokovičan iz bližine Šoštanja po vojni takrat preselil že drugič. Prvič je v te kraje prišel že decembra 1937. Leta, ko se je v Črni učil za trgovca. Z družino se je Kešpret iz Žerjava preselil na Prevalje. Zamenjal je tudi službo. Upokojil se je kot vodja skladišč mehanskih obratov v Železarni Ravne.

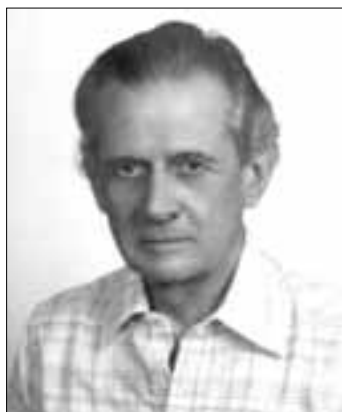
Franca Kešpreta je med planince zmamila njihova aktivnost – takrat so gradili kočo na Smrekovcu. Spoznal je tudi, »da so planinci v glavnem pošteni ljudje, rodoljubi«. Tudi pozneje z obiskovalci Uršlje gore, kjer je pogosto dežural, ni imel problemov. Društveni izleti, na katerih so radi zapeli, so mu ostali v lepem spominu. S planinci se je povzpел na veliko slovenskih in avstrijskih vrhov. Izleti v gore so se vsi srečno končali, čeprav ve Kešpret povedati kar nekaj napetih doživljajev. Polne adrenalina so bile tudi vožnje po strmi cesti na Uršljo goro. So bile pa take vožnje tudi prijetne. Še posebej, ko je iz avta opazoval gozdne živali.

Kaj človeka motivira, da tako dolgo dela prostovoljno v društvu? Franc Kešpret odgovarja: »Nikoli nisem razmišljal o tem. V društvu sem delal, ker mi je bilo lepo.« Njegovo delo ni ostalo neopaženo. Je dobitnik bronastega, srebrnega in zlatega častnega znaka PZS in priznanja Koroškega meddruštvenega odbora PD »za dolgoletno zvestobo planinski organizaciji, aktivnost pri razširitvi članstva, gospodarjenje ter opravljanje plemenite funkcije praporščaka«. Lani pa mu je občina Prevalje podelila zlato priznanje za šport, in sicer »za življenjski prispevek prevaljskemu planinstvu«. (Andreja Čibron-Kodrin)

Bili so naši sodobniki

Doktorja kemije in Farmacije **Gina Eigenmanna** (1912) je prizadelo dolgo iskanje nečaka Vannija v snežnem plazu. Bolelo ga je spoznanje, da so reševalcem ob vsej tehniki že desetletja na voljo le plazovni psi in sonde. Nastala je Fondazione Internazionale Vanni Eigenmann, ki je v teku let bistveno pripomogla k uvajanju novih metod reševanja in pripomočkov za iskanje zasutih v plazu. Pomoč je iskal na univerzah

in institutih. Fondacija je z Mednarodno komisijo za reševanje v gorah (IKAR) že leta 1963 priredila 1. simpozij za reševanje iz plazov. Opredeljene so bile naloge, sledile raziskave. Med 2. simpozijem (1975) so bile dane smernice za metode in priprave, ki se danes že ponajša z rešenimi življenji. Ko je Gino leta 1998 Fondacijo prepustil CAI, je imel kaj pokazati. Soustvarila je plazovno žolno – najučinkovitejši pripomoček tovariške pomoči in iskanja sploh. Prisotna je bila pri nastajanju evropske lestvice nevarnosti plazov ter slovarja Sneg in plazovi. Z Ginom smo prijateljevali štiri desetletja, se srečevali tudi v Sloveniji; lani pa se za vedno poslovili. GRSS ga ima v spoštljivem spominu ...

Janez Keršič (1928) je leta 1945 našel novo domovino na avstrijskem Koroškem. Tam se je pridružil koroškemu alpinistu, že sep-

tembra 1951 pa tudi avstrijskim gorskim reševalcem. Plezal je v Turah ter drugih gorstvih Alp in potegnil nekaj prvenstvenih smeri. Postal je gorski vodnik. Oboževal je naše gore, kamor je rad vodil tujce. Desetletja je bil spoštovan načelnik postaje Fragant ÖBRD in prek 30 let vodilni inštruktor koroškega deželne vodstva ÖBRD. Cenili so ga slovenski alpinisti, posebno pa člani GRS. Slovenski udeleženci avstrijskih zimskih in ledeniških tečajev ter tečajev za plazovne pse na obeh straneh meje pomnijo Janeza – vodjo tečajev ali inštruktorja, ki jih je, presrečen ob stiku z rojaki, vselej pričakal s slovenskim pozdravom in dobrodošlico. Leta 1965 so ga kot specialista za snežne plazove zaposlile Koroške deželne elektrarne. Vodil je popis plaznic, našel varne lokacije za gradnjo visokogorskih cest, jezov in objektov, skrbel za varno delovanje elektrarn. Julija 2001 je preminil v avtomobilski nesreči na Bavarskem. Ostali so nam le še spomini na dolgoletno planinsko in prijateljsko sodelovanje na stičišču treh dežel. Vzrokov, da bodo naši in koroški gorski reševalci še dolgo pogrešali tega imenitnega človeka, rojenega povezovalca gornikov z obeh strani meje, ne bo nikoli zmanjkalo. Naj v miru počiva pod koroškimi gorami ...

Švicar **Fritz Gansser** (1912) je bil odličen alpinist in turni smučar. V svojem dolgem življenju si je pokoril številne štiri- in pettisočake v Alpah, v gorah Kenije in Peruja ter v

Kavkazu. Organiziral je »Turne smuke brez meja«, tistega leta 1982 z Mirkom Fetihom delno tudi v naših Julijcih. Bil je član CAAI. Med 2. svetovno vojno je v švicarski armadi spoznaval moč plazov in vodil tečaje. Od leta 1968 je bil delegat italijanske GRS v IKAR, kjer sva tvorno sodelovala skoraj dvajset let. Pisal in prevajal je učbenike, besedila za filme o plazovih, opozorila. Leta 1979 je steklo najino delo za 6-jezični slovar o snegu in plazovih. Brez njega ter sodelovanja Ruth Eigenmann izbor gesel gotovo ne bi bil

tako širok kot je. Z ženo Delio sta bila rojena hribovca, vsako prosto uro v gorah. Konec osemdesetih let smo skupaj romali z Rakovice pri Kranju na Jošta, mimo Planice do Križne gore in Škofje Loke. Težko je dojeti, da se ne bomo več srečali. Naj mu bo blag spomin ... (Pavle Šegula)

Mali oglasi

Obveščamo bralce, da bomo v Planinskem vestniku objavljali samo oglase, povezane z Vestnikom (nakup, oddaja, zamenjava ali prodaja starih števil in podobno). Ostale oglase pa nam kljub temu lahko pošiljate, saj jih bomo objavljali v spletnem Planinskem vestniku www.planinski-vestnik.com.

Uredništvo PV

Bled '02 – tudi za fotografe

Od 10. do 12. maja bo Bled v znamenju gorniških filmov

Le še mesec nas loči od 1. mednarodnega Festivala gorniškega filma na Bledu in več ali manj je že znano, kaj bomo v treh dneh pestrega gorniškega druženja lahko videli. Poleg izjemne priložnosti, videti predavanja takšnih mojstrov vertikale, kot sta Doug Scott in Catherine Destiviel, ter seveda našega alpinista in gorskega vodnika Andreja Štremfelja, za katerim je že 30 let vrhunskih vzponov, še posebej v Himalaji, pa bomo lahko uživali v Filmskih delih, ki nam bodo prikazala razna področja gornišstva in podvige v različnih gorstvih sveta. Tako se bomo zapeljali celo z balonom čez Everest, preplezali steno El Capitan v ZDA, solinrali Eiger, spoznavali vertikale Dolomitov, Andov, se povzpeli čez južno steno na Cerro Torre, plezali celo v Afriki, obenem spoznali tudi življenje pastirčkov, pa gorsko enoto slovenske vojske, se odpravili na Krn, pa v Triglavski narodni park in še kam. Ne smemo pozabiti na retrospektivo slovenskega gorniškega filma od 1949 do 1979.

V programu Festivala je tudi izbor najboljše Fotografije (diapozitiva) v dveh temah, A – Panorama in B – Akcija. Organizatorji k sodelovanju vabijo avtorje, najboljša tri dela iz vsake teme pa bodo prejela denarne nagrade. Avtorji lahko sodelujejo s po petimi diapozitivi v posamezni temi, ki jih morajo primerno označene in opremljene poslati do 22. aprila na naslov: **Mednarodni Festival gorniškega filma Bled 2002, Cesta svobode 11, 4260 Bled**. Diapozitivi morajo biti poslani v zaščiteni kuverti in opremljeni s šifro avtorja, šifro teme in zaporedno številko posnetka. Vsak diapozitiv mora imeti tudi oznako v levem zgornjem kotu. Diapozitivom mora biti priložena zapečateni kuverta, na kateri mora biti navedena samo šifra avtorja, v njej pa vsi avtorjevi podatki: ime in priimek, točen naslov, telefonska številka in seznam poslanih diapozitivov. Razpis je anonimen do razglasitve rezultatov, najboljša pa bo izbrala tričlanska žirija. Najboljši trije iz vsake kategorije bodo predvajani ob podelitvi nagrad, prvi prejme 50.000 SIT, drugi 25.000 SIT in tretji 10.000 SIT. Več o Festivalu in razpisu lahko najdete na www.planid.org/bled-02/.

Organizatorji so izdelali razglednico in plakat Festivala, kma-

lu pa bodo na voljo tudi vstopnice. Za posamezni dan oziroma popoldne bo cena 2000 SIT, za vse tri dni skupaj pa 5000 SIT. Program se bo vsak dan pričel ob 15. uri, najprej bo projekcija filmov, nato predavanje enega od treh gostov, po večernem premoru pa bo še ena projekcija. V petek popoldan bo predaval Andrej Štremfelj, v soboto Catherine Destiviel, zadnji dan pa se bo predstavil Doug Scott. Sicer pa bomo med gosti Festivala lahko srečali nekaj direktorjev največjih tovrstnih Festivalov v svetu in seveda tudi nekaj znanih plezalskih imen. (Boris Strmšek)

Unesco ASP – Slovenija, Fotografska zveza Slovenije, Osnovna šola 16. decembra iz Mojstrane in Fotografsko društvo Jesenice razpisujejo Fotografsko razstavo Unescovo leto gora. Na njej lahko sodelujejo mladi Fotografi iz Slovenije in mladi zamejski Slovenci v dveh kategorijah: do 16 let in od 16 do 19 let. Razstava bo razdeljena na tri teme: A – Gore, B – Flora in Fauna v gorskem svetu, C – Ljudje in gore. Vsak avtor lahko pošlje do 6 barvnih ali črno-belih Fotografij za posamezno temo, velikosti od 18 x 24 do 30 x 40 cm. Rok za pošiljanje del je do 15. junija 2002, odprtje razstave pa bo 9. septembra v Mojstrani. Podrobnosti o razpisu in prijavnico lahko najdete na spletni strani Planinskega vestnika (www.planinski-vestnik.com).

Fotografska razstava Marjete Keršič Svetel

Planinsko društvo RTV Ljubljana vljudno vabi na otvoritev Fotografske razstave ob mednarodnem letu gora avtorice Marjete Keršič Svetel. Otvoritev bo 16. 5. 2002 ob 18. uri v avli Radia Slovenije, v Ljubljani, Tavčarjeva 17.

Inovativne tehnične nogavice

NOTRANJA PLAST:
OUTLAST

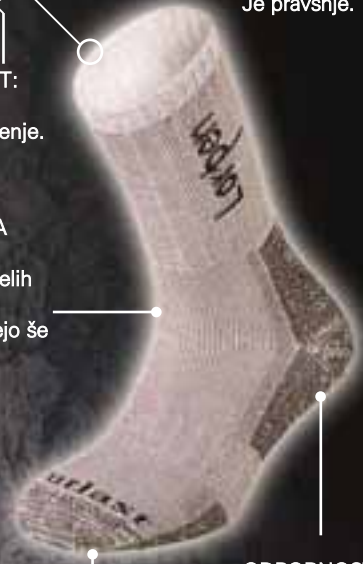
Mikrovlakna, ki absorbirajo, zadržijo in sprostijo toploto in s tem uravnajo temperaturo nog. Ni prevroče, ni premrzlo. Je pravšnje.

VEČPLASTNI
SISTEM

ZUNANJA PLAST:
POLIAMID
Odpornost na trenje.
Velika trpežnost.

PRILAGODLJIVA
ELASTIČNOST
10% Lycra po celih
nogavicah.
Elastične ostanejo še
po mnogih
pranjih.

ODPORNOST NA
TRENJE - ZAŠČITA
PRED ŽULJI
Dodatna poliamidna
ojačitev na
izpostavljenih delih.

